

Հիմնադիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ՝

Գագիկ Հարությունյան
Վահե Մրեփանյան
Վորոդյա Հովհաննիսյան
Վալերի Պողոսյան
Առուշան Հակոբյան

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

1(67)
2013

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

- * ԳԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ
ԳԻՄՈՂ ՍՈՒԲՅԵՎՏ
Սաճվել Առաքելյան 5
- ԳԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԸ
Վ. Պողոսյան, Ա. Դիլանյան 18

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (1051 – 1064)

- * ՍԳՈ - 1051. ՀՀ ՍԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՇՎԱՐԱՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 17-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 29
- * ՍԳՈ - 1052. ԶԱՂԱԶԱԿԻ ԳԱՅԱՆԵ ԱՇՈՒՂՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶՐԵԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊԳՐՔԻ
379-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 380-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԵՎ 2-ՐԴ
ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 37
- * ՍԳՈ - 1053. 2000 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ԱՐՏՈՆԱԳՐԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 51
- * ՍԳՈ - 1054. «ԱՍԱՐՅԱՆՆԵՐԻ ՍԱԽԱ ԼԵՆԱ» ՓԲԸ-Ի ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՄԱՍԻՆ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 36-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԴ ԵՎ
3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 55
- * ՍԳՈ - 1055. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 7-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄԱՅԻՆ
ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑԱԿԵՏԵՐ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՆՈՒՅՎԱԾՔ»
/ԲԱԳՐԱՏԱՇԵՆԻ, ԲԱՎՐԱՅԻ ԵՎ ԳՈԳԱՎԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑԱԿԵՏԵՐԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ/ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ 1
ՆԱՄԱԿ-ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ՝)
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 64
- * ՍԳՈ - 1056. ԶԱՂԱԶԱԿԻ ԿԱՐԵՆ ՄԵԺԼՈՒՄՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՕՐԵՆՍՊԳՐՔԻ
305-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԵՎ 4-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ 70
- * ՍԳՈ - 1057. 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ԳԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ

<p>ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՎՐԱՔՍ ԳԵՏԻ ՎՐԱ ՀԻԳՐՈՒԷԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ԵՎ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԲՆԱԳԱՎԱՐՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԵՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	81
<p>* ՍԳՈ -1058. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒԼԻՍԻ 9-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ «ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԳԻՎԿԱՆԱՅՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԵՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	86
<p>* ՍԳՈ -1059. ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 260-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԳ ՄԱՍԻ ԵՎ 262-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԳ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	90
<p>* ՍԳՈ -1060. 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8-ԻՆ ԵՎ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 22-ԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՄԲ ԿՆՔՎԱԾ՝ «2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ԵՎ 2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՄԲ ԿՆՔՎԱԾ՝ ԱՖԳԱՆՍՏԱՆՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱԶԱԿՅԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՄԱՆ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀՅՈՒՄԻՍԱՏԼԱՆՏՅԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ (ՆԱՏՕ) ՀԵՏ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՐՅԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԵՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	98
<p>* ՍԳՈ -1061. ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԾՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ (22.12.2010Թ. ՀՕ-243-Ն) 14-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԳ ՄԱՍԻ 2-ՐԳ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 29-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԳ ՄԱՍԻ 6-ՐԳ ԿԵՏԻ, 36-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 2-ՐԳ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 38-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 1-ԻՆ ԵՎ 2-ՐԳ ԿԵՏԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	101
<p>* ՍԳՈ -1062. ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՆՈՐԱ ԷՎՈՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 412-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	113
<p>* ՍԳՈ -1063. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ ՍԱՄՎԵԼ ՄՆԱՅԱԿԱՆՅԱՆԻ ԵՎ ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՋԱԼՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 111-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 6-ՐԳ ՄԱՍԻ, 155-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 5-ՐԳ ՄԱՍԻ 2-ՐԳ ԿԵՏԻ ԵՎ 158-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ.....</p>	120
<p>* ՍԳՈ -1064. ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԳՈՀԱՐ ԲՈՏՈՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 74 ԵՎ 105-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ</p>	

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ 134

III. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՍՏԱՀՈԳՈՒԹՅՈՒՆ 138

* ՀՀ ՍԳ-ՆԱԽԱԳԱՀ Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԸ
ՄԻԵԳ- ՆՈՐԱՆՇԱՆԱԿ ՆԱԽԱԳԱՀ ԴԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆԻՆ 140

* ՄԻԵԳ- ՆՈՐԱՆՇԱՆԱԿ ՆԱԽԱԳԱՀ ԴԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԱՄԱԿԸ
ՀՀ ՍԳ-ՆԱԽԱԳԱՀ Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ 140

* «ՈՍԿԵ ՀԱՎԱՍՏԱԳԻՐ» ՀՀ ՍԳ ԿԱՅՔԷՋԻՆ.....140

* ԽՆԿԱՐԿՈՒՄ 141

* ՀՀ ՍԳ- ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ.....141

* ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ..... 141

* ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՅՑ 142

* ՍԳ- ՆԱԽԿԻՆ ԱՆԴԱՍԻ ՄԵԾԱՐՈՒՄԸ 142

Հայ-Ռուսական (Մլավոնական) համալսարանի
Սահմանադրական և Մունիցիպալ իրավունքի ամբիոնի հայցող
Սամվել Առաքելյան

ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ԴԻՄՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏ

ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի համաձայն «Մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են:

Պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան:

Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»: Իսկ 6-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը սահմանում են. «Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, և նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն:

Օրենքները պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը: Այլ իրավական ակտերը պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը և օրենքներին»:

Հիմնական իրավունքները և ազատությունները ոչ միայն պետությանը պարտավորեցնում են չխախտել այդ իրավունքները և ազատությունները, այլև պետության վրա դնում են մարդու սահմանադրական կարգավիճակն իրավաբանորեն երաշխավորելու ակտիվ (պոզիտիվ) պարտականություն, որը դրսևորվում է օրենսդիր, կառավարչական և դատական գործունեության միջոցով, ուղղված է աջակցելու անհատներին՝ գործնականում իրականացնելու իրենց պատկանող իրավունքները և պարտականությունները: Հենց իրավունքների և պարտականությունների երաշխավորման պայմաններում է հնարավոր իրացնել Սահմանադրությամբ մոդելավորված սահմանադրական կարգը¹: Պետությունը սահմանափակված է մարդու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով և չի կարող իր հայեցողությամբ վերացնել կամ սահմանափակել դրանք: Հիմնական իրավունքները յուրօրինակ արգելք են, որը ժողովրդավարական հասարակությունում չի կարող հաղթահարվել ոչ օրենսդիր, ոչ գործադիր և ոչ էլ դատական իշխանության սեփական հայեցողությամբ. օրենսդիրը չի կարող ընդունել օրենք առանց դրանց՝ հիմնական իրավունքներին և ազատություններին համապա-

¹Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д.Зоркин, Л.В.Лазарев.-Москва: “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 69-70.

տասխանեցնելու, դատական իշխանությունը չի կարող դատավարության ընթացքում և իր որոշումներում վնասել դրանց, նրա գործառույթն այդ իրավունքների ապահովումն է²:

Այս դրույթների համադրված վերլուծությունը փաստում է, որ՝

1. չկա այլ արժեք, որն ավելի բարձր է, քան մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները,

2. պետության ցանկացած գործունեություն՝ գործողություն, անգործություն, ակտի ընդունում, չի կարող որևէ ձևով նսեմացնել վերոնշյալ արժեքների էությունը և իմաստը,

3. պետությունը պարտավոր է ոչ միայն ձեռնպահ մնալ այդպիսի գործունեություն ծավալելուց, այլև պարտավոր է իր ակտիվ գործունեությամբ ստեղծել մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան իրացումն ու պաշտպանությունն ապահովող կառուցակարգեր,

4. վերոնշյալ բոլոր պահանջները նախատեսված են բարձրագույն իրավաբանական ուժով օժտված նորմատիվ իրավական ակտով՝ Սահմանադրությամբ,

5. պետությունը պարտավոր է օրենքներն ընդունել Սահմանադրության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, իսկ Սահմանադրությանը հակասելու հիմնավոր կասկածներ առաջանալու դեպքում անհապաղ ստուգել դրանց սահմանադրականությունը, իսկ այդպիսիք հայտնաբերելու դեպքում հնարավորինս արագ փոփոխել և համապատասխանեցնել Սահմանադրությանը:

Այս ամենին հավելելով նաև ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածով նախատեսված դրույթները, համաձայն որոնց պետական իշխանությունն իրականացվում է Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման հիման վրա, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով՝ ակնհայտ է դառնում սահմանադրի կողմից դրված մի հստակ պահանջ. ի թիվս այլ սուբյեկտների բոլոր պետական մարմինները և պաշտոնատար անձինք իրենց գործունեության ընթացքում պարտավոր են ապահովել Սահմանադրության գերակայությունը և անմիջական գործողությունը:

ՀՀ Սահմանադրությունը նախատեսում է բազմաթիվ կառուցակարգեր այդ պարտականությունը կատարելու համար՝ իհարկե դրանց առավել մանրամասն կարգավորումը և առանձնահատկությունների սահմանումը թողնելով օրենսդրին: Պետական ինքնիշխանությունը սահմանափակված է սահմանադրական պարտականություններով, որոնցից հիմնականը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների ճանաչումը, պահպանումը և պաշտպանությունն է³:

² Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д.Зоркин, Л.В.Лазарев.-Москва; “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 73-74.

³ Левакин И.В., Серегин Н.С. ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И ОБЯЗАННОСТИ, ПРАВА И СВОБОДЫ В ДИАЛЕКТИКЕ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМА, Эбзеев Б.С. ЛИЧНОСТЬ И ГОСУДАРСТВО В РОССИИ: ВЗАИМНАЯ

Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրության 49 հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն Հանրապետության Նախագահը հետևում է Սահմանադրության պահպանմանը, ապահովում է օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բնականոն գործունեությունը: Հետագա հոդվածներում Սահմանադրությունն առավել մանրամասն է սահմանում Նախագահի լիազորությունները Սահմանադրության գերակայության և անմիջական գործողության ապահովման ոլորտում:

ՀՀ Ազգային ժողովը, կառավարությունը, դատարանները նույնպես կրում են Սահմանադրության գերակայությունը և անմիջական գործողությունն ապահովելու պարտականություն: Սակայն այս գիտական հոդվածի շրջանակներում մենք նպատակ չենք հետապնդում քննարկման առարկա դարձնել բոլոր պետական մարմինների գործունեությունը, այլ կփորձենք քննարկման առարկա դարձնել ՀՀ դատարանների դերակատարությունը ՀՀ Սահմանադրության գերակայության և անմիջական գործողության ապահովման հարցում: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է, սահմանադրական դատարան դիմելու խնդրին՝ որպես այդ պարտականության կատարման միջոցներից մեկը:

Զննարկվող հարցի համատեքստում կցանկանայինք մեջբերել գրականության մեջ արդարացիորեն արտահայտված այն դատողությունը, համաձայն որի դատարանը հանդես չի գալիս միայն որպես իրավակիրառող, ներկայիս իրավաընկալման պայմաններում այն միանգամայն անբավարար է: Դատարանն իրավունք ունի կիրառելու օրենքն արդարադատություն իրականացնելու նպատակով, այսինքն իրավունքի փնտրտուքի ընթացքում՝ միևնույն ժամանակ գնահատելով այդ օրենքի համապատասխանությունը Սահմանադրությանը, իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներին, միջազգային պայմանագրերին⁴:

Սահմանադրության 101 հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ «Սահմանադրությամբ և սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով սահմանադրական դատարան կարող են դիմել՝

7) դատարանները և գլխավոր դատախազը՝ իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող նորմատիվ ակտերի դրույթների սահմանադրականության հարցերով. ... »:

Առաջին հայացքից շատ պարզ թվացող սահմանադրական այս դրույթն ինչպես հայրենական, այնպես էլ այլ երկրների և՛ գիտական շրջանակներում, և՛ պրակտիկ աշխատողների մոտ միանգամայն լուրջ ու նույնիսկ իրարամերժ դատողություններ անելու տեղիք է տվել:

Որոշ հեղինակների կողմից «կարող են դիմել» բառակապակցությունը մեկնաբանվում է որպես իրավունք իր իսկ ցանկությամբ ընտրություն կատարելու սահմանադրական դատարան դիմելու և չդիմելու միջև: Նման կարծիքի, որպես կանոն, հակված են լինում նաև, սահմանադրական դատարաններից բացի, մնացյալ գրեթե բոլոր դատարանների դատավորները: Որպես կանոն, դա պայ-

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И КОНСТИТУЦИОННАЯ ОБЯЗАННОСТЬ. - М.: Норма, 2007. 383 с / ГОСУДАРСТВО И ПРАВО, 2008, N 3, с. 121:

⁴ Эжмтайн К. Основные права и свободы. По российской Конституции и Европейской конвенции - М.: 2004. - С. 79./ Судебные запросы в Конституционный Суд Российской Федерации, А.В. Чаптыков, http://www.supcourt.khakasnet.ru/Jurnal/Jur_009/06.htm:

մանավորված է լինում ինստիտուցիոնալ կարգավիճակն առավել բարենպաստ վիճակում տեսնելու ցանկությանը, և, հաճախ, այդ պատճառով նախ նշվում է, որ սահմանադրական դատարանն ղիմելը բացառապես իրավունք է, որից հետո միայն փորձ է արվում Սահմանադրության որոշակի հոդվածներ վկայակոչելով հիմնավորել իրավունք լինելու հանգամանքը՝ առանց հաշվի առնելու Սահմանադրության էությունը, սահմանադրի կողմից կոնկրետ նորմին տրված իմաստը, դրա՝ Սահմանադրության այլ նորմերի հետ համադրված վերլուծությունը:

Սահմանադրական դատարաններն անհամեմատ նոր դատական մարմին են՝ համեմատած այլ՝ ընդհանուր իրավասության կամ մասնագիտացված դատարանների հետ: Բոլոր այն երկրներում, որտեղ ստեղծվել են սահմանադրական դատարաններ, ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից ակնհայտորեն իրականացվել են սահմանադրական դատարաններին ընդդիմանալու փորձեր: Ի սկզբանե դրանք ընկալվում են որպես բարձրագույն դատական ատյան բոլոր գործերով՝ սակայն առանց ստորադաս դատական ատյանների ընդունած դատական ակտերը վերանայելու լիազորության: Սրա հիման վրա ընդհանուր իրավասության դատարանները, յուրովի մեկնաբանելով դատարանի և դատավորի անկախության և միայն Սահմանադրությանն ու օրենքներին ենթարկվելու սահմանադրական սկզբունքը, փորձում են մրցակցության մեջ մտնել սահմանադրական դատարանի հետ: Այստեղ է, որ դեռ հստակ չի ընկալվում այն հանգամանքը, որ անիմաստ է մրցել մի մարմնի հետ, որն իրականացնում է միանգամայն այլ գործունեություն, և խնդիրներն էականորեն տարբերվում են ընդհանուր իրավասության դատարանների առջև դրված խնդիրներից: Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ, ինչպես ցույց է տալիս տարբեր երկրների փորձը⁵, նման մրցակցության և ոչ մի դեպքում ընդհանուր իրավասության դատարանները չեն կարողացել հասնել «ցանկալի արդյունքի»:

ՀՀ Սահմանադրության դեպքում եթե նման մեկնաբանություն տրվի «կարող են դիմել» բառակապակցությանը, ապա, իսկապես, կարող են հիմքեր ստեղծվել հակասահմանադրական բազմաթիվ իրավիճակների ձևավորման համար:

Սահմանադրության ցանկացած նորմի իմաստը բացահայտելիս այն պետք է դիտարկվի Սահմանադրության այլ նորմերի իմաստի հետ համադրված, բացահայտվի սահմանադրի կողմից կոնկրետ ինստիտուտի առջև դրված նպատակը, դրա կողմից լուծման ենթակա խնդիրները, ձևերը և մեթոդները, որոնց կիրառմամբ հնարավոր է դառնում լուծել այդ խնդիրները և հասնել վերջնական նպատակին, ու որոնք, միևնույն ժամանակ, չեն հակասի Սահմանադրության էությանն ու իմաստին:

Մարդու իրավունքները համահունչ են ժողովրդավարական կազմակերպված ցանկացած հասարակությանը, և պետությունը, որ հավակնում է կոչվել իրավական պետություն, ոչ թե իրավունք ունի, այլ պարտավոր է իր օրենսդրության մեջ իրավական և այլ միջոցներով նախատեսել և իրապես երաշխավորել այդ իրավունքները, որոնք սահմանադրորեն ամրագրելու շնորհիվ ձեռք են բե-

⁵ Lech Garlicki, Judge of the European Court of Human Rights; former judge of the Constitutional Tribunal of Poland *Constitutional courts versus supreme courts*, E-mail: lech.garlicki@echr.coe.int

րում սուբյեկտիվ իրավաբանական իրավունքի հատկանիշ⁶: Ուստի, գտնում ենք, որ «կարող է դիմել» բառակապակցությունն իր բովանդակության մեջ ներառում է ոչ թե հայեցողություն դիմելու կամ չդիմելու սահմանադրական դատարան, այլ 101 հոդվածով նախատեսված սուբյեկտների համար նախատեսում է անհրաժեշտության դեպքում սահմանադրական դատարան դիմելու հնարավորություն:

Այստեղ, կարծում ենք, պետք է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ ՀՀ Սահմանադրության 101 հոդվածն ընդամենը սահմանում է սուբյեկտների հստակ շրջանակ, որոնք հնարավորություն ունեն սահմանադրական դատարանում որևէ ակտի սահմանադրականության հարց բարձրացնել, բայց այս նորմը չի սահմանում, թե այդ սուբյեկտներից որն է պարտավոր կամ որն իրավունք ունի դիմել սահմանադրական դատարան: Այդ հարցն ուղղակիորեն կապված է այս սուբյեկտներից յուրաքանչյուրի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի ու գործառույթի լիարժեք իրացման երաշխիքների հետ:

Նման «վեճ» առկա է նաև Ռուսաստանի Դաշնության պրակտիկայում: ՌԴ գերագույն դատարանի պլենումի՝ Արդարադատություն իրականացնելիս ՌԴ Սահմանադրության կիրառման որոշ հարցերի վերաբերյալ 31 հոկտեմբերի 1995թ. ընդունած որոշմամբ⁷ սահմանվում են որոշ ուղեմիջային կանոններ, որոնք կարող են կիրառվել դատարանների կողմից ՌԴ Սահմանադրության գերակայությունը և անմիջական գործողությունն ապահովելու նպատակով: Վերոնշյալ որոշման 2 կետի ճ) և Վ) կետերը սահմանում են, որ դատարանը գործը լուծելիս անմիջականորեն կիրառում է Սահմանադրությունը, մասնավորապես եթե՝

ճ) դատարանը գալիս է եզրակացության, որ դաշնային օրենքը, որը գործել է դեռ ՌԴ Սահմանադրությունն ընդունելուց առաջ, հակասում է վերջինիս. Վ) դատարանը գալիս է համոզման, որ դաշնային օրենքը, որն ընդունվել է ՌԴ Սահմանադրությունն ուժի մեջ մտնելուց հետո, գտնվում է Սահմանադրության համապատասխան դրույթների հետ հակասության մեջ:

Նույն որոշման 3 կետի 1-ին մասը սահմանում է, որ կոնկրետ գործով կիրառված կամ կիրառման ենթակա օրենքի՝ ՌԴ Սահմանադրությանը համապատասխանելու հարցում առկա անորոշության դեպքում դատարանը դիմում է սահմանադրական դատարան այդ օրենքի սահմանադրականության հարցով:

Այս կապակցությամբ ՌԴ սահմանադրական դատարանի նախկին փոխնախագահ Տ.Գ. Մորշչակովան, մեկնաբանելով այդ որոշման վերոնշյալ կետերը, գնահատել է դրանք որպես ՌԴ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների արհամարհում. նրա կարծիքով հենց «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՌԴ օրենքն է պարտադրում դիմել սահմանադրական դատարան նույնիսկ այն դեպքերում, երբ դատարանները ողջամիտ են համարում հարցը լուծելիս սահմանափակվել Սահմանադրության նորմերն անմիջակա-

⁶ Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д. Зоркин, Л.В.Лазарев. - Москва: “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 68.

⁷ Պլենումի կողմից 6 փետրվարի 2007թ. N 5 որոշմամբ կատարված փոփոխություններով հանդերձ:

նորեն կիրառելով⁸:

Կարծում ենք, բավականին խնդրահարույց ձևակերպումներ են կիրառվել վերոնշյալ որոշման մեջ, և բազմաթիվ հարցադրումներ մնում են անպատասխան, ինչպիսիք են, օրինակ՝

1. բովանդակային ի՞նչ տարբերով է եզրակացության գալը տարբերվում համոզման գալուց,

2. դատարանն անորոշության առկայության մասին պետք է եզրակացության, թե՞ համոզման գա,

3. եթե դատարանը գա համոզման (եզրակացության), որ օրենքի դրույթը հակասում է Սահմանադրությանը, իսկ հետո այդ դրույթը վիճարկվի սահմանադրական դատարանում, և վերջինս գտնի, որ օրենքը չի հակասում Սահմանադրությանը, ինչպե՞ս պետք է վերականգնվի անձի իրավունքը,

4. եթե, իսկապես, տարբեր դատարաններ գան համոզման (եզրակացության), որ օրենքի դրույթը հակասում է Սահմանադրությանը և կիրառեն սահմանադրական դրույթը սեփական մեկնաբանությունների հիման վրա, որոնք կարող են միմյանցից տարբերվել, իսկ սահմանադրական դրույթները, որպես կանոն, առավել լայն անորոշությամբ են օժտված լինում, ինչպե՞ս կարող է նման դեպքում ապահովվել Սահմանադրության միատեսակ կիրառումը երկրի ողջ տարածքում:

Ռ-Դ գերագույն դատարանի նախագահ Վ.Մ. Լեբեդևը, չհամաձայնելով Մորշչակովայի արտահայտած կարծիքի հետ, նշել է՝

1) քանի որ Ռ-Դ Սահմանադրությունն այլ դատարանների կողմից սահմանադրական դատարան դիմելու համար չի սահմանում որևէ հատուկ ռեժիմ համեմատած անհատական դիմումների հետ, որոնց դեպքում միշտ անձի իրավունքն է դիմել սահմանադրական դատարան, միանգամայն բնական է, որ այլ դատարանների կողմից սահմանադրական դատարան դիմելն էլ է իրավունք, և ոչ թե պարտականություն,

2) «Սահմանադրական դատարանի մասին» Ռ-Դ օրենքի երեք փոխկապակցված դրույթների վերլուծությունը, այն է՝ ա) դատարանների պարտականությունը դիմել սահմանադրական դատարան, բ) դիմել այն ժամանակ, երբ դատարանը կգա եզրահանգման, որ օրենքը չի համապատասխանում Սահմանադրությանը և գ) սահմանադրական դատարան դիմելիս գործի վարույթը կասեցնելու պարտականությունը, հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ դատարաններն ինքնուրույնաբար չեն կարող գործը լուծել հենվելով անմիջականորեն Ռ-Դ Սահմանադրության վրա, եթե գտնեն, որ կիրառված կամ կիրառման ենթակա օրենքը հակասում է Ռ-Դ Սահմանադրությանը,

3) ցանկացած պետական մարմնի կամ պաշտոնատար անձի իրավասության իրավական կարգավորման տրամաբանությունն այնպես է կառուցվում, որ այն ընդգծում է տվյալ մարմնի պարտականությունների շրջանակը, այլ ոչ թե այլ մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց պարտականությունն այդ

⁸ Научно – практическая конференция «Судебный конституционный контроль в России: уроки, проблемы, перспективы» // Государство и право. 1997. № 5. С. 7 / Судебные запросы в Конституционный Суд Российской Федерации, А.В. Чаптыков, http://www.supcourt.khakasnet.ru/Jurnal/Jur_009/06.htm.

մարմնի նկատմամբ⁹:

Այս դիրքորոշումների հետ կապված ևս կցանկանալինք ընդգծել, որ միանգամայն անընդունելի ենք համարում որևէ համեմատություն անցկացնել դատարանի և անձի սահմանադրաիրավական կարգավիճակների միջև. ակնհայտ է, որ առաջինի դեպքում գործում է «օրենքով նախատեսվածից բացի մնացած ամեն ինչ արգելվում է» սկզբունքը, իսկ երկրորդի դեպքում՝ «օրենքով արգելվածից բացի մնացած ամեն ինչ թույլատրվում է» սկզբունքը: Դատարանի սահմանադրաիրավական կարգավիճակը հանգում է նրան, որ դատարանը կոչված է Սահմանադրության և Սահմանադրությանը համապատասխանող օրենքների (ՀՀ Սահմանադրության 6 հոդվածի 2-րդ մաս) հիման վրա իրականացնել արդարադատություն: Իսկ անձի դեպքում եթե օրենքը հակասում է Սահմանադրությանը, անձն իրավունք ունի և ոչ թե պարտավոր է դրա սահմանադրականության հարց բարձրացնել: **Եթե անձը դիմում է Սահմանադրության «օգնությանը» որոշակի շահագրգռվածությունից ելնելով, ապա դատարանը պարտավոր է առաջնորդվել Սահմանադրության պահանջներով՝ առանց որևէ շահագրգռվածության, արդյունավետ արդարադատություն իրականացնելու պարտականությունից ելնելով:**

Այնուամենայնիվ, ՌԴ սահմանադրական դատարանն իր՝ 16.06.1998թ. 19-Պ որոշմամբ հստակ պատասխան է տվել քննարկվող հարցին՝ որոշման մեջ արտահայտելով, մասնավորապես, հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «ՌԴ Սահմանադրության 125 հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված այլ դատարանների կողմից կոնկրետ գործով կիրառված կամ կիրառման ենթակա օրենքի սահմանադրականության ստուգման հարցով սահմանադրական դատարան դիմելը, եթե դատարանը օրենքի՝ ՌԴ Սահմանադրությանը հակասելու եզրահանգման է գալիս, չի կարող դիտվել միայն որպես նրա իրավունքը. դատարանը պարտավոր է դիմել նման հարցով, որպեսզի ՌԴ Սահմանադրությանը հակասող ակտը սահմանադրորեն սահմանված կարգով գրկվի իրավաբանական ուժից, որը կբացառի նրա հետագա կիրառումը: Դատարանների այդ պարտականությունը բխում է նրանց որպես արդարադատության անկախ մարմիններից տրված սահմանադրական լիազորությունից՝ ապահովելու մարդու իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանությունը, ներառյալ նաև օրենքի և դատարանի առջև հավասարությունը, միևնույն ժամանակ ենթարկվելով ՌԴ Սահմանադրությանն ու Դաշնային օրենքներին»:

Կարծում ենք, որ Սահմանադրության անմիջական գործողության սկզբունքը չի կարող մեկնաբանվել այնպես, որ ցանկացած իրավակիրառող՝ տվյալ դեպքում դատարան, ցանկացած ժամանակ իր համոզմունքների համաձայն կարողանա գնահատել օրենքի սահմանադրականությունը, մեկնաբանել սահմանադրական նորմը և այն դեմ իրավահարաբերությունների կարգավորման հիմքում: Այդ սկզբունքը կիրառելու համար որոշակի պարտադիր պայմաններ պետք է այնուամենայնիվ բավարարվեն, ինչպիսիք են, օրինակ, օրենսդրական բացի առկայությունը և կասկածի իսպառ բացակայությունը, որ սահմա-

⁹ См.: Лебедев В.М. Судебная власть в современной России: проблемы становления и развития. Спб., 2001. С.94-97. / Судебные запросы в Конституционный Суд Российской Федерации, А. В. Чаптыков, http://www.supcourt.khakasnet.ru/Jurnal/Jur_009/06.htm:

նադրական նորմը չի ընկալվի տարակերպ, և չի ձևավորվի դրա կիրառման ոչ միասնական պրակտիկա: Նման կիրառման դեպքում պարտադիր կերպով պետք է հաշվի առնվեն սահմանադրական դատարանի որոշումներով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, որոնք ՀՀ Սահմանադրության պաշտոնական մեկնաբանություններն են, վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունները, որ նույն տրամաբանությամբ ենթակա են կիրառման ստորադաս դատարանների կողմից, ինչպես նաև միջազգային դատական ատյանների դիրքորոշումները:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 71 հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն «Դատարանները սահմանադրական դատարան դիմելուց առաջ պարտավոր են ... կասեցնել կոնկրետ գործի վարույթը մինչև սահմանադրական դատարանի ընդունած որոշումն ուժի մեջ մտնելը»: Օրենսդրի սահմանած կարգավորման համաձայն դատարաններն իրավասու չեն սահմանադրական դատարան դիմելուն զուգահեռ քննել և ըստ էության որոշում կայացնել՝ հիմնվելով Սահմանադրության նորմերի վրա: Հնարավոր է դառնում հարցի լուծման երկու հավանական տարբերակ. դատարանը կամ գործի վարույթը կասեցնում և դիմում է սահմանադրական դատարան կամ, անտեսելով օրենքը և անմիջականորեն կիրառելով սահմանադրական որևէ դրույթը, գործի վերաբերյալ ընդունում է որոշում: Այս իրավիճակում դատարանը կանգնում է «ընտրության» առաջ, թե որ տարբերակից օգտվի, եթե, իհարկե, հիմք ընդունենք այն տեսակետը, որ սահմանադրական դատարան դիմելը դատարանի իրավունքն է և ոչ թե պարտականությունը:

Սակայն, կարծում ենք, որ այստեղ որևէ ընտրություն կատարելու հարց չի կարող ծագել, քանզի այդ երկու կառուցակարգերից յուրաքանչյուրը կարող է և պետք է կիրառվի միմյանցից միանգամայն տարբերվող իրավիճակներում: Այստեղ անհրաժեշտ է առավել ամբողջական մոտեցում ցուցաբերել «Պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան», «Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք» և «Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, և նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն» սահմանադրական սահմանումներին:

Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունն ապահովելու պարտականությունն իր մեջ ընդգրկում է ոչ միայն դատարանների կողմից պաշտպանության ապահովման, այլ նաև օրենսդրի կողմից այդ իրավունքների բովանդակության մաս կազմող իրավագործությունների շրջանակի հստակեցման և դրանց իրացման իրավական կառուցակարգերի սահմանման, ինչպես նաև գործադրի կողմից դրանց իրացման ապահովման պարտականությունը:

Մեր իրավակիրառական պրակտիկայում որոշակի խնդիրներ կան «անմիջական գործողություն» հասկացության ընկալման հետ կապված: Սահմանադրության և դրա նորմերի անմիջական գործողությունը բնութագրական է իրավաիրացման ցանկացած փուլին՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական ոլորտներին: Սակայն անհրաժեշտ է տարբերակել նորմերի անմիջական գործողության ապահովման անմիջական կամ միջնորդավորված ձևերը: Շատ

հաճախ սահմանադրական նորմերը կյանքի կոչելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի դրանք առավել մանրամասն կարգավորվեն ճյուղային օրենսդրության շրջանակներում, ինչպես նաև անխուսափելի է դառնում իրավունքներ և պարտականություններ կրողների իրավագործությունների հստակ շրջանակի մանրամասնեցումը և սահմանադրական նորմերի իրացման ընթացակարգերի սահմանումը¹⁰: Օրենսդրի կողմից նման կոնկրետացման դեպքում անթույլատրելի է նահանջը Սահմանադրության տառից և ոգուց, դրանում դրված արժեքային կողմնորոշիչներից, ինչպես նաև սահմանադրական նորմով նախատեսված իրավագործությունների կամ իրավունքներ և պարտականություններ կրողների շրջանակի սահմանափակումը: Այսինքն, օրենսդիրը կոնկրետացնում է և՛ սահմանադրական նորմի բովանդակությունը և՛ դրա իրացման ընթացակարգը:

Իրավունքների և ազատությունների անմիջական գործողության տակ պետք է հասկանալ բացառիկ իրավական էֆեկտ, յուրաքանչյուր մարդու և քաղաքացու՝ հիմնական համընդհանուր ճանաչված իրավունքների և ազատությունների անօտարելիորեն պատկանելու բարդ իրավիճակ և դրանով պայմանավորված՝ մշտական, անդադար և անմիջական գործող կարգավիճակային-իրավական կապ քաղաքացիական հասարակության, անհատական կամ կոլեկտիվ անդամների, պետության ու նրա հանրային ինստիտուտների միջև, ինչպես նաև նման սահմանադրական ազդեցության ուժով իրավունքը կրողներին համապատասխանող մասնավոր և հանրային սուբյեկտների մշտապես և անմիջականորեն դրսևորվող իրավական պարտականություններ: Միևնույն ժամանակ անմիջականորեն գործող իրավունքներին և ազատություններին համապատասխանում է պետության՝ անմիջական գործողության հատկանիշով օժտված պարտականությունը՝ ճանաչելու, պահպանելու և պաշտպանելու մարդու և քաղաքացու իրավունքներն ու ազատությունները¹¹:

Սահմանադրության անմիջական գործողության իմաստը կայանում է նրանում, որ իրավահարաբերության կարգավորման հիմքում դրվի ոչ թե որևէ նորմի ձևակերպման մեխանիկական վերարտադրումը, այլ որ իրավահարաբերությունը կարգավորվի սահմանադրական նորմի իմաստին և տրամաբանությանը համապատասխան: Օրենսդրական կարգավորումների նպատակն իրավունքների և ազատությունների լիարժեք իրացումն ապահովելն է: Օրենսդիրն օրենսդրական գործունեության արդյունքում օրենքով նախատեսում է ոչ միայն այն իրավական միջոցների ամբողջությունը, որ հնարավորություն կտա անձին անմիջականորեն և արդյունավետորեն օգտվել Սահմանադրությամբ ճանաչված ու երաշխավորված իր իրավունքից կամ ազատությունից, այլ նաև այդ միջոցները սահմանելիս հաշվի է առնում Սահմանադրությամբ ճանաչված այլ արժեքների պահպանման և պաշտպանության խնդիրը, այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների ոտնահարման արգելումը:

Իրավունքների և ազատությունների անմիջական գործողությունը կայանում է նրանում, որ ճանաչվի անձի, հասարակության և պետության միջև որոշակի կապի առկայությունն ու անհատին որոշակի իրավաբանական հնարա-

¹⁰ Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д.Зоркин, Л.В.Лазарев.- Москва: “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 161.

¹¹ Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д.Зоркин, Л.В.Лазарев. - Москва: “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 184.

վորությունների հավաքածուի պատկանելիությունը, այլ ոչ թե օրենսդիր, գործադիր իշխանությանը կամ արդարադատությանն անմիջականորեն պարտադրվի: ...Հիմնական օրենքում մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների նորմատիվ ձևավորումը, որպես իրավակարգավորիչ իրավաբանական պահանջներ՝ իր մեջ մարմնավորելով բնական-իրավական և պոզիտիվ սկզբնավորումների միասնությունը, ծնունդ, կազմավորում և ձևավորում է պետական գործունեությունը՝ առաջին հերթին ենթադրելով դրանց իրացման համար անհրաժեշտ ձևական-իրավական պայմաններ ձևավորելու անհրաժեշտությունը¹²:

Այս պայմանների առկայության դեպքում է, որ հնարավոր է դառնում իրավունքի բովանդակությունը և կիրառման պրակտիկան դարձնել կանխատեսելի, հետևաբար, իրավունքի սուբյեկտի համար իրենց վարքագիծը համապատասխանեցնել առաջին հերթին ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին: Օրենսդրական մանրամասնեցման միջոցով է անձը տեղեկանում, թե իրավագործությունների ինչ շրջանակ է կազմում Սահմանադրությամբ ճանաչված իրավունքի բովանդակությունը:

Դատարանների կողմից գործող օրենքի անտեսումը և Սահմանադրության սեփական մեկնաբանությունների հիման վրա գործի լուծումը կարող է հանգեցնել նրան, որ միևնույն իրավունքը տարբեր անձանց համար նախատեսի տարբեր իրավագործությունների շրջանակ, ինչը միարժեքորեն կխախտի ՀՀ Սահմանադրության 14.1. հոդվածի պահանջը, որ բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առջև¹³:

Սրա հիման վրա գտնում ենք, որ Սահմանադրության տեքստի «գերակայության» ապահովումը և «անմիջական» կիրառումը չեն կարող գնահատվել որպես Սահմանադրության գերակայության և անմիջական գործողության ապահովում:

ՀՀ Սահմանադրության 91 հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում արդարադատությունն իրականացնում են միայն դատարանները՝ Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան: Այս նորմից բխում է. որ քանի դեռ օրենքները ՀՀ Սահմանադրության 6 հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով չեն ճանաչվել Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր, դատարանները պարտավոր են առաջնորդվել օրենքներով, քանի որ նրանց իրականացրած արդարադատությունը պետք է համապատասխանի օրենքներին:

Դատարանի՝ սահմանադրական դատարան դիմելը որպես իրավունք դիտարկելն առավել խնդրահարույց է դառնում այն ժամանակ, երբ Սահմանադրությանը հակասելու կասկածներ են առաջանում կամ համոզմունք է ձևա-

¹² Комментарий к Конституции Российской Федерации /под ред. В.Д.Зоркин, Л.В.Лазарев. - Москва: “Эксмо”, 2009, 1056, ст. 186-187.

¹³ Սի դատարանի կողմից օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասելու համոզման գալը հիմք չէ այլ դատարանների կողմից նման դատողություններ անելու համար, այլ դատարանները պարտավոր չեն այդ դատարանի օրինակով անտեսել օրենքը: Իսկ օրենքի անտեսումը նշանակում է Սահմանադրության նորմը կիրառել մի բովանդակությամբ, որը տարբերվում է օրենքով սահմանադրական նորմին տրված բովանդակությունից: Արդյունքում կստացվի, որ տարբեր անձինք միևնույն իրավիճակում ունեն տարբեր սահմանադրաիրավական կարգավիճակ: Եվ այդ կարգավիճակը կախված է նրանից, թե գործը որ դատարանն է քննում՝ օրենքն անտեսող, թե օրենքը՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու համոզմունք ունեցող դատարանը:

վորվում ՀՀ Սահմանադրության 83.5. հոդվածով նախատեսված հարցերի վերաբերյալ: ՀՀ Սահմանադրությունը հստակ սահմանում է այն հարցերի շրջանակը, որոնք պետք է պարտադիր կերպով կարգավորվեն ՀՀ օրենքներով: Եթե դատարանը գտնի, որ այդ օրենքները հակասում են կամ դրանց որևէ մի դրույթ հակասում է ՀՀ Սահմանադրությանը, ապա ուղղակի պարտականություն է կրում դրա սահմանադրականության հարց բարձրացնել: Հակառակ պարագայում կատարվի, որ դատարանը ՀՀ Սահմանադրության նորմը մեկնաբանելով իր սեփական կարգավորումն է տալիս, որի սահմանումը սահմանադիրը վերապահել է բացառապես օրենսդրին:

Ուսումնասիրելով դատարանների կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումների քանակը՝ ստացվում է հետևյալ պատկերը.

- 2006 թվականին սահմանադրական դատարան դատարանների կողմից ներկայացվել է 1 դիմում¹⁴, 2007 թվականին որևէ դիմում չի ներկայացվել¹⁵, 2008 թվականին՝ մեկ դիմում¹⁶, 2009 թվականին՝ 2 դիմում¹⁷, 2010 թվականին՝ 7 դիմում¹⁸, 2011 թվականին՝ 1 դիմում¹⁹,
- մինչդեռ իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց կողմից ներկայացված դիմումների դեպքում 2006 թվականին 17 դիմում է ընդունվել քննության, որոնցից 4 դիմումի հիման վրա վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող²⁰, 2007-ին՝ 38 անհատական դիմում, որոնցից 27-ի հիման վրա (3 միավորված գործերով) վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող...²¹, 2008 թվականին քննության ընդունված 26 անհատական դիմումներից 18-ի դեպքում վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող²², 2009 թվականի ընթացքում 28 անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերից 8 անհատական դիմումների հիման վրա վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող²³, 2009 թվականի ընթացքում 32 անհատական դիմումների հիման վրա քննված գործերից 12-ի դեպքում (37.5%) վիճարկվող դրույթները ճանաչվել են ՀՀ Սահմանադրու-

¹⁴ Հաղորդում սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար-2007թ., ք.Երևան, էջ 6:

¹⁵ Հաղորդում սահմանադրական դատարանի 2007թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար-2008թ., ք.Երևան, էջ 3:

¹⁶ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2008թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2009թ., Երևան, էջ 3:

¹⁷ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2009թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2010թ., Երևան, էջ 3:

¹⁸ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2010թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2011թ., Երևան, էջ 4:

¹⁹ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2011թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2012թ., Երևան, էջ 3:

²⁰ Հաղորդում սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար-2007թ., ք.Երևան, էջ 9:

²¹ Հաղորդում սահմանադրական դատարանի 2007թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար-2008թ., ք.Երևան, էջ 14:

²² ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2008թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2009թ., Երևան, էջ 13:

²³ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2009թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2010թ., Երևան, էջ 20:

թյանը հակասող²⁴, և 2011 թվականին քննության ընդունված 41 անհատական դիմումների հիման վրա գործերով շուրջ 19 տոկոսի դեպքում օրենքների դրույթները ճանաչվել են Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր, իսկ մոտ 12 տոկոսի դեպքում դրանք սահմանադրական են ճանաչվել սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում²⁵:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն այս հարցի առնչությամբ իր մտահոգությունն արտահայտել է դեռ 2007 թվականին՝ նշելով, որ «Սահմանադրության գերակայության ու անմիջական գործողության երաշխավորման համար էական դեր ունի սահմանադրական դատարանի դիմող սուբյեկտների ակտիվությունը: Օրինակ, Լիտվայի սահմանադրական դատարանի գործունեության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ քննվող գործերի 74 տոկոսն ընդհանուր իրավասության դատարանների դիմումների հիման վրա է իրականացվում²⁶»:

2009 թվականին, անդրադառնալով այս հարցին, սահմանադրական դատարանը նորից ուշադրություն հրավիրեց այն հանգամանքի վրա, որ **սահմանադրական դատարանի դիմելու իրավունքը դիմող սուբյեկտների համար ոչ միայն հայեցողական լիազորություն է, այլև ենթադրում է որոշակի պարտականություն՝ երկրում սահմանադրական օրինականություն հաստատելու և Սահմանադրության գերակայությունը երաշխավորելու հարցում...**²⁷: Իրավիճակի մտահոգիչ լինելը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչված օրենքների նորմերի մոտ 99 տոկոսը նախապես կիրառվել են դատարանների կողմից: Սահմանադրական դատարան մուտքագրված գործերի 20 տոկոսից ավելիի դեպքում կողմերը նույնիսկ միջնորդել են դատարանին՝ պարզել օրենքի նորմի սահմանադրականության հարցը, և նոր այն կիրառել՝ բացառելու համար մարդու իրավունքների խախտումը: Բոլոր այդ դեպքերում միջնորդությունները մերժվել են: ... Միայն վերջին երեք տարում 78 դիմողների դիմումների հիման վրա դատարանների կողմից կիրառված օրենքների նորմերը սահմանադրական դատարանը ճանաչել է ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր: Դատական պրակտիկայի վերլուծությունը վկայում է, որ հատկապես ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածում ամրագրված նորմ-սկզբունքը, համաձայն որի՝ «Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք», շարունակում է վերացական բնույթ կրել: ՀՀ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բոլոր այն դեպքերը, երբ դատավորի կողմից օրենքի նորմի կիրառումից հետո այն հետագայում հակասահմանադրական է ճանաչվում, թերևս նկատի առնվի այդ նորմը կիրառած դատավորների ծառայողական առաջ խաղացման ցու-

²⁴ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2010թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2011թ., Երևան, էջ 7:

²⁵ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2011թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2012թ., Երևան, էջ 11:

²⁶ Հաղորդում սահմանադրական դատարանի 2006թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար-2007թ., ք.Երևան, էջ 21:

²⁷ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2008թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2009, Երևան, էջ 4:

ցակները կազմելիս²⁸:

Դատարանի կողմից սահմանադրական դատարան դիմելու ինստիտուտի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում գործնական կիրառությանը եթե փորձենք անդրադառնալ, ապա ակնհայտ է դառնում, որ առհասարակ հստակ պատկերացում չկա այդ ինստիտուտի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի, սահմանադրի կողմից դրա առջև դրված նպատակի և դրա կողմից լուծման ենթակա խնդիրների, սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ոլորտում գործնական դերի և նշանակության վերաբերյալ:

Ամփոփելով վերոնշյալը՝ կարելի է եզրակացնել, որ՝

1. ՀՀ Սահմանադրության 6 հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ «Օրենքները պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը» դրույթի գործնականում երաշխավորման պարտականությունը դրված է, ի թիվս այլ պետական մարմինների, նաև դատարանների վրա՝ իրենց իրավասությունների շրջանակներում:
2. Դատարաններն արդարադատություն իրականացնելիս պարտավոր են նաև նկատի առնել կիրառման ենթակա օրենքի սահմանադրականությունը, իսկ Սահմանադրությանը հակասելու որևէ հիմնավոր կասկած առաջանալու դեպքում դիմել սահմանադրական դատարան, հակառակ պարագայում կիրառել օրենքի դրույթը:
3. Դատարաններն իրավասու չեն օրենսդրի կողմից ընդունված օրենքի պահանջն անտեսել լայն հայեցողության արդյունքում, քանի որ նրանց վրա դրված է օրենքներին համապատասխան արդարադատություն իրականացնելու պարտականություն:
4. Սահմանադրության նորմի անմիջական գործողությունը չի կարող ընկալվել որպես Սահմանադրության որևէ դրույթի ձևակերպման մեխանիկական վերարտադրություն. այն ենթադրում է իրավահարաբերության կարգավորում Սահմանադրության նորմի իմաստին և տրամաբանությանը համապատասխան, ուստի օրենքով նախատեսված՝ իրավունքի իրացումը կամ սահմանադրական այլ նորմի իրացումն ապահովող իրավական միջոցների և կառուցակարգերի՝ ՀՀ Սահմանադրության համապատասխանության հարցը չի կարող սահմանադրական դատարանից բացի այլ դատարանի քննարկման առարկա դառնալ:
5. Միայն Սահմանադրության որևէ դրույթի վկայակոչմամբ արդարադատություն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է առնվազն երկու պահանջի բավարարում՝
  - ա) օրենսդրական բացի առկայություն,
  - բ) կասկածի իսպառ բացակայություն, որ սահմանադրական նորմը չի ընկալվի տարակերպ և չի ձևավորվի դրա կիրառման ոչ միասնական պրակտիկա:

²⁸ ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ, Հաղորդում 2009թ. ընդունված որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ, Հունվար – 2010թ., Երեւան, էջ 5:

Վ. Պողոսյան

ՀՀ սահմանադրական դատարանի անդամ

Ա. Դիանյան

ՀՀ սահմանադրական դատարանի աշխատակազմի
իրավախորհրդատվական վարչության (ծառայության)
անհատական զինուժների վերլուծության բաժնի վարիչ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐԸ

Հայտնի է, որ դատավորներին ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքներով արգելված է զբաղվել քաղաքականությամբ, որը չափազանց կարևոր հանգամանք է, և պարզապես անթույլատրելի է չհամաձայնել նման սկզբունքային դրույթին: Սակայն այդ հանգամանքն ամենևին չի նշանակում, թե դատական իշխանությունն առնչություն չունի քաղաքականության հետ: Առնչություն ունի նախ և առաջ այնքանով, որքանով այն բուն իմաստով իշխանություն է և, որպես այդպիսին, չի կարող դուրս լինել քաղաքականությունից, իշխանական հարաբերություններից:

Եթե փորձենք իշխանությունների բաժանման սկզբունքին համապատասխան բացատրել դատական իշխանության տեղն օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների համապատկերում, ապա պարզ կդառնա, որ դատական իշխանությունը կարող է այդ երկու իշխանության նկատմամբ կատարել հավասարակշռող դերակատարություն: Եվ որքանով այդ երկու իշխանությունն էլ զբաղված են քաղաքական գործունեությամբ, դատական իշխանությունը, կատարելով իր հավասարակշռող դերը, սկզբունքորեն չի կարող անմասն մնալ քաղաքականությունից: Ընդհանուր առմամբ, ըստ Շ. Լ. Մոնտեսպիոյի՝ իշխանությունների բաժանումը քաղաքական սկզբունք է, որի նպատակն առկա տարբեր իշխանությունների սահմանափակումն է: Սակայն, այդ սկզբունքը, մուտք գործելով սահմանադրություն, ստանձնում է իրավական կարգավորիչի գործառույթ, ինչպես նշվում է զրականության մեջ, սահմանադրական իմաստով, այդ սկզբունքն իրավական միջոցներով իշխանական տարբեր մարմինների հարաբերական ինքնուրույնությունն ապահովելու և դրանցից յուրաքանչյուրի իշխանությունը սահմանափակելու փորձ է:

Այստեղ կփորձենք անդրադառնալ այն հարցին, թե քաղաքական գործընթացներում ինչ դերակատարություն ունի դատական իշխանությունը: Սակայն, բանի որ դատական իշխանությունն իրականացնում է ամբողջ դատական համակարգը, և դա չափազանց կրնդայնի մեր ուսումնասիրությունների շրջանակն ու ծավալը, ուստի կանդրադառնանք միայն սահմանադրական դատարանին, որը կոչված է իրականացնել սահմանադրական վերահսկողության գործառույթ:

Նախ, սահմանադրական դատարանի անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն բանով, որ ապահովվի օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականությունը, այսինքն՝ դրանք համապատասխանեն սահմանադրությա-

ՍԱՀՄԱՆԱԿՐՈՎԿԱԼ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ ♦ 1(67)2013
18

նը: Նպատակը սահմանադրության գերակայության և դրանով իսկ նաև իրավունքի գերակայության հաստատումն է, առանց որի խախտվում է բուն սահմանադրության անհրաժեշտության գաղափարը և իր հերթին՝ ժողովրդավարությունն առհասարակ: Օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականության որոշումով դատարանը կվերաձվի իշխանության ճյուղի, և կիրագործվի իշխանությունների բաժանման սահմանադրական սկզբունքը:

Օրենքներն ու նորմատիվ մյուս ակտերն ընդունում և գործադրում են օրենսդիր և գործադիր մարմինները, որոնք ընդհանուր առմամբ քաղաքական մարմիններ են և իրականացնում են որոշակի քաղաքականություն ու հետապնդում որոշակի քաղաքական շահեր: Հետևաբար, օրենքները և այլ նորմատիվ ակտերն այդ շահերի ազդեցությամբ կարող են լինել նաև սահմանադրությանը չհամապատասխանող՝ հակասահմանադրական: Իհարկե, որպես կանոն, դա լինում է բողարկված, ոչ ակնհայտ: Հնարավոր են նաև այնպիսի դեպքեր, երբ սահմանադրությանն անհամապատասխանությունը կարող է լինել չզիտակցված կամ չիմացության արդյունք: Բացի այդ, նորմատիվ ակտերի անհամապատասխանությունը դրսևորվում է իրավակիրառական պրակտիկայի ընթացքում, ընդ որում՝ տարբեր պատճառներով (մի դեպքում՝ օրենքի ոչ ճիշտ կիրառման արդյունք, մյուս դեպքում՝ օրենքի ոչ հստակ ձևակերպված լինելու հետևանք և այլն): Չնայած տարբեր պատճառներին (թվարկված և չթվարկված), ակնհայտ է մի բան, որ օրենքներն ու նորմատիվ այլ ակտերը կարող են (չենք ասում՝ են) և չհամապատասխանել սահմանադրությանը: Հետևաբար, ելնելով սահմանադրության գերակայության սահմանադրական սկզբունքից՝ մշտապես անհրաժեշտություն է առաջանում ստուգել դրանց համապատասխանությունը սահմանադրությանը:

Այսպիսի մոտեցման հիմնական նպատակը նորմատիվ ակտերի շուրջ ծագած քաղաքական վեճերին և քաղաքական շահարկումներին վերջ տալն է: Ինչպես ցույց է տալիս պատմական փորձը, նմանատիպ վեճերն ու շահարկումները շարունակական են, անօգուտ, կարող են դառնալ անժամկետ և անհեռանկար՝ հաճախ էլ հանգեցնելով ավելորդ և անիմաստ սրացման և քաղաքական առճակատման, որոնք հղի են անկանխատեսելի հետևանքներով: Եվ այդ պատճառով ցանկալի է այդ վեճերը քաղաքական հարթությունից տեղափոխել իրավական հարթություն:

Այսպիսով, քաղաքական բոլոր վեճերը, որոնք այս կամ այն չափով և այս կամ այն ձևով առնչվում են նորմատիվ ակտերին կամ ծնվում են դրանցից, կարող են տեղափոխվել իրավական ոլորտ և դառնալ սահմանադրական վերահսկողության առարկա: Այս պատճառով է Ա. Տոքվիլը եզրակացնում, որ «ամերիկյան դատավորն ունի հսկայական քաղաքական իշխանություն», որը, նրա կարծիքով, բացատրվում է այն հանգամանքով, որ դատավորներն իրենց որոշումները հիմնականում հիմնավորում են ոչ թե օրենքներով, այլ Սահմանադրությամբ:

Այս առնչությամբ նշենք, որ ամերիկյան դատարանների՝ Սահմանադրության հիման վրա որոշումներ ընդունելու ավանդույթը կարող է ստեղծել այն տպավորությունը, թե դա վերաբերում է միայն ԱՄՆ-ին՝ այն պատճառաբանությամբ, որ եվրոպական երկրներում և մեզանում գործում է մայրցամաքային, այլ ոչ թե «ընդհանուր իրավունքի» իրավական համակարգը: Նշենք նաև, որ «ընդհանուր իրավունքի» շրջանակներում, անգլիական ավանդույթին համապա-

տասխան, ենթաօրենսդրական ակտերն ընդունում են գործադիր իշխանության մարմինները, և դատարաններն օժտված են համապատասխան դեպքերում այդ մարմինների ակտերը վերացնելու իրավունքով: Ճշգրիտ լինելու առումով նշենք, որ, ի տարբերություն անգլիական իրավունքի, ԱՄՆ-ի Սահմանադրությունը վեր է կանգնած ընդհանուր իրավունքից և սահմանում է ամերիկյան հասարակության ու պետության գործող իրավունքի հիմքերը (Վ. Ներսեսյանց, Իրավունքի և պետության տեսություն, Ե., 2001, 228-229 էջեր): Սակայն հարկ է նշել նաև, որ մեզանում նույնպես բոլոր դատարանները (ոչ միայն ՀՀ սահմանադրական դատարանը), ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխան, կարող են իրենց որոշումներում հիմնվել ոչ միայն օրենքների, այլև Սահմանադրության վրա, որքանով այն ունի ոչ միայն բարձրագույն իրավաբանական ուժ, այլև, որ չափազանց կարևոր է, «նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն» (հոդված 6): Այստեղ նկատենք, որ սահմանադրական նորմերի ուղղակի գործելու դրույթն արդի սահմանադրական իրավունքի կարևորագույն սկզբունքներից է և, ըստ էության, ուղղված է առաջին հերթին դատարաններին և վերջիններիս պարտադրում է դեկավարվել ոչ միայն օրենքներով, այլև նախ և առաջ սահմանադրությանը, այսինքն՝ **իրավունքով**: Ի դեպ, նշենք նաև, որ ժամանագերմանական (մայրցամաքային) իրավական համակարգերը նույնպես առաջնային դերակատարություն են տալիս իրավունքին ու սահմանադրությանը, ինչպես դա երևում է Մարդու և քաղաքացու իրավունքների հռչակագրի (1789թ.) 16-րդ հոդվածից՝ «Հասարակությունը, որտեղ ապահովված չէ իրավունքից օգտվելը, և չի իրականացվել իշխանությունների բաժանում, չունի Սահմանադրություն»: Այս դրույթն այսօր էլ տարբեր ձևակերպումներով գործում է ժողովրդավարական բոլոր պետություններում:

Բացի այդ, սահմանադրական դատարանը կոչված է պաշտպանելու նաև քաղաքական փոքրամասնության (խորհրդարանական ընդդիմության) շահերը: Սովորաբար օրենքների սահմանադրականության հարցերով սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը տրվում է խորհրդարաններին ոչ թե մեծամասնությանը (դա անիմաստ է, որովհետև եթե այն գտնում է, որ օրենքը չի համապատասխանում Սահմանադրությանը, ապա կարող է այդ օրենքը պարզապես փոխել), այլ փոքրամասնությանը (որոշակի՝ կեսից պակաս թվով պատգամավորների ամբողջությանը), այսինքն՝ քաղաքական ընդդիմությանը: Սա իր հերթին նշանակում է, որ վերջինս հնարավորություն է ստանում իրավական ճանապարհով վիճարկել քաղաքական մեծամասնության (իշխանության) քաղաքական որոշակի քայլերը: Ավելին, կիսանախագահական հանրապետություններում, երբ Նախագահը խորհրդարանում չունի խորհրդարանական մեծամասնության քաղաքական աջակցությունը (ինչպես օրինակ՝ Ֆրանսիայում՝ Ֆ. Միտերանի նախագահության օրոք), նա նույնպես կարող է օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի (կառավարության որոշումների և այլն) սահմանադրականության հարցերով դիմել սահմանադրական դատարան և դրանով իսկ պաշտպանել սահմանադրական կարգը:

Ինչպես հայտնի է, սահմանադրական դատարանը զբաղվում է նաև ընտրական վեճերով, իսկ համագալիս ընտրությունները, հասկանալի է, ժողովրդավարության կարևորագույն քաղաքական գործընթացներից են: Այս դեպքում ևս քաղաքական վեճերը տեղափոխվում են իրավական հարթություն և ստանում իրենց հանգուցալուծումը՝ վերջ դնելով հետագա քաղաքական առճակատմանը

(այս առումով տպավորիչ է, օրինակ, 2000թ. ԱՄՆ Նախագահի ընտրությունը, երբ Գերագույն դատարանի որոշմամբ ընտրված համարվեց Ջ. Բուշ կրտսերը, իսկ նրա մրցակից Ա. Գորը հաշտվեց որոշման հետ՝ հայտարարելով, որ այլևս վեճ չկա): Առհասարակ, ուսումնասիրելով տարբեր երկրների սահմանադրական դատարանների փորձը՝ կարելի է համոզված պնդել, որ.

- ա) սահմանադրական դատարանները վաղուց ապացուցել են իրենց անհրաժեշտությունը,
- բ) սահմանադրական դատարանները մեծապես դրական ազդեցություն ունեն քաղաքական զանազան գործընթացների վրա և դարձել են արդի ժողովրդավարության զարգացման լուրջ կռվան,
- գ) սահմանադրական դատարանները շատ հարցերում (իհարկե՝ ոչ բոլոր) պաշտպանում են քաղաքական փոքրամասնության շահերը,
- դ) սահմանադրական դատարանները, սահմանափակելով քաղաքական իշխանությունը (իշխանությունները), լրջորեն պաշտպանում են մարդու իրավունքները՝ նպաստելով պետության՝ մարդու իրավունքների հաստատման ու պաշտպանության պարտականության (և ստանձնած միջազգային պարտավորությունների) կատարմանը:

Այս թվարկումն անշուշտ կարելի է շարունակել, բայց մնացյալն այս թեմայի շրջանակում չէ:

Այժմ անդրադառնանք քաղաքականության վրա սահմանադրական դատարանի ազդեցության ևս մի կողմին: Խոսքը վերաբերում է դատական քաղաքականությանը, այսինքն՝ պետության գործունեությանը դատական իշխանության կազմակերպման և իրացման ոլորտում: Խոսքը ոչ թե աննշան միջամտության, այլ կառուցակարգային դիրքորոշումների մասին է, որոնք առաջացրել են ամբողջական համակարգային փոփոխություններ դատական համակարգում և հենց այդպիսով ազդել դատական իշխանության ոլորտում պետության քաղաքականության վրա: Դա արտացոլվել է զանազան դատավարական օրենսգրքերի դրույթների սահմանադրականության վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի կայացրած որոշումներում: Սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները ցույց են տալիս այդ ազդեցության պրակտիկ դրսևորումները: Ասվածի օրինակը, մասնավորապես, սահմանադրական դատարանի ՄԳՆ-780 և ՄԳՆ-873 որոշումներն են: Այս որոշումներում սահմանադրական դատարանը, համեմատելով օրենսդրի սահմանած իրավակարգավորումը ձևավորված իրավակիրառական պրակտիկայի հետ, ըստ էության բացահայտել է դրանցում առկա թերությունները՝ մարդու դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացման երաշխիքների տեսակետից և իր դիրքորոշման մեջ տվել միջոցառումների այն շրջանակը, որ պետք է իրականացնի օրենսդիրը նշված թերությունների վերացման համար: Դրան համապատասխան օրենսդիրը սահմանել է իրավակարգավորման նոր մոտեցումներ: Խոսքը վարչական արդարադատության համակարգի մասին է: Հայտնի է, որ մինչ սահմանադրական դատարանի որոշումները և դրանց հիման վրա դատավարական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները ՀՀ-ում գործում էր վարչական արդարադատության երկաստիճան համակարգ: Սահմանադրական դատարանի սկզբունքային և հետևողական դիրքորոշման արդյունքում գոյություն ունեցած երկաստիճան համակարգը փոխարինվեց եռաստիճան համակարգով: Ինչու ենք նշում հետևողական, նախ այն պատճառով, որ

հենց այդ հետևողականությունն է լավագույնս ցույց տալիս սահմանադրական դատարանի դերը և նշանակությունը դատական քաղաքականությունում և երկրորդ, որ սահմանադրական դատարանի ՄԳՈ-780 որոշման մեջ արտահայտված դիրքորոշումների արդյունքում օրենսդրի կողմից Վարչական դատավարության օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները կրկին դարձան սահմանադրական արդարադատության առարկա արդեն 13.04.2010թ. /ՄԳՈ-873/, երբ սահմանադրական դատարանը վերահաստատեց առաջին որոշման մեջ ձևավորած դիրքորոշումները: Ինչպես նշված է ՄԳՈ-873 որոշման 6-րդ կետում, «Սահմանադրական դատարանն իր ՄԳՈ-780 որոշմամբ արտահայտել է մի շարք սկզբունքային իրավական դիրքորոշումներ Հայաստանի Հանրապետության վարչական արդարադատության արդյունավետ իրականացման, ինչպես նաև վարչական դատավարության մասնակիցների կողմից վարչական դատարանի ակտը բողոքարկելու իրավունքի երաշխավորման առումով»: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը, այսինքն այն, որ վիճարկվող իրավանորմերն ընդունվել են ՀՀ սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ որոշման արդյունքում՝ սահմանադրական դատարանը պարզել է, թե որքանով են հաշվի առնվել ՄԳՈ-780 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներն օրենսդրական փոփոխությունները կատարելիս, ինչի արդյունքում արձանագրել, որ կատարված փոփոխությունները համակարգային առումով ամբողջական չեն, չեն ապահովում ու երաշխավորում վճռաբեկ դատարանում վարչական վարույթի իրականացման հստակ կարգն ու առանձնահատկությունները (ինչը նախատեսված է նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 1-ին հոդվածում) չի գտնվել վարչական արդարադատության գործառնական ու կառուցակարգային դատարանակազմական ամբողջականության երաշխավորման արդյունավետ լուծում»:

Նշենք, որ 25.11.2008թ. ՄԳՈ-780 որոշմամբ սահմանադրական դատարանը Սահմանադրության 1-ին հոդվածի, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 19-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին հակասող և անվավեր էր ճանաչել վարչական դատավարության օրենսգրքի 115-րդ հոդվածի 1-ին մասը և 118-րդ հոդվածի 1-ին մասը: Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ վարչական արդարադատության երկաստիճան համակարգի պարագայում, երբ վերաքննիչ վարույթը բացակայում է, վարչական դատարանի ակտերի դեմ վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքերն ու վճռաբեկ բողոքը քննության ընդունելու պայմաններն էլ ավելի որոշիչ դերակատարում են ձեռք բերում ոչ միայն վճռաբեկ դատարանի մատչելիության իրավունքի, այլ նաև մասնագիտացված վարչական արդարադատության երկաստիճան համակարգի մատչելիության և արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից: Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 1-ին մասով օրենսդիրը, հաշվի չառնելով վարչական արդարադատության, հանրային-իրավական վեճերի լուծման առանձնահատկությունները, քաղաքացիական դատավարության եռաստիճան համակարգում կիրառվող՝ վճռաբեկության ինստիտուտի իրավակարգավորման բոլոր տարրերը տարածել է վարչական դատարանի ակտերի բողոքարկման վրա: Երկաստիճան համակարգի պարագայում նշված իրավակարգավորումը այնքան է սահմանափակում վճռաբեկ ատյանի մատչելիությունն ու արդյունավետությունը, որ խաթարվում է դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացման հնարավորությունը՝ բացասաբար

անդրադառնալով նաև վարչական արդարադատության համակարգի կենսունակ գործունեության վրա /կետ 13/: Արդեն հետագայում, իր որոշման մեջ սահմանադրական դատարանն օրենսդիրն ուղղված ուղերձ է պարունակում, մասնավորապես արձանագրելով, որ վարչական դատավարության մասնակիցների կողմից վարչական դատարանի ակտը վճռաբեկ դատարան բողոքարկելու և բուն վճռաբեկ վարույթի կարգն այդ գործերով, պետք է սահմանվեն վարչական դատավարության օրենսգրքով:

Սույն որոշման արդյունքում վարչական դատավարության օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները, ինչպես հետագայում դա բացահայտվեց ՍԳՈ-873 որոշման մեջ, լիարժեք չէին մարդու դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ պաշտպանության տեսակետից, ուստի պատահական չէր, որ այդ փոփոխությունները կրկին քննության առարկա դարձան սահմանադրական դատարանում: ՍԳՈ-873 որոշման վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ այն ոչ միայն իրավական հիմնավոր վերլուծությունների ու դիրքորոշումների հանրագումար է, այլև գրեթե ամբողջությամբ ուղերձ է օրենսդիրն՝ իրավակարգավորման մեջ առկա լուրջ թերությունների շտկման ուղիների ու միջոցառումների նախանշմամբ: Գրեթե միշտ ներկայացնելով գոյություն ունեցող իրավակարգավորման մեջ առկա հիմնախնդիրը՝ սահմանադրական դատարանը, դուրս չգալով իր լիազորությունների շրջանակներից, տալիս է նաև այդ խնդրի լուծման ուղին: Օրինակ՝ որոշման 7-րդ կետում սահմանադրական դատարանը նշում է. «Եթե օրենսդիրն անհրաժեշտ է համարել Հայաստանում ձևավորել մասնագիտացված վարչական դատարան՝ միայն դատական մեկ աստիճանով, իսկ վեջինիս ակտերի բողոքարկման իրավասությունը վերապահել վճռաբեկ դատարանին, ապա բողոքարկման համակարգի ամբողջությունն ու արդյունավետությունը նույնպես պետք է երաշխավորվի այս կառուցակարգային լուծումների շրջանակներում: Մասնավորապես դա վերաբերում է նաև բողոքների ընդունման ու դրանց ըստ էության քննության առանձնահատկություններին» /կետ 7/: Սահմանադրական դատարանը կրկին արձանագրելով, որ վարչական դատարանի ակտերի բողոքարկման ինստիտուտի լիարժեքությունն օրենսդրորեն ապահովված չէ, նշել է որ այդ հարցում իրավական որոշակիությունը հաղթահարելու և իրավակարգավորման բացը լրացնելու համար էական նշանակություն կարող է ունենալ ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքի 20-րդ գլխում վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու հստակ իրավակարգավորումը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-780 որոշման և վերլուծվող որոշման մեջ շարադրված իրավական դիրքորոշումները հաշվի առնելով:

Այս և նշված որոշումներում արտահայտված մյուս դիրքորոշումների ազդեցության արդյունքում օրենսդիրը կառուցակարգային լուրջ փոփոխություններ կատարեց վարչական դատավարության օրենսգրքում, մասնավորապես, սահմանադրական դատարանի որոշումներում բարձրացված հիմնախնդիրների լուծումը տեսնելով վարչական արդարադատության երկաստիճան համակարգի փոխարինումը եռաստիճան համակարգով, ինչպես և վարվեց:

Հարկ ենք համարում նշել նաև, որ դատական քաղաքականության, ինչպես նաև օրենսդրական ու իրավակիրառ քաղաքականության վրա Սահմանադրական դատարանի ազդեցությունը դրսևորվում է ոչ միայն այս կամ այն օրենսդրական դրույթը սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչելու միջոցով, այլ հաճախ նաև իր որոշումների մեջ արտահայտած իրավական դիր-

քորոշումներով, երբ վիճարկվող դրույթը սահմանադրական դատարանի կողմից ճանաչվել է Սահմանադրությանը համապատասխանող՝ այդ որոշման մեջ նշած իրավական դիրքորոշման շրջանակներում: Այդպիսի օրինակները քիչ չեն: Վերջին ժամանակների նման որոշումներից կարելի է հիշատակել, մասնավորապես ՄԳ-Ո-997, ՄԳ-Ո-1009 որոշումները և այլն: Հասարակության լայն շրջանակներում լուրջ հետաքրքրություն առաջացրեց հատկապես ՄԳ-Ո-997 որոշումը և դա պատահական չէր, քանի որ առնչվում էր սահմանադրական մի շարք սկզբունքային հիմնախնդիրների մեկնաբանմանը: Նշված որոշմամբ լուծվել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը: Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումն էր: Այդ որոշմամբ սահմանադրական դատարանը մանրակրկիտ և հետևողական վերլուծությունների արդյունքում բացահայտել էր այդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը: Մասնավորապես, իր որոշման մեջ սահմանադրական դատարանը պարզել էր. «խոսքի ազատության և կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքի՝ որպես ժողովրդավարության կարևոր նախապայմանի իրացման երաշխավորումը՝ ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ և 27-րդ հոդվածների իրավակարգավորման, ինչպես նաև 43-րդ և 47-րդ /1-ին մաս/ հոդվածների համատեքստում այդ իրավունքի հնարավոր ու իրավաչափ սահմանափակումների շրջանակներում, ելնելով նաև միջազգային իրավական համընդհանուր սկզբունքներից ու նորմերից.

- անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորող գործողությունների /վիրավորանքի կամ զրպարտության/ սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, ելնելով վեճի առարկա հոդվածի դրույթների իրավական տրամաբանությունից, ինչպես նաև միջազգային իրավական պրակտիկայում առկա դրանց ընկալումներից,
- վիճարկվող նորմերի իրավակազավորման շրջանակներում անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորող գործողությունների արդյունքում պատճառված անմիջական վնասի դիմաց դատական կարգով համաչափ փոխհատուցում ստանալու իրավունքի երաշխավորման սահմանադրաիրավական բովանդակությունը...»:

Արդյունքում, սահմանադրական դատարանը Սահմանադրության, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռների, ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների համադրված վերլուծության արդյունքում, իր որոշման 11-րդ կետում տվել է միջազգային իրավական այն սկզբունքային մոտեցումները, որոնք անհրաժեշտ են վիճարկվող հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը համապատասխան կիրառումը երաշխավորելու համար:

Չնայած սահմանադրական դատարանի հիշյալ որոշումից հետո դեռ բավականին քիչ ժամանակ է անցել, այնուամենայնիվ, արդեն իսկ կարելի է փաստել, որ դատարանները պարբերաբար վկայակոչել են այդ որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները (տես օրինակ՝ Ա. Գազարյան, Ա. Ջեյնալյան. Մոնիթորինգ զրպարտության և վիրավորանքի հիմքերով դատական գործերի; Երևան, «Իրավունքի գերակայություն» Իրավապաշտպան հասարակական կազմակերպություն, 2012թ., էջ 23):

Ընդհանուր առմամբ պարզ է, որ հասարակության և պետության առջև ծառայած բազմաթիվ հարցեր լուծելու համար անհրաժեշտ է, որ սահմանադրական դատարանն ունենա դիմող սուբյեկտների և ուսումնասիրվող օբյեկտների գոնե որոշակի նվազագույն քանակ: Առանց այս հարցի լուծման՝ սահմանադրական դատարանը պարզապես չի կարող ունենալ այն դերակատարությունը, որի համար ստեղծվել է: Նորից դիմելով միջազգային փորձին՝ դժվար չէ համոզվել, որ թեև տարբեր սահմանադրական դատարաններում այդ քանակները բավական տարբեր են ու բազմաբնույթ, և չկա որոշակի ընդհանրություն, այնուհանդերձ, ընդհանուր առմամբ օբյեկտների և սուբյեկտների ցանկը բավական ընդգրկուն է:

Այժմ դիտարկենք ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեությունը մինչև սահմանադրական փոփոխությունները (2005թ.): Ինչպես հայտնի է, ՀՀ սահմանադրական դատարանին ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածին համապատասխան իրավունք էր վերապահված իրականացնել սահմանադրական դատարանների համար հիմնական գործը՝ որոշել օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը: Ինչպես էր դա կատարվում: Բավական է նշել, որ իննուկես տարում քննարկվել է ընդամենը յոթ օրենքի սահմանադրականությունը, իսկ այլ ակտերի սահմանադրականությունն առհասարակ երբևէ չի քննարկվել: Ավաճից միանշանակ բխում է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը չի կատարել իր հիմնական առաքելությունը: Ո՞րն էր պատճառը: Այն ակնհայտ է՝ դիմող սուբյեկտների չափազանց նեղ շրջանակը՝ Հանրապետության Նախագահը և պատգամավորների մեկ երրորդը (ՀՀ Սահմանադրություն, հ. 101):

Այսպիսով, անդրադառնալով հարցի իրավական հանգամանքներին՝ դժվար չէ համոզվել, որ գործնականում չէր լուծվում այնպիսի մի հարց, ինչպիսին է նորմատիվ ակտերի սահմանադրականությունը: Բայց չէ՞ որ սա ժողովրդավարության հաստատման անհրաժեշտ և կարևորագույն առաջնահերթություններից է և, ըստ էության, նույնպես Սահմանադրության պահանջն է (ըստ Սահմանադրության հոդված 1-ի՝ Հայաստանի Հանրապետությունը ժողովրդավարական պետություն է):

Ուրեմն ո՞րն էր ելքը: Ելքը, մեր կարծիքով, քաղաքական ոլորտում էր և կարող էր լուծվել երկու ճանապարհով, երկուսն էլ՝ քաղաքական:

Առաջինը, շատերի կարծիքով, սահմանադրական փոփոխություններ կատարելն էր: Այս առնչությամբ հարկ ենք համարում նշել, որ առհասարակ սահմանադրական փոփոխությունները միշտ չէ, որ հարցերի լուծման լավագույն ճանապարհ են, որովհետև, նախ՝ նմանաբնույթ հարցեր ծնվում են ամեն օր, իսկ ամեն օր սահմանադրական փոփոխություններ չես կատարի, երկրորդ՝ սահմանադրական փոփոխություններ կարելի է կատարել միայն այն դեպքում, երբ մնացյալ բոլոր միջոցներն սպառվել են, երրորդ՝ գործնականում անհնար է կանխատեսել, թե տվյալ փոփոխությունը հետագայում ինչ նոր հակասություններ կծնի, չորրորդ՝ եթե հաճախակի դիմում ես փոփոխությունների, ապա հասարակական գիտակցության մեջ սասանվում է Սահմանադրության կարևորության նկատմամբ վստահությունը, և, վերջապես՝ Սահմանադրությունը քաղաքական ուժերի ձեռքում վերածվում է քավության նոխազի: Այս ամենի արդյունքում Սահմանադրությունը կորցնում է իր ամենահիմնական ատրիբուտը՝ լինել հասարակական (ոչ միայն իրավական) հարաբերությունների կարգավորման ան-

սասան հիմքը: Հավելենք, որ մենք կողմնակից ենք «կենսունակ Սահմանադրության», այսինքն՝ այն բանին, որ Սահմանադրությունը կիրառենք ժամանակի հրամայականներին ու զարգացման միտումներին համապատասխան մեկնաբանություններով, այլ ոչ թե պարբերական փոփոխություններով ու լրացումներով: Այս ճանապարհով է ընթացել ԱՄՆ-ը, և հասկանալի է, թե ինչու է Ա. Կոքվիլը գտնում, որ «միութենական յոթ դատավորների ձեռքում է գտնվում Միության հանգստությունը, բարեկեցությունը և բուն գոյությունը»:

Երկրորդ տարբերակն այն էր, որ սահմանադրական դատարանն ղիմող սուբյեկտներն ստանձնում են քաղաքական պարտավորություն՝ օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականության հարցերով ղիմել սահմանադրական դատարան: Ի՞նչն էր խանգարում, որ, եթե մարդու և քաղաքացու իրավունքը խախտվել է օրենքի կամ կառավարության որոշման ոչ սահմանադրական լինելու պատճառով, սահմանադրական դատարանն ղիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտները նրա փոխարեն ղիմեն սահմանադրական դատարան: Մեր կարծիքով՝ ոչինչ: Ավելին, կարելի է պնդել, որ դա նաև նրանց անմիջական պարտականությունն է, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածը (մինչև փոփոխությունները) սահմանում էր, որ «պետությունն ապահովում է մարդու իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությունը», իսկ մարդու իրավունքների վերաբերյալ բազմաթիվ փաստաթղթերով պետությունն ստանձնել էր նման պարտավորություններ:

Ի՞նչ փոխվեց սահմանադրական փոփոխություններից հետո. առաջին հերթին ընդլայնվեց սահմանադրական դատարանն ղիմող սուբյեկտների շրջանակը (եղածներին ավելացան դատարանները, գլխավոր դատախազը, մարդու իրավունքների պաշտպանը և այլն) և որ ամենակարևորն է՝ «յուրաքանչյուր ոք»: Արդյունքում՝ 2006-2012թթ. քննվել է օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականության վերաբերյալ շուրջ երեք հարյուր ղիմում: Տարբերությունն ակնհայտ է և նշանակալի, սակայն այդ տարբերությունն առաջացել է գերազանցապես անհատական ղիմումների հաշվին, իսկ մյուս սուբյեկտները շարունակում են մնալ պասիվ: Դրանց թվին է դասվում նաև պատգամավորների խումբը, որի քանակությունը սահմանադրական փոփոխությունների հիման վրա մեկ երրորդից դարձավ մեկ հինգերորդ:

Առհասարակ մեզանում ստեղծվել է այն տպավորությունը, որ սահմանադրական դատարանն ղիմելը մի առանձնակի իրադարձություն է, որով բորբոքվում են քաղաքական կրքեր, սկիզբ են առնում զանազան ասեկոսներ: Մեզ համար միանգամայն անհասկանալի է, երբ որևէ պատգամավոր հրաժարվում է ստորագրել օրենքի սահմանադրականությանը վերաբերող ղիմումը: Ի՞նչ հիմքով կամ պատճառաբանությամբ կարելի է հիմնավորել, որ նա չի ցանկանում ճշտել օրենքի կամ նորմատիվ այլ ակտի անհամապատասխանությունը Սահմանադրությանը: Առավել ևս, եթե նկատի ունենանք, որ սահմանադրական դատարանի որոշումը միայն Սահմանադրությանը համապատասխանության կամ անհամապատասխանության փաստի մերկ արձանագրությունը չէ, այլ ուղեկցվում է որոշակի հիմնավորումներով, այսինքն՝ բացահայտում է օրենքի կամ դրա դրույթի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, արտահայտում է դատարանի իրավական դիրքորոշումները: Անգամ եթե դատարանը գտնում է, որ իրավական ակտը համապատասխանում է Սահմանադրությանը, միևնույն է, դատարանը այս կամ այն հարցի առնչությամբ տալիս է իր դիրքորոշումները,

որոնք էական նշանակություն կարող են ունենալ ինչպես Ազգային ժողովի, այնպես էլ պետական մարմինների ու հատկապես դատարանների համար: Իսկ դա նշանակում է, որ քաղաքական որոշումներ ընդունող մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պարտավոր են իրենց որոշումները տեղավորել դատարանի դիրքորոշումների շրջանակներում, այլ կերպ ասած՝ քաղաքականը պետք է սահմանափակվի իրավական շրջանակներում, որովհետև դա Սահմանադրության պահանջն է: Ցանկացած ժողովրդավարական պետությունում, այդ թվում՝ ժողովրդավարական նոր պետություններից շատերում, օրենքի և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականության որոշումը սովորական, կարելի է ասել՝ ամենօրյա աշխատանք է, որն ամենևին չի ուղեկցվում իրարանցումներով, առավել ևս՝ քաղաքական վայրիվերումներով: Բերենք միայն մեկ օրինակ. Ավստրիայի սահմանադրական դատարանում օրենքի սահմանադրականության հարցով քննվում է տարեկան 300-ից ավելի գործ:

Այստեղ թերևս հարկ է նշել մի կարևոր հանգամանք ևս: Քաղաքական անպտուղ վեճերին վերջ տալու լավագույն ձևն այն է, որ դատարանին տրվի վերջնական վճիռ կայացնելու իրավունք, հակառակ պարագայում՝ ցանկացած հարց կարող է դառնալ քաղաքական անընդհատ շահարկումների առարկա: Եվ ամենևին պատահական չէ, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված է. «Սահմանադրական դատարանի որոշումները և եզրակացությունները վերջնական են» (հոդված 102): Նույնը վերաբերում է նաև դատական բարձրագույն ատյաններին: Մա հայ սահմանադրագիտության հայտնագործությունը չէ, այլ շատ հասկանալի, ամենուր ճանաչված և ընդունված սովորական մի դրույթ:

Ավելացնենք նաև, որ այս թեզի շատ տրամաբանական շարունակությունը «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի այն հրամայական դրույթն է, որ սահմանադրական դատարանի որոշումները պարտադիր են կատարման համար (հոդված 64): Իսկ այստեղից միանշանակ բխում է, որ սահմանադրական դատարանի որոշումները քննարկման ենթակա չեն, և պետական որևէ մարմին իրավունք չունի այդ որոշումների նկատմամբ դրսևորել իր դրական կամ բացասական, առավել ևս՝ քաղաքական կամ այլ դիրքորոշումները, հակառակ պարագայում վտանգվում է դատական իշխանության անկախության սահմանադրական պահանջը և հետևաբար՝ նաև ժողովրդավարությունը: Այլ բան է, երբ սահմանադրական դատարանի որոշումների մասին խոսում, կարծիք են հայտնում (քննադատում կամ խրախուսում են) ոչ թե պետական մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք, այլ քաղաքացիները, հասարակական կազմակերպությունները, հասարակության ներկայացուցիչները:

Նշելով, որ սահմանադրական դատարանի որոշումները պարտադիր են կատարման համար, չենք կարող չարձանագրել, որ որոշումների չկատարման համար, բնականաբար, ենթադրվում է որոշակի պատասխանատվություն, ինչի մասին «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքում կա հստակ ձևակերպում (հոդված 70): Բայց երբ փորձում ես կոնկրետացնել, պարզվում է, որ մեր օրենսդրությամբ, փաստորեն, որևէ պատասխանատվություն նախատեսված չէ:

Այսպիսով՝ ամփոփելով ասվածը՝ կարող ենք եզրակացնել, որ ըստ էության ՀՀ սահմանադրական դատարանը, դիմող սուբյեկտների պահվության պատճառով, չի կարողանում լիարժեք զբաղվել իր հիմնական գործով՝ օրենքների և նորմատիվ այլ ակտերի սահմանադրականությունը որոշելով՝ դրանով իսկ դատական իշխանությունը դադարում է լինել իշխանության ճյուղ (սահմանադրա-

կան դատարանին վերաբերող մասով) և հետևաբար չի կարող իշխանությունների բաժանման սահմանադրական սկզբունքին համապատասխան կատարել իշխանությունների՝ իրավունքով սահմանափակման իր դերակատարությունը, ինչպես նաև իր ամբողջ ներուժով պաշտպանել մարդու իրավունքներն ու ազատությունները:

Ինչպես արդեն ասացինք, դատավորներին արգելված է զբաղվել քաղաքականությամբ, սակայն, մեր կարծիքով, սկնհայտ է, որ դատական իշխանության գործունեությունը հսկայական ազդեցություն է թողնում հասարակության և պետության քաղաքական կյանքում և շատ առումներով ուղղորդում է այն: Այլ հարց է, թե դատավորները և դատարանները, չզբաղվելով քաղաքականությամբ, ինչպես են մասնակցում քաղաքական գործընթացներին: Այս կապակցությամբ ևս նշենք, որ գրականության մեջ տարածում գտած ԱՄՆ-ի փորձը, որի դատական իշխանությունը թեև ունեցել է և ներկայում էլ ունի քաղաքական մեծ ազդեցություն, և հենց դատարաններում և հատկապես ԱՄՆ Գերագույն դատարանում են լուծվել և շարունակում են լուծվել ամերիկյան հասարակության քաղաքական սուր հիմնահարցերը, նրանք երբեք դուրս չեն եկել իրավաբանական ձևի շրջանակներից և այդ գործունեությունը հանգեցրել են իրավունքի որոնման գործառույթին:

Այսպիսով՝ պարզ է դառնում, որ չզբաղվելով քաղաքականությամբ, բայց դեկավարվելով զուտ իրավական սկզբունքներով և սահմանադրությամբ ու մտահոգ լինելով պետության ու հասարակության շահերով՝ դատավորներն ու դատարանները կարող են հաջողությամբ իրականացնել արդարության սկզբունքը՝ դրանով իսկ էապես նպաստելով հասարակության և պետության բնականոն զարգացմանը:

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐԻ
ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ
17-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

9 հոկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչ՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակից Ա. Վարդևանյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 17-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 28.04.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքը և գործում առկա մյուս փաստա-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ ♦ 1(67)2013
29

թղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 2008 թվականի հունիսի 17-ին, Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2008 թվականի հուլիսի 12-ին և ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի օգոստոսի 2-ին:

«Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Իրավասու դատարանը չեղյալ է ճանաչում ֆինանսական համակարգի հաշտարարի՝ կողմերի համար պարտադիր դարձած որոշումը, եթե՝

1) պահանջը ենթակա չէ քննության ֆինանսական համակարգի հաշտարարի կողմից.

2) ֆինանսական համակարգի հաշտարարը որոշում է կայացրել սույն օրենքով սահմանված ընթացակարգային կանոնների պահանջների խախտմամբ.

3) բացահայտվել են ֆինանսական համակարգի հաշտարարի անաչառությունը բացառող հանգամանքներ»:

Քանի որ տվյալ հոդվածն այլ մասեր չունի, ուստի սահմանադրական դատարանը քննության առարկա է դիտել հոդվածն ամբողջությամբ:

2. Դիմողը վկայակոչելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը, Կրեւն ընդդեմ Ֆրանսիայի գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները, ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-733, ՍԳՈ-747 և ՍԳՈ-906 որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները և վիճարկելով «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի սահմանադրականությունը՝ գտնում է, որ այն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների 1-ին մասերին:

Ի հիմնավորումն իր դիրքորոշման՝ դիմողը, մասնավորապես, ներկայացնում է հետևյալ փաստարկները՝

- օրենքը թույլ է տալիս վիճարկել ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (այսուհետ՝ Հաշտարար) որոշումը, սակայն նախատեսում է այն դատարանի կողմից չեղյալ ճանաչելու համար որոշակի հիմքեր, որոնք խիստ սահմանափակ են, ինչի արդյունքում կողմերին չի տրվում Հաշտարարի որոշումն իրավասու դատարանում ըստ էության վիճարկելու հնարավորություն, մասնավորապես՝ որոշման հիմքում ընկած փաստական հանգամանքները վիճարկելու հնարավորություն.
- Հաշտարարի որոշումները կողմերի համար ունեն պարտադիր ուժ, ուստիև պետք է այդ որոշումների ըստ էության դատական քննության հնարավորություն ընձեռվի՝ կողմերի ցանկությամբ.
- օրենքի վիճարկվող նորմն առավելապես կազմակերպություններին է զրկում դատական պաշտպանության իրավունքից օգտվելու հնարավորությունից, քանզի Հաշտարարի որոշումները կողմերի համար պարտադիր են դառնում Հաճախորդի կողմից դրանք անվերապահորեն և գրավոր ձևով ընդունելու պարագայում միայն, մինչդեռ կազմակերպությունները զրկվում են այդ որոշումներն արդյունավետ կերպով դատա-

կան կարգով վիճարկելու հնարավորությունից, քանզի օրենքի վիճարկվող նորմում գետեղված երեք հիմքերից ոչ մեկը չի վերաբերում որոշման ըստ էության բողոքարկմանը և/կամ վիճարկմանը:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, պնդում է, որ «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածը՝ Հաշտարարի որոշումն իրավասու դատարանի կողմից չեղյալ ճանաչելու սահմանափակումների առումով, համահունչ է ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների 1-ին մասերին, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ դատական քննության մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքներին:

Ըստ պատասխանողի՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ գործերի քննության պրակտիկան փաստում է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի՝ արդար դատաքննությանը վերաբերող 6-րդ հոդվածը տարածվում է նաև վեճերի լուծման այլընտրանքային մեխանիզմների, այդ թվում՝ օմբուդսմենտների վրա, եթե դրանք առնվազն կողմերից մեկի համար պարտադիր կատարման որոշում կայացնելու իրավունք ունեն, և ամրագրված է կողմերից թեկուզև մեկի պարտականությունը՝ վեճը լուծել տվյալ վեճերի լուծման այլընտրանքային մեխանիզմի միջոցով:

Համադրելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կայացրած վճիռներում ամրագրված սկզբունքները և «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի համապատասխան դրույթները՝ պատասխանող կողմը փաստում է, որ Հաշտարարի գրասենյակը համապատասխանում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի սահմանած՝ «օրենքի ուժով ստեղծված տրիբունալ» հասկացությանը:

Վկայակոչելով Հաշտարարի՝ ֆինանսական ոլորտում մասնագիտացված մարմին լինելու հանգամանքը, պատասխանողը գտնում է, որ այդ առումով լիովին տրամաբանական է, որպեսզի Հաշտարարի որոշումը բողոքարկվի միայն համապատասխան ընթացակարգերի չպահպանման կամ Հաշտարարի անաչառությունը բացառող հիմքերի առկայության դեպքերում, քանզի պրոֆեսիոնալ մարմնի կողմից նյութաիրավական նորմերի սխալ կիրառումը կարող է պայմանավորված լինել բացառապես աչառու մոտեցման ցուցաբերմամբ:

4. Սույն գործով բարձրացված սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում բացահայտել.

- Հաշտարարի ինստիտուտի դերը և նշանակությունն անձի խախտված իրավունքների վերականգնման և վեճերի լուծման գործում՝ որպես ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքների իրացումն ապահովող այլընտրանքային հնարավորություն.
- Հաշտարարի ինստիտուտի հետ հաճախորդների և կազմակերպությունների համագործակցության իրավական շրջանակները.
- Հաշտարարի՝ կողմերի համար պարտադիր դարձած որոշումների բողոքարկման իրավակարգավորումների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը:

5. Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (օմբուդսմենի) ինստիտուտը հանդիսանում է վեճերի այլընտրանքային լուծման ինքնուրույն ձև (Alternative Dispute Resolution), ինչն էլ իրենից ներկայացնում է վեճերի արտադատական լուծման համակարգ: Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի և նրա գործունեության հետ կապված բնութագրիչ հատկանիշները հիմնականում հանգում են հետևյալին.

- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի ինստիտուտը վեճերի լուծման այլընտրանքային ձև է.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի ինստիտուտը հանդիսանում է իրավական վեճը լուծելու և այդ շրջանակներում խախտված իրավունքները վերականգնելու արտադատական մարմին.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի հետ կողմերը համագործակցում են իրենց կամահայտնությամբ.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումները, որպես կանոն, պարտադիր չեն ֆինանսական ոլորտում սպառողի (հաճախորդի) համար.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումները, որպես կանոն, պարտադիր են ֆինանսական կազմակերպության համար.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի ինստիտուտը ֆինանսավորվում է հիմնականում իրենց իսկ՝ ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից.
- ֆինանսական համակարգի հաշտարարի ինստիտուտը հանդիսանում է առավելապես սպառողների իրավունքների և օրինական շահերի արտադատական պաշտպանության ձև.
- պահպանելով չեզոքություն՝ ֆինանսական համակարգի հաշտարարը կողմերին օգնություն է ցուցաբերում հաշտեցման միջոցով հասնելու կառուցողական որոշումների կայացման:

6. Հայաստանի Հանրապետությունում Հաշտարարի ինստիտուտը ներդրվել է «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքով՝ հիմք ընդունելով «Դատարանների աշխատանքի չափազանց ծանրաբեռնվածությունը կանխելու և նվազեցնելու միջոցառումների վերաբերյալ» Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 1986 թվականի սեպտեմբերի 16-ի թիվ R (86)12 հանձնարարականը և «Սպառողների վեճերի արտադատական լուծման համար պատասխանատու մարմինների վրա տարածվող սկզբունքների մասին» Եվրոպական հանձնաժողովի 1998 թվականի մարտի 30-ի թիվ 98/257/EC հանձնարարականում ամրագրված սկզբունքները: Նպատակ է հետապնդվել նաև ապահովել ֆիզիկական անձ սպառողների (այսուհետ՝ Հաճախորդ) և ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից տրամադրված լիցենզիա ունեցող՝ օրենքով նախատեսված անձանց (այսուհետ՝ Կազմակերպություններ) միջև ծագած գույքային պահանջների արագ, արդյունավետ, անվճար և մասնագիտական քննության իրականացումը, ֆինանսական ոլորտում սպառողների իրավունքների ու շահերի պաշտպանությունը, ֆինանսական համակարգի նկատմամբ հանրության վստահության բարձրացումը և ֆինանսական միջնորդության ավելացումը:

Համաձայն վեճի առարկա օրենքի՝ Հաշտարարն իրավասու է քննել Հաճախորդների կողմից Կազմակերպությունների դեմ ներկայացված այն պահանջներ-

րը, որոնք կապված են Կազմակերպության կողմից մատուցվող ծառայությունների հետ և պարունակում են տասը միլիոն ՀՀ դրամը կամ դրան համարժեք արտարժույթով գումարը չգերազանցող գույքային պահանջ:

Հաշվի առնելով վերոհիշյալ նպատակները և դրանց կենսագործման անհրաժեշտությունը՝ սահմանադրական դատարանը կարևորում է Հաշտարարի ինստիտուտի դերը և նշանակությունը անձանց իրավունքների պաշտպանության, խախտված իրավունքների վերականգնման և վեճերի լուծման գործում՝ որպես ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքների իրացումն ապահովող **այլընտրանքային, իրավական հնարավորություն**:

7. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը կարևորում է Հաշտարարին ուղղված պահանջի քննության ընթացակարգի մասնակիցների (Հաճախորդի և Կազմակերպության) կարգավիճակների վերլուծությունը՝ Հաշտարարի՝ կողմերի համար պարտադիր դարձած որոշման բողոքարկման ինստիտուտի իրացման արդյունավետության տեսանկյունից, և հարկ է համարում վիճարկվող դրույթը դիտարկել օրենքի այլ դրույթների (մասնավորապես՝ 4, 12, 16 և 18-րդ հոդվածների) հետ համակարգային ամբողջականության տեսանկյունից:

Օրենքի դրույթների համակարգային վերլուծության արդյունքում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հաճախորդի համար Հաշտարարի հետ համագործակցելն օրենսդիրն ամրագրել է **որպես իրավունք**, մասնավորապես սահմանելով, որ Հաճախորդն իրավունք ունի դիմելու Հաշտարարին՝ անկախ այն հանգամանքից, թե նման իրավունք Հաճախորդի և Կազմակերպության միջև կնքված պայմանագրով նախատեսված է, թե՛ ոչ: Ավելին, օրենսդիրը հստակ սահմանել է, որ Հաշտարարին դիմելու՝ Հաճախորդի իրավունքը սահմանափակող համաձայնությունը կամ պայմանն առոչինչ է: Հաշտարարի կողմից պահանջն ընդունելու, քննելու և որոշում կայացնելու կապակցությամբ Հաճախորդից որևէ վճար չի գանձվում:

Ինչ վերաբերում է Հաշտարարի հետ Կազմակերպության համագործակցությանը, ապա Կազմակերպությունը պարտավոր է համագործակցել Հաշտարարի հետ՝ վերջինիս պահանջով օրենքով սահմանված ժամկետում, իսկ նման ժամկետ սահմանված չլինելու դեպքում՝ ողջամիտ ժամկետում ներկայացնել փաստաթղթեր, տալ բացատրություններ ու պարզաբանումներ, Հաշտարարին տրամադրել պահանջին առնչվող այն նյութերը, որոնք գտնվում են իր մոտ, եթե անգամ դրանք պարունակում են բանկային, ապահովագրական կամ առևտրային գաղտնիք (12-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Ավելին, Հաշտարարը կարող է որոշում կայացնել իր հետ բավականաչափ չհամագործակցող Կազմակերպությանը նախազգուշացնելու մասին, և եթե նման նախազգուշացում ստացած Կազմակերպությունը շարունակում է չհամագործակցել կամ բավականաչափ չհամագործակցել Հաշտարարի հետ, վերջինս կարող է որոշում կայացնել Կազմակերպությանը չհամագործակցող ճանաչելու մասին: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերջին դեպքում սույն գործով քննության առարկա օրենքը չի սահմանում կոնկրետ հետևանք:

8. Վեճի առարկա օրենքը կանոնակարգելով Հաճախորդի պահանջը քննության առնելու և դրա հիման վրա որոշում կայացնելու հարաբերությունները՝ սահմանել է, որ այն դեպքում, երբ Հաշտարարի որոշումն առաքելու պահից 30

աշխատանքային օրվա ընթացքում **Հաճախորդն անվերապահորեն և գրավոր ձևով համաձայնվում է որոշման հետ**, վերջինս կողմերի համար դառնում է **պարտադիր**: Նշված դրույթից բխում է, որ Հաշտարարի կողմից ընդունված որոշումն ի սկզբանե միայն Հաշտարարի կողմից այն ընդունելու փաստի ուժով կողմերի համար ձեռք չի բերում իմպերատիվ նշանակություն, և միայն Հաճախորդի կողմից այն ընդունելու դեպքում է որոշումը դառնում պարտադիր: Այստեղից հետևում է, որ մինչև անվերապահորեն և գրավոր ձևով որոշմանը համաձայնելը կամ որոշմանը չհամաձայնելու դեպքում ինչպես Հաճախորդը, այնպես էլ Կազմակերպությունը կարող են դիմել դատարան և պահանջել գործի ըստ էության քննություն: Ինչն էլ փաստում է, որ այդ դեպքերում Հաճախորդը և Կազմակերպությունը չեն գրկվում ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրենց իրավունքների իրացման հնարավորությունից: Այդ է վկայում նաև այն հանգամանքը, որ օրենսդիրը որպես պահանջի քննության դադարեցման հիմք, ի թիվս այլնի, նախատեսել է նաև, որ եթե պահանջի քննության ընթացքում պարզվում է, որ պահանջի առարկայի վերաբերյալ առկա է դատարանի կամ արբիտրաժային տրիբունալի վճիռ, կամ պահանջի քննության ընթացքում պարզվում է, որ դատարանի կամ արբիտրաժային տրիբունալի վարույթում քննվում է Հաճախորդի և Կազմակերպության միջև նույն պահանջի վերաբերյալ գործ, ապա Հաշտարարն իր որոշմամբ **դադարեցնում է պահանջի քննությունը**: Այս կանոնակարգումից հետևում է, որ օրենսդիրը բացառում է ֆինանսական ոլորտում օրենքով նախատեսված շրջանակներում գույքային պահանջի քննության կառուցակարգային անարդյունավետության դրսևորում:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ Հաշտարարի որոշումը միայն Հաճախորդի կողմից այն ընդունելու պարագայում դառնում է պարտադիր ոչ միայն իր, այլև մյուս կողմի՝ Կազմակերպության համար, և վերջինս արդեն այդ որոշումը կարող է վիճարկել դատական կարգով՝ բացառապես սույն գործով քննության առարկա հողվածում ամրագրված հիմքերի շրջանակներում, եթե, իհարկե, նա Հաշտարարի գրասենյակի հետ կնքած գրավոր համաձայնագրով չի հրաժարվել Հաշտարարի որոշումները վիճարկելու իրավունքից:

«Սպառողների վեճերի արտադատական լուծման համար պատասխանատու մարմինների վրա տարածվող սկզբունքների մասին» Եվրոպական հանձնաժողովի 1998 թվականի մարտի 30-ի թիվ 98/257/EC հանձնարարականով սահմանված վեճերի լուծման արտադատական մարմինների, այդ թվում՝ օմբուդսմենների /հաշտարարների/ գործունեության սկզբունքներից ազատության սկզբունքի բովանդակությունը հանգում է հետևյալին՝ որոշումը կողմերի համար կարող է դառնալ պարտադիր միայն այն դեպքում, երբ կողմերը նախապես տեղյակ են եղել որոշման պարտադիր բնույթի մասին և **հատուկ ընդունել են այն**:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոհիշյալ հարցով «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի իրավակարգավորումներն ուղղակի նախատեսում են Հաճախորդի ազատ կամահայտնությունը: Օրենքում առկա չէ որևէ դրույթ, որն ուղղակիորեն կվերաբերի Հաշտարարի որոշումը Կազմակերպության կողմից «հատուկ ընդունելուն», սակայն օրենքը նախատեսում է դրույթ, համաձայն որի՝ Կազմակերպությունը կարող է Հաշտարարի գրասենյակի հետ կնքել գրավոր համաձայնագիր Հաշտարարի որոշումները վիճարկելու իրավունքից հրաժարվելու վերաբերյալ (մասնավորապես՝

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 1(67)2013

հողվածներ 7 և 16): Վերջինս, հանդիսանալով Կազմակերպության ազատ կամահայտնության արդյունք, ըստ էության հավասարազոր է Հաճախորդի կողմից անվերապահորեն և գրավոր ձևով Հաշտարարի որոշումներին համաձայնելուն, այսինքն՝ այդ դեպքում **կողմերը կամավոր սահմանափակում են ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով սահմանված իրենց իրավունքների լիարժեք իրացման հնարավորությունը:**

Ելնելով վերոգրյալից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այն դեպքում, երբ Կազմակերպությունը Հաշտարարի գրասենյակի հետ կնքված գրավոր համաձայնագրով, այսինքն՝ **իր ազատ կամահայտնությամբ**, հրաժարվում է Հաշտարարի որոշումները վիճարկելու իրավունքից, օրենքով սահմանված հիմքերով Հաշտարարի՝ կողմերի համար պարտադիր դարձած որոշումը վիճարկելու սահմանափակ հնարավորություն նախատեսելն իրավաչափ է և սահմանադրականության խնդիր չի հարուցում: Իսկ այն դեպքում, երբ առկա չէ հիշյալ գրավոր համաձայնագիրը, Հաշտարարի որոշումներն իրավասու դատարան վիճարկելու հիմքերի սահմանափակումը՝ այնքանով, որքանով չի նախատեսում այդ որոշումները դատական կարգով ըստ էության վիճարկելու հնարավորություն, իրավաչափ չէ և հանգեցնում է ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով սահմանված իրավունքների իրացման արգելափակմանը: Իսկ մարդու և քաղաքացու հիշյալ իրավունքներն ու ազատությունները, ինչպես և սահմանված է ՀՀ Սահմանադրության 42.1-րդ հոդվածով, տարածվում են իրավաբանական անձանց վրա՝ այնքանով, որքանով այդ իրավունքներն ու ազատություններն իրենց էությամբ կիրառելի են դրանց նկատմամբ: Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում շեշտել, որ այդ իրավունքների ու ազատությունների՝ իրավաբանական անձանց նկատմամբ կիրառելի լինելու իրավակարգավորիչ դերը երաշխավորում է ոչ միայն իրավաբանական անձանց, այլև դրանցում միավորված ֆիզիկական անձանց իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ պաշտպանության իրավական հնարավորություն:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ ՍԳՈ-652, ՍԳՈ-665, ՍԳՈ-673, ՍԳՈ-690, ՍԳՈ-719, ՍԳՈ-954 և մի շարք այլ որոշումներում անդրադառնալով դատական պաշտպանության իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտմանը, մասնավորապես, իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել այն մասին, որ անձի իրավունքների ապահովման ու պաշտպանության տեսանկյունից ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի նպատակն է նաև իրավունքների խախտումների մասին անձի պնդումների դատական քննության և այդպիսի խախտումների հետևանքները վերացնելու իրավունքի երաշխավորումը: **Այդ իրավունքը սահմանափակման ենթակա չէ:**

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ եթե անձն իր իրավունքների պաշտպանության համար կամովի չի դիմել դատարան, այլ ընտրել է իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության՝ օրենքով նախատեսված արտադատական միջոց և ազատ կամահայտնությամբ ի կատարումն ընդունել արտադատական միջոցով կայացված որոշումը, նման իրավակարգավորումը չի կարող հանգեցնել ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների սահմանափակման:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի, ինչպես նաև այդ հոդվածի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 18-րդ հոդվածի դրույթներով Կազմակերպության՝ դատարան դիմելու իրավունքի սահմանափակումները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը **միայն այն իրավակարգավորման շրջանակներում**, երբ Կազմակերպությունը ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումները վիճարկելու իրավունքից կամովի հրաժարվելու վերաբերյալ օրենքով սահմանված կարգով համաձայնագիր է կնքել վերջինիս գրասենյակի հետ:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**9 հոկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1051**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԳԱՅԱՆՇ ԱՇՈՒՂՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 379-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ
ՄԱՍԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 380-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԵՎ 2-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

16 հոկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչներ Ա. Զեյնալյանի և Ա. Ղազարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի և առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դրնքաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Գայանե Աշուղյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի և 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Գ. Աշուղյանի՝ 23.02.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրքը և գործում առկա

մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Զ**.

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին և ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Վերաքննիչ բողոք բերելու ժամկետը» վերտառությամբ 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը սահմանում է. «Վերաքննիչ բողոք բերվում են ... առաջին ատյանի դատարանի՝ կալանավորման, կալանքի ժամկետի երկարաձգման, բժշկական հաստատությունում անձանց տեղավորման մասին որոշումները՝ հրապարակվելու պահից հնգօրյա ժամկետում, իսկ գործն ըստ էության չլուծող մյուս ակտերը՝ հրապարակվելու պահից տասնօրյա ժամկետում»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Բողոքարկման ժամկետը վերականգնելու կարգը» վերտառությամբ 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը համապատասխանաբար սահմանում են.

«1. Հարգելի պատճառներով բողոքարկման համար սահմանված ժամկետը բաց թողնելու դեպքում բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձինք կարող են դատական ակտը կայացրած դատարանի առաջ միջնորդել՝ վերականգնելու բաց թողնված ժամկետը: Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը քննվում է դատական նիստում դատավճիռ կամ որոշում կայացրած դատարանի կողմից, որն իրավունք ունի կանչել միջնորդություն հարուցած անձին՝ բացատրություններ տալու համար:

2. Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժելու որոշումը տասնհինգօրյա ժամկետում կարող է բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան, որն իրավունք ունի վերականգնել բաց թողնված ժամկետը և քննել գործը՝ պահպանելով սույն օրենսգրքի 382 հոդվածում և 383 հոդվածի երկրորդ մասում շարադրված պահանջները»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. դիմողի ներկայացուցիչները 07.03.2011թ. բողոք են ներկայացրել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ խնդրելով դատարանին, ի թիվս այլնի, պարտավորեցնել ՀՀ գլխավոր դատախազին դիմել ՀՀ քրեական վերաքննիչ դատարան՝ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 07.04.2003թ. և 09.04.2003թ. «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» որոշումների վերանայման վարույթ հարուցելու պահանջով:

Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանն իր՝ 07.04.2011թ. որոշմամբ բողոքը մերժել է, գտնելով, որ «... Գ. Աշուղյանի իրավունքներն ու ազատությունները ՀՀ գլխավոր դատախազի և դատախազության կողմից չեն խախտվել»:

Նշված որոշման դեմ դիմողի ներկայացուցիչները 22.04.2011թ. ներկայացրել են վերաքննիչ բողոք՝ մատնանշելով այն հանգամանքը, որ առաջին ատյանի դատարանի որոշումը փոստին է հանձնվել 12.04.2011թ., և իրենք այն ստացել են 13.04.2011թ.: Նշված փաստերը հիմք ընդունելով՝ դիմողի ներկայացուցիչները վերաքննիչ դատարանին ուղղված իրենց բողոքում կարծիք են հայտնել, որ

բողոքարկման 10-օրյա ժամկետը պետք է մեկնարկի որոշումն ստանալու պահից:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանն իր՝ 28.04.2011թ. ԵԿԳ/0025/11/11 որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը թողել է առանց քննության՝ ժամկետանց լինելու պատճառով: Միաժամանակ, վերաքննիչ դատարանն ուղղորդել է դիմողի ներկայացուցիչներին՝ առաջնորդվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ հոդվածով՝ բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդություն ներկայացնել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան, որի՝ միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան:

Նշված որոշման դեմ դիմողի ներկայացուցիչները ներկայացրել են վճռաբեկ բողոք, որը վճռաբեկ դատարանի 24.05.2011թ. ԵԿԳ/0025/11/11 որոշմամբ վերադարձվել է:

Միաժամանակ, ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 28.04.2011թ. վերոնշյալ ԵԿԳ/0025/11/11 որոշման մեջ նշված իրավական դիրքորոշմանը համահունչ, դիմողի ներկայացուցիչները բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդություն են ներկայացրել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան, որը, հաստատված համարելով այն փաստը, որ առաջին ատյանի դատարանի 07.04.2011թ. որոշումը դիմողի ներկայացուցիչները փոստային ծառայության միջոցով ստացել են 13.04.2011թ., իր՝ 06.05.2011թ. որոշմամբ միջնորդությունը մերժել է այն պատճառաբանությամբ, որ դիմողի ներկայացուցիչներն ունեին դատարանի նշված որոշումը բողոքարկելու համար բավարար ժամանակ և հնարավորություն ու կարող էին պատշաճ, օրենքով սահմանված կարգով և ժամկետում բողոքարկել դատարանի որոշումը՝ ընդհուպ մինչև 2011 թվականի ապրիլի 18-ը ներառյալ, որը չեն կատարել:

Դիմողի ներկայացուցիչները Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 07.09.2011թ. վերը նշված որոշման դեմ ներկայացրել են վերաքննիչ բողոք:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանն իր՝ 08.07.2011թ. ԵԿԳ/0033/15/11 որոշմամբ, ըստ էության կրկնելով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 07.09.2011թ. որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումները և ավելացնելով, որ՝ «... 07.04.2011թ. դատական ակտը 12.04.2011թ.-ին ստանալու հանգամանքը կոն-կրետ դեպքում չի հանդիսացել այնպիսի սահմանափակում, որը կարող էր խախտել դատարանի մատչելիության իրավունքը», մերժել է վերաքննիչ բողոքը:

Նշված որոշման դեմ դիմողի ներկայացուցիչները ներկայացրել են վճռաբեկ բողոք, որը վճռաբեկ դատարանի 22.08.2011թ. ԵԿԳ/0033/15/11 որոշմամբ վերադարձվել է:

3. Վիճարկելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի՝ «հրապարակվելու պահից» դրույթի և 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողն արձանագրում է, որ դատարանն իրավաչափորեն հրապարակում է միայն դատական ակտի եզրափակիչ մասը, սակայն բողոքարկման ժամկետի սկիզբը շարունակում է հաշվարկվել հրապարակման պահից, ինչի հետևանքով, մի կողմից, սկսում է հոսել բողոքարկման ժամկետը, իսկ մյուս կողմից՝ բողոքարկումն դեռ չունի դատական ակտի բովանդակային մասը, այսինքն՝ չունի բողոքարկման իրական հնարավորություն. իր տրամադրության տակ չկան բողոքի արդյունավետության համար անհրաժեշտ կարևոր տվյալներ, օրինակ՝ դատարանի կողմից էական համարված փաստերը, կիրառված նորմերը, դատարանի եզրահանգումները, պատճառաբանությունները, հիմնավորումները և այլն: Հղում կատարելով Սահմանադրության հիշյալ հոդվածներին և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիային, մեջբերելով Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը, ինչպես նաև «Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի համապատասխան վճռում շարադրված իրավական դիրքորոշումները՝ դիմողը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն ապահովում անձանց՝ ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների 1-ին մասերով նախատեսված՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը:

Վկայակոչելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներ, որոնցում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների համաձայն՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն դիմելու համար սահմանված վեցամսյա ժամկետը կարող է հաշվարկվել ներպետական դատարանի վերջնական որոշման պատճենը ստանալու պահից, դիմողը պնդում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը հակասում է նաև Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայով և ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված՝ արդար դատաքննության իրավունքն արձանագրող հոդվածների առարկային և նպատակներին:

Դիմողը դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոց չի համարում նաև օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված այն իրավակարգավորումը, համաձայն որի՝ «բողոքն ըստ էության վերաքննության կարգով քննելու իրավունք ստանալու համար պետք է դիմել այն դատավորին, որի դատական ակտը պատրաստվում էս քննադատել»:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի՝ «հրապարակվելու պահից» դրույթը և 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներին: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատասխանող կողմը հղում է կատարում դիմողի կողմից արդեն իսկ վկայակոչված՝ «Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռում արտահայտված այն եզրահանգմանը, համաձայն որի՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բողոք ներկայացնելու համար սահմանված տասնօրյա ժամկետի սկիզբը ոչ թե դատավճռի պատճենը հանձնելու, այլ այդ դատավճիռը հրապարակելու պահից հաշվարկելու՝ ներպետական իրավակարգավորումն ինքնին չի համարում Մարդու իրավունքների և

հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում, եթե այն ուղեկցվում է բողոքաբեր անձանց համար վերաքննիչ ատյանի արդյունավետ մատչելիությունն ապահովող բավարար երաշխիքներով, այդ թվում՝ նրանց հնարավորություն տալով ներկայացնելու հիմնավորված բողոքներ: Ըստ այդմ, պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 174-րդ և վիճարկվող 380-րդ հոդվածները, ինչպես նաև 402-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրել են երաշխիքներ, որոնք ապահովում են անձի՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով սահմանված ժամկետներին՝ պատասխանողը նշում է, որ նման կրճատ ժամկետների սահմանումը նպատակ է հետապնդում արագացնել գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վերաբերյալ վեճերի լուծումը, որն ուղղված է քրեական դատավարության սահուն ընթացքի ապահովմանը: Ինչ վերաբերում է անձին ազատությունից զրկելու մասին գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման համար է՛լ ավելի կարճ ժամկետ սահմանելուն, ապա, ըստ պատասխանողի, այն պայմանավորված է մարդու ազատության իրավունքի անօրինական կամ անհամաչափ սահմանափակումները հնարավորինս կարճ ժամկետում վերացնելու՝ օրենսդրի մտադրությամբ:

Վկայակոչելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 290-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, 479-րդ հոդվածի 3-րդ մասը՝ պատասխանողը գտնում է, որ չնայած այն հանգամանքին, որ դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետը, որպես կանոն, հաշվարկվում է հրապարակման պահից, այնուամենայնիվ, օրենսդիրն ամրագրել է **բավարար երաշխիքներ**, որոնք հնարավորություն են տալիս բողոքարկող անձանց օգտվելու բողոքարկման ատյանի արդյունավետ մատչելիությունից:

Անդրադառնալով դիմողի այն դիրքորոշմանը, որով դիմողը դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոց չի համարում օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված այն իրավակարգավորումը, համաձայն որի՝ «բողոքն ըստ էության վերաքննության կարգով քննելու իրավունք ստանալու համար պետք է դիմել այն դատավորին, որի դատական ակտը պատրաստվում էս քննադատել», պատասխանողը, վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության 97-րդ հոդվածը, գտնում է, որ դատավորի անկախությունը բացարձակ չէ, և դատարանը տվյալ դեպքում պետք է առաջնորդվի օրենքով և հարգելի պատճառի առկայության դեպքում բավարարի միջնորդությունը:

Բաց թողնված դատավարական ժամկետների վերականգնման քրեատավարական, քաղաքացիատավարական և վարչադատավարական կարգերի տարբերության առնչությամբ պատասխանողը գտնում է, որ օրենսգրքի 380-րդ հոդվածով սահմանված՝ բաց թողնված դատավարական ժամկետների վերականգնման քրեատավարական կարգը չի կարող հանգեցնել անձի դատական պաշտպանության իրավունքի խախտման, քանի որ մինորությունը բավարարելու դեպքում վերաքննիչ բողոքը դատարանի կողմից ընդունվում է վարույթ, իսկ միջնորդությունը մերժելու դեպքում նախատեսված է՝ «...վերաքննիչ դատարան բողոքարկելու հնարավորություն, որն իրավունք ունի վերականգնելու բաց թողնված ժամկետը և քննելու գործը, ինչը անձի դատական պաշտպանության իրավունքի լրացուցիչ երաշխիք է»:

Պատասխանողը նաև կարծում է, որ դիմողի իրավունքների ոչ լիարժեք իրականացումը պայմանավորված է «...ոչ թե ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթների հակասահմանադրականությամբ, այլ դիմողի կողմից օրենքի դրույթները չպահպանելու հանգամանքով: Մասնավորապես, դիմողը բողոքարկման բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությամբ առաջին ատյանի դատարանին դիմելու փոխարեն դիմել է վերաքննիչ դատարան, որի պատճառով էլ մերժում է ստացել»:

5. Հաշվի առնելով կողմերի դիրքորոշումները՝ սույն գործի քննության շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները դիտարկել օրենսգրքի մյուս դրույթների համատեքստում, և, մասնավորապես, այն դրույթների, որոնք վերաբերում են գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտը դատավարության մասնակցին հանձնելու՝ դատարանի պարտականությանը, այդ պարտականության կատարման ժամկետներին, ինչպես նաև գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետների հաշվարկման պահին:

ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությունն առաջին ատյանի դատարանի՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը որոշակի ժամկետում շահագրգիռ անձին հանձնելու առումով բովանդակում է տարբերակված իրավակարգավորում: Մասնավորապես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 5-րդ մասի ուժով մեղադրյալի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու կամ դրանց վերաբերյալ միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումները դրանք կայացնելու օրը դատարանը ստորագրությամբ հանձնում է, ի թիվս այլնի, մեղադրյալին, պաշտպանին, իսկ դատական նիստին վերջիններիս չներկայանալու դեպքում՝ պատշաճ ձևով ուղարկում է նրանց:

Վերը նշված քրեադատավարական նորմի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել հետախուզման մեջ գտնվող և պաշտպան չունեցող մեղադրյալին վերը նշված դատական ակտերն ուղարկելու անհնարինության փաստը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ դատական նիստին մեղադրյալի, պաշտպանի չներկայանալու դեպքում դատական ակտը վերջիններիս ուղարկելու պահի և դրանք վերջիններիս կողմից փաստացիորեն ստանալու պահի միջև առկա է անորոշ ժամանակահատված:

Ինչ վերաբերում է գործն ըստ էության չլուծող մյուս բոլոր դատական ակտերին, ապա օրենսգիրքն այդ դատական ակտերը շահագրգիռ անձանց հանձնելու ժամկետներ չի բովանդակում (օրինակ՝ օրենսգրքի 283-րդ հոդվածի 5-րդ մաս, 290-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Նման իրավակարգավորման արդյունքում ևս առկա է անորոշ ժամանակ վերը նշված՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը մեղադրյալին, պաշտպանին ուղարկելու պահից մինչև դրանք վերջիններիս կողմից փաստացիորեն ստանալու պահը:

Միևնույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ, ի տարբերություն օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի դրույթների, օրենսդիրը մի շարք այլ դեպքերում գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտի բողոքարկման ժամկետի մեկնարկի սկիզբ է համարել դատական ակտը հասցեատիրոջ կողմից ստանալու պահը (օրինակ՝ օրենսգրքի 479-րդ հոդվածի 3-րդ մաս, 412-րդ հոդված):

6. Սույն գործով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վիճարկվող նորմերի սահմանադրականությունը գնահատելիս ելնել.

- մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների՝ միջազգային իրավական սկզբունքներին և նորմերին համապատասխան դատական պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությունից (ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդված),
- ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածում ամրագրված՝ դատական պաշտպանության իրավունքի և վերջինիս կարևոր բաղադրիչ հանդիսացող՝ դատական ակտերի բողոքարկման, հավասարապես նաև՝ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված արդար դատաքննության իրավունքի երաշխավորման անհրաժեշտությունից, ելնելով այդ բնագավառի օրենսդրական համալիր զարգացումների միասնական այն հայեցակարգից, որը բխում է դատական բողոքարկման ինստիտուտի սահմանադրականության վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումներից:

7. ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր նախկին որոշումներում արտահայտել է իրավական դիրքորոշումներ, որոնք, ի թիվս այլնի, առնչվում են նաև դատական ակտի բողոքարկման իրավունքի արդյունավետ իրացմանը: Դատարանն իր՝ 28.11.2007թ. ՍԳ-Ո-719 որոշմամբ, մասնավորապես, ամրագրել է, որ. «Անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքից անձանցվում է պետության պոզիտիվ պարտականությունը՝ **ապահովել այն թե՛ նորմաստեղծ, թե՛ իրավակիրառման գործունեություն իրականացնելիս:** Դա ենթադրում է, մի դեպքում, օրենսդրի պարտականությունը՝ լիարժեք դատական պաշտպանության հնարավորություն և մեխանիզմներ ամրագրել օրենքներում, մյուս կողմից, իրավակիրառողի պարտականությունը՝ առանց բացառությունների քննարկման ընդունել անձանց՝ օրինական կարգով իրենց ուղղված դիմումները, որոնցով նրանք հայցում են իրավական պաշտպանություն իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտումներից: Ակնհայտ է, որ առաջին հերթին այս պահանջը վերաբերում է դատարաններին, քանի որ այդ մարմիններն են, որ օժտված են իրավական պաշտպանության համապարփակ լիազորություններով: ... Մյուս կողմից, դատական իշխանությունը միակ իշխանությունն է, որն ինքն է ունակ և պարտավոր վերահսկելու իրեն, այսինքն՝ վերադաս ատյանների դատարանները պարտավոր են վերացնել ավելի ստորին ատյանների թույլ տված դատական սխալները: Սակայն իրեն ուղղված դիմումների հանդեպ դատարանի կողմից անգործություն ցուցաբերելը, ըստ էության, խաթարում է դատական պաշտպանության իրավունքի էությունը: Նման մոտեցումն անհնարին է դարձնում արդարադատությունը, այն դառնում է անձանց համար ոչ մատչելի: Նման իրավիճակն անհամատեղելի է իրավական պետության սահմանադրաիրավական սկզբունքների հետ»:

Անդրադառնալով վերադաս դատական ատյանում դիմումի թույլատրելիության պահանջներին՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշել է, որ. «Այլ է իրավիճակը վերադաս դատական ատյաններում, որոնցում **դիմումի թույլատրելիության պահանջները կարող են ավելի խիստ լինել:** Սակայն այս ատյաններում ևս դիմումների ընդունումը դատարանի վարույթ չի կարող իրականացվել կամայականորեն»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 2006թ. հոկտեմբերի 18-ի ՍԳՈ-652, 2006թ. նոյեմբերի 16-ի ՍԳՈ-665, 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԳՈ-690 և մի շարք այլ որոշումներով բազմիցս անդրադառնալով արդարադատության մատչելիության և արդյունավետության խնդիրներին, առաջնորդվելով ՀՀ Սահմանադրության 1, 3, 14, 18, 19, 42, 43 և այլ հոդվածներով, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի, միջազգային իրավական այլ փաստաթղթերում ամրագրված հիմնադրույթներով, վկայակոչելով նաև ժողովրդավարության զարգացման միջազգային փորձն ու Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկան, կարևորել է անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար նորմատիվ իրավական բավարար նախադրյալների ստեղծումն ու զարգացումը՝ հատկապես միջազգային այն պարտավորությունների շրջանակներում, որպիսիք Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնել է Եվրոպայի խորհրդի առջև: Միաժամանակ, կարևորվել է այդ պարտավորություններից բխող ներպետական հայեցողական որոշակի ազատությունն արդարադատության մատչելիության և, հատկապես՝ դատական բողոքարկման իրավունքի օրենսդրական սահմանափակումների հարցում:

Իր՝ 09.04.2007թ. ՍԳՈ-690 որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով դատական ակտերի բողոքարկման խնդրին, ամրագրել է, որ. **«ՈՆԱԽԱՅԱԿԱՅԻՆՆԵՐԻ ԽՍՏԱՍՏՈՒՄԸ ԶՅԵՏՔ Է ՄԵՂԻ ՈՒՆԵՆԱ ԱՆՀԱՄԱՅԱՓ՝ ԱՆՃԱՆԳ ԽԱՄԱՐ ՍՏԵՂԾԵԼՈՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՋՂՆԴՊՈՒՄՆԵՐ: Բացի դրանից, վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքները վարույթ ընդունելու հարցում դատարանները պետք է ունենան ոչ թե հայեցողական անսահմանափակ ազատություն, այլ՝ օրենսդրորեն նախատեսված, հստակ, և անձանց համար միակերպ ընկալելի հիմքերով, բողոքը վարույթ ընդունելու կամ մերժելու իրավունք և պարտականություն: Վերոհիշյալ խնդրին անդրադառնալով՝ սահմանադրական դատարանը նաև կարևորում է դատական ակտերի բողոքարկման ինստիտուտի համակարգային ամբողջականությունը և կիրառման արդյունավետությունն ապահովող կառուցակարգային ու օրենսդրական համապատասխան երաշխիքների առկայությունը»:**

8. ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրելով, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտի բողոքարկման համար որոշակի ժամկետի սահմանումը հետապնդում է իրավաչափ նպատակ՝ երաշխավորելու իրավական որոշակիությունը, միևնույն ժամանակ, հիմք ընդունելով, մասնավորապես, իր՝ ՍԳՈ-652, ՍԳՈ-665, ՍԳՈ-690, ՍԳՈ-719 որոշումներում ամրագրված՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշումները, գտնում է, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտը հրապարակվելու պահից որոշակի ժամկետում բողոքարկելու վերաբերյալ դրույթներ սահմանելիս օրենսդիրը պարտավոր է՝ ելնելով անձի դատարանի մատչելիության և արդյունավետ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքներից, օրենսդրորեն անհրաժեշտ նախադրյալներ ամրագրել դրանց երաշխավորման ու ապահովման համար: Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադասության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի լիարժեք իրացումը մեծապես կախված է այն հանգամանքից, **թե որքանով է բողոքարկվող դատական ակտը**

հասու շահագրգիռ անձին, ողջամիտ ինչ ժամկետում նա կարող է հիմնավոր բողոք ներկայացնել իր իրավունքների դատական պաշտպանության համար: Նման իրավական դիրքորոշման համար հիմք են ծառայում, մասնավորապես, օրենսգրքի 381-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է վերաքննիչ բողոքին ներկայացվող պահանջներին, վերաքննիչ բողոքն առանց քննության թողնելու հիմքերին, 407-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է վճռաբեկ բողոքին ներկայացվող պահանջներին, վճռաբեկ բողոքն առանց քննության թողնելու հիմքերին, 414.1-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելուն: Օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5.1-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոք բերողը պարտավոր է իր բողոքում հիմնավորել ստորադաս դատարանի կողմից նյութական կամ դատավարական նորմերի խախտումը, ինչպես նաև գործի ելքի վրա դրա ազդեցությունը, իսկ նման հիմնավորման բացակայության դեպքում նույն հոդվածի 2-րդ մասի ուժով վերաքննիչ բողոքը թողնվում է առանց քննության: Օրենսգրքի 407-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ վճռաբեկ բողոք բերողը պարտավոր է իր բողոքում պատճառաբանել ստորադաս դատարանի կողմից նյութական կամ դատավարական նորմերի խախտումը, ինչպես նաև գործի ելքի վրա դրա ազդեցությունը, նույն մասի 6.1-րդ կետի համաձայն՝ վճռաբեկ բողոք բերողը պարտավոր է իր բողոքում հիմնավորել ստորադաս դատարանի կողմից թույլ տրված առերևույթ դատական սխալը, ինչպես նաև այդ սխալի հետևանքով ծանր հետևանքներ առաջացած լինելու փաստը կամ առաջանալու հնարավորությունը, իսկ վերը նշված պատճառաբանությունների և հիմնավորումների բացակայության դեպքում օրենսգրքի 414.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով վճռաբեկ բողոքը վերադարձվում է:

Վերոգրյալի հիման վրա ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքներն օրենքով դրանց ներկայացված պահանջներին համահունչ նախապատրաստելու համար հարկ է, որպեսզի վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոք ներկայացնող անձն իր տնօրինության ներքո ունենա բողոքարկվող դատական ակտը, որպեսզի կարողանա նշված ակտի ուսումնասիրության հիման վրա իր վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքում հիմնավորել, պատճառաբանել ստորադաս դատարանի կողմից նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը և գործի ելքի վրա դրանց ազդեցությունը, կամ դրանց արդյունքում՝ ծանր հետևանքներ առաջացած լինելու փաստը կամ առաջացման հնարավորությունը: Մինչդեռ օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով բողոքարկման ժամկետների հաշվարկի սկիզբ համարելով բողոքարկվող դատական ակտի հրապարակման պահը, օրենսդիրը ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադասության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի լիարժեք իրացումը կախվածության մեջ է դնում դատական հայեցողությունից՝ բաց թողնված ժամկետը հարգելի կամ անհարգելի համարելու առումով: Բանն այն է, որ դատական ակտը հրապարակելուց, այն հասցեատիրոջն ուղարկելուց մինչև հասցեատիրոջ կողմից այն փաստացիորեն ստանալն օբյեկտիվորեն անցնում է որոշակի ժամանակահատված, որը կարող է ավելի երկարաձգվել՝ պայմանավորված նաև սուբյեկտիվ գործոններով: Նման պայմաններում անձն իր տնօրինության ներքո հաճախ չի ունենում բողոքարկվող դատական ակտը, հնարավորություն չի ունենում վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքները կազմել օրենքով դրանց ներկայացվող պահանջներին համահունչ, ինչն իրավա-

չափորեն հիմք է հանդիսանում վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքները համապատասխանաբար՝ առանց քննության թողնելու կամ վերադարձնելու համար:

9. Օրենսդիրն ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադատության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի իրացման համար որպես երաշխիք ամրագրել է նաև օրենսգրքի 380-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է բողոքարկման համար բաց թողնված ժամկետը հարգելի համարելուն: Տվյալ դեպքում սահմանադրական դատարանի խնդիրն է պարզել՝ արդյոք օրենսգրքի 380-րդ հոդվածը լիարժեքորեն ապահովում է անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը:

Սույն գործով հաստատված համարելով, որ բողոքարկվող դատական ակտի հրապարակումից հետո մինչև հասցեատիրոջ կողմից այն փաստացիորեն ստանալն անցել է որոշակի ժամանակահատված, ՀՀ դատարանները, այնուամենայնիվ, հարգելի չեն համարել բաց թողնված ժամկետը՝ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ բողոքարկվող դատական ակտը փաստացիորեն ստանալուց հետո մինչև բողոքարկման համար սահմանված ժամկետի ավարտը մնացել է 6 օր, ինչը, ըստ ՀՀ դատարանների, բավարար ժամանակ է փաստելու համար, որ բողոքաբերն իրական հնարավորություն է ունեցել սահմանված ժամկետում ներկայացնելու վերաքննիչ բողոք:

Վերոնշյալի կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 380-րդ հոդվածով օրենսդիրը դատարաններին օժտել է լայն հայեցողական լիազորությամբ՝ հարգելի համարելու կամ չհամարելու ժամկետների բացթողումը: Այս կապակցությամբ, առաջնորդվելով անձի դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացման անհրաժեշտությամբ, հիմք ընդունելով իր՝ ՍԴՈ-690 որոշմամբ արտահայտած այն իրավական դիրքորոշումը, որ «վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքները վարույթ ընդունելու հարցում դատարանները պետք է ունենան ոչ թե հայեցողական անսահմանափակ ազատություն, այլ՝ օրենսդրորեն նախատեսված, հստակ, և անձանց համար միակերպ ընկալելի հիմքերով, բողոքը վարույթ ընդունելու կամ մերժելու իրավունք և պարտականություն», ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի 380-րդ հոդվածը լիարժեք չի երաշխավորում ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադատության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի արդյունավետ իրացումն այն պատճառաբանությամբ, որ նշված հայեցողական լիազորությունների իրականացումը հանգեցնում է անորոշության: Օրինակ՝ պարզ չէ, թե կոնկրետ գործերով ինչ մոտեցում կցուցաբերեն դատարանները, եթե բողոքարկվող դատական ակտը փաստացիորեն ստանալուց հետո մինչև բողոքարկման ժամկետի ավարտը մնա ոչ թե 6 օր, ինչպես սույն գործով դիմողի դեպքում է, այլ 5 օր կամ դրանից պակաս: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը հիմնավորված չի համարում բողոքարկվող դատական ակտի փաստացի ուշ ստանալու հիմքով բողոքարկման ժամկետի բացթողումը հարգելի համարելու միջնորդություն ներկայացնելու դեպքում դատարաններին լայն հայեցողական լիազորության տրամադրումը: Եթե օրենսդիրը, հիմք ընդունելով բողոքարկվող դատական ակտի բնույթը, հաշվի առնելով դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքների իրացման անհրաժեշտու-

թյունը, տվյալ ակտի բողոքարկման համար բավարար է համարել տվյալ ժամկետը, կոնկրետ դեպքում՝ հնգօրյա և տասնօրյա ժամկետները, ապա նշված ժամկետները պետք է մեկնարկեն բողոքարկվող դատական ակտին ծանոթանալու իրական հնարավորության առաջացման պահից, առավել ևս, որ օրենսդիրը մի շարք դեպքերում ոչ միայն չի բացառում, այլև որպես դատական ակտի բողոքարկման ժամկետի մեկնարկի սկիզբ ուղղակիորեն նախատեսում է տվյալ դատական ակտը հասցեատիրոջ կողմից ստանալու պահը:

Այս առումով, հաշվի առնելով նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջը՝ սահմանադրական դատարանը կարևոր է համարում նաև ՀՀ դատական պրակտիկայում ստեղծված ընդհանուր վիճակին անդրադարձը: Այդ առումով հատկանշական է հատկապես ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 2000թ. դեկտեմբերի 22-ի թիվ 36 որոշմամբ ամրագրված այն իրողությունը, որ կան դեպքեր, երբ «...դատարանները օրենքով սահմանված ժամկետների խախտմամբ՝ ուշացումով են դատավճիռները, վճիռները և որոշումները հանձնում բողոքարկման իրավունք ունեցող անձանց, որպիսի հանգամանքը վերջիններիս գրկում է օրենքով նախատեսված ժամկետներում վերադաս դատարաններին բողոքներ ներկայացնելու հնարավորությունից»: Իրավիճակի՝ նման կերպ գնահատումից ելնելով դատարանների նախագահների խորհուրդը գտել է, որ բոլոր այն դեպքերում, **երբ ժամկետը բաց է թողնվել բողոք բերողի կամքից անկախ պատճառներով**, դատարանների կողմից ժամկետի բացթողումը **պետք է ճանաչել հարգելի**: Մասնավորապես դա վերաբերում է նաև այն դեպքերին, երբ ժամկետը բաց է թողնվել դատարանի կողմից դատական ակտի պատճենն օրենքով նախատեսված ժամկետից ավելի ուշ կողմին **հանձնելու** պատճառով:

Այսուհանդերձ, նման դիրքորոշման առկայության պայմաններում խնդիրը ոչ թե օրենսդրական կարգավորում է ստացել, այլ դարձյալ թողնվել է դատարանների հայեցողությանը: ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մարդու սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության առումով նշված դեպքերում բաց թողնված ժամկետն իրավունքի ուժով /*ex jure*/ պետք է համարվի հարգելի, ինչը կերաշխավորի անձի՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաբնության իրավունքների արդյունավետ իրացումը:

10. Ինչ վերաբերում է դիմողի կողմից բարձրացված երկրորդ հարցին, որն առնչվում է վիճարկվող 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերին, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հարգելի պատճառներով բողոքարկման համար սահմանված ժամկետը բաց թողնելու դեպքում բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձանց՝ բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու միջնորդությունը քննելու լիազորությունը դատական ակտը կայացրած դատարանին վերապահելու իրավասությունն օրենսդրի հայեցողության շրջանակներում է: Այս իրավակարգավորման շրջանակներում էական երաշխիք է հանդիսանում վերը նշված միջնորդությունը մերժելու մասին որոշումը բողոքարկելու իրավունքը: Մասնավորապես, օրենսգրքի վիճարկվող 380-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրում է, որ «Բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին միջնորդությունը մերժելու որոշումը տասնհինգօրյա ժամկետում կարող է բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան, որն իրավունք ունի վերականգնել բաց թողնված ժամկետը և քննել գործը՝

պահպանելով սույն օրենսգրքի 382 հոդվածում և 383 հոդվածի երկրորդ մասում շարադրված պահանջները»:

Այլ խնդիր է, թե երբ է մեկնարկում օրենսգրքի վերը նշված նորմում սահմանված տասնհինգօրյա ժամկետը: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պարունակում է իրավական անորոշություն. նորմում հստակ չի նշվում՝ դատական ակտի հրապարակման, թե դատական ակտի պատճենն ստանալու պահից սկսած տասնհինգօրյա ժամկետում կարող է տվյալ դատական ակտը բողոքարկվել վերաքննիչ դատարան: Հաշվի առնելով սույն որոշման 9-րդ կետում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ **սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված տասնհինգօրյա ժամկետը մեկնարկում է համապատասխան դատական ակտը հասցեատիրոջ կողմից փաստացիորեն ստանալու կամ գործնականում օրենքով սահմանված կարգով նրան հասու լինելու պահից, և իրավակիրառական պրակտիկան պետք է առաջնորդվի օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրաիրավական բովանդակության այդպիսի ընկալմամբ:**

11. Ի՞նչ է վկայում սույն հիմնախնդրի միջազգային իրավական պրակտիկայի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի վերլուծությունը: Բազմաթիվ երկրների իրավական պրակտիկան վկայում է, որ հավասարապես ընդունելի են թե՛ այն իրավադրույթները, համաձայն որոնց՝ դատարանի վճռի դեմ բողոք կարող է բերվել դատավճռի հրապարակման կամ դրա պատճենի առաքման պահից /Սլովակիա, Ռումինիա, Ուկրաինա, Վրաստան, Մոլդովա և այլն / և թե՛ այն իրավակարգավորումը, երբ այդ ժամկետը սահմանվում է դատական ակտն ստանալու պահից /Լեհաստան, Մոնտենեգրո, Հունաստան, Իսպանիա, Գերմանիա, Խորվաթիա և այլն/: Այստեղ էականն այն է, որ բողոք այն երկրները, որտեղ բողոքարկման ժամկետի հաշվարկման համար հիմք է ընդունվում դատական ակտի հրապարակման պահը, ապա օրենսդրորեն սահմանվում են անհրաժեշտ ու բավարար երաշխիքներ, որ դատական ակտն **ամբողջությամբ** բողոք բերող կողմը կստանա ողջամիտ ժամկետում և ի վիճակի կլինի արդյունավետ իրացնել դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իր իրավունքը:

Գործնականում նման դիրքորոշում է արտահայտել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը: Մասնավորապես, կողմերի բացատրություններում վկայակոչված՝ «Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի» /գանգատ թիվ 25083/05, 16 մարտի 2010թ./ գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը հստակ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված տասնօրյա ժամկետի հաշվարկը վերաքննիչ դատարանի վճռի հրապարակման օրվանից հաշվարկելն ինքնին չի կարող դիտարկվել որպես կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում: Սակայն, միևնույն ժամանակ, հատուկ շեշտվում է. «...եթե այն ուղեկցվել է բավարար երաշխիքներով, որոնք իրավունք են տալիս բողոքարկող անձանց օգտվելու բողոքարկման ատյանի արդյունավետ մատչելիությունից, ներառյալ վերջիններիս կողմից հիմնավոր բողոքներ ներկայացնելու հնարավորության տրամադրումը»: Դատարանը նաև կարևոր երաշխիք է համարել այն հանգամանքը, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պա-

հանջներին համապատասխան երաշխավորված լինի վերաքննիչ դատարանի դատավճռի հրապարակման օրվանից ոչ ուշ, քան երեք օրվա ընթացքում **այն դատապարտյալին հանձնելը**:

Վերջին հանգամանքը պետք է առանցքային համարել այնպիսի իրավակարգավորումների պայմաններում, երբ բողոքարկման ժամկետը հաշվարկվում է ակտի հրապարակման պահից: Այսուհանդերձ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ՝ ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հիշյալ վճռում /ինչը պաշտոնապես հայերենով հրապարակել է ՀՀ արդարադատության նախարարությունը/ օգտագործվում է «**հանձնվի**» եզրույթը: Այս եզրույթն է տեղ գտել նաև ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի վերոնշյալ որոշման մեջ: Այնինչ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված է «**ուղարկվում է**» եզրույթը: Այնուհաստի, որ դրանք էապես տարբեր են, և **ուղարկելը** ժամանակի առումով բոլորովին համարժեք չէ **հանձնելուն**, կամ հայտնի չէ, թե ուղարկելու ձևից կախված՝ այն երբ կհասնի տվյալ իրավահարաբերությունների սուբյեկտին: Այդ հասկացությունները բովանդակային առումով կարող են նույնական համարվել միայն այն դեպքերում, երբ դատական ակտի ամբողջական տեքստն այդ ժամկետում **տրամադրվում է** համապատասխան սուբյեկտներին կամ տեղակայվում է դատարանի պաշտոնական կայքում՝ նրանց անմիջապես հասանելի լինելու համար, ինչն արվում է բազմաթիվ երկրներում: Ուստի ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բոլոր նման դեպքերում կողմը պետք է ունենա ողջամիտ ժամկետ դատական ակտն **ստանալուց կամ դրա ամբողջական տեքստն իր տրամադրության տակ ունենալուց, նրան պաշտոնապես հասանելի լինելուց** հետո հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար: Իսկ, ինչպես նշվեց, բոլոր այն դեպքերում, երբ բողոք բերելու համար օրենքով սահմանված ողջամիտ ժամկետը խախտվում է բողոք բերող անձից անկախ պատճառներով, իրավունքի ուժով /*ex jure*/ բաց թողնված ժամկետը պետք է համարվի հարգելի, այլ ոչ թե այդ հարցի լուծումը թողնվի դատարանի հայեցողությանը: Միայն այս պայմաններում բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձի համար երաշխավորված կլինի ողջամիտ ժամկետներում հիմնավոր բողոք բերելու, դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանն այնքանով, որքանով երաշխավորվում է օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում դատական ակտի **տրամադրումը** բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձին և վերջինից անկախ պատճառներով այդ ժամկետի բացթողումն իրավունքի ուժով /*ex jure*/ ճանաչվում է հարգելի:

2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջներին հակասող և անվավեր այն մասով, որով բո-

դոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձից անկախ պատճառներով բողոքի ներկայացման համար բաց թողնված ժամկետի վերականգնումը թողնվում է դատարանի հայեցողությանը և իրավունքի ուժով /ex jure/ չի ճանաչվում հարգելի:

3. Սույն գործով վեճի առարկա հողվածների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402-րդ հոդվածի դրույթները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանն այնքանով, որքանով հոդվածի 2-րդ մասի «**ուղարկվում է**» եզրույթը երաշխավորում է այդ ժամկետում դատարանի **ամբողջական ակտի տրամադրումը /հասանելիությունը/** օրենքով նախատեսված սուբյեկտներին:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**16 հոկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ-1052**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2000 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ԱՐՏՈՆԱԳՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԱՍԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 հոկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Գ. Մելքոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2000 թվականի հունիսի 1-ին ստորագրված՝ Արտոնագրային իրավունքի մասին պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 08.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա պայմանագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(67)2013
51

1. Արտոնագրային իրավունքի մասին պայմանագիրը /այսուհետ՝ ԱԻՊ/ ընդունվել է 2000 թվականի հունիսի 1-ին ժնևում՝ Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության հովանու ներքո հրավիրված Դիվանագիտական կոնֆերանսում և ուժի մեջ է մտել 2005 թվականի ապրիլի 28-ից՝ առաջին 10 պետությունների համար:

ԱԻՊ-ը լրացնում է գործող՝ Արտոնագրային համագործակցության մասին 1970թ. հունիսի 19-ին Վաշինգտոնում կնքված պայմանագիրը և անմիջականորեն կապված է դրա հետ:

ԱԻՊ-ի 20-րդ և 26-րդ հոդվածներին համապատասխան՝ այն բաց է Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության և 1883թ. մարտի 20-ի՝ Արդյունաբերական սեփականության պահպանության մասին փարիզյան կոնվենցիայի մասնակից պետությունների համար:

ԱԻՊ-ի ավանդապահն է Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության Գլխավոր տնօրենը, որն այն գրանցում է ՄԱԿ-ի Քարտուղարությունում:

ԱԻՊ-ը բաղկացած է 27 հոդվածներից և 21 կանոններ պարունակող Կանոնակարգից: Վերջինս գործում է 2006թ. հունվարի 1-ից:

2. ԱԻՊ-ը, հիմնականում, կոչված է ներդաշնակելու և պարզեցնելու /դյուրացնելու/ միջազգային արտոնագրային իրավունքի բացառապես ընթացակարգային նորմերը: Այլ կերպ՝ ԱԻՊ-ում իսպառ բացակայում են արտոնագրային նյութական իրավունքի նորմերը: Ընդհանուր առմամբ, ԱԻՊ-ն ամրագրում է գլխավորապես ընթացակարգային բնույթի առավելություններ՝ ինչպես հայտատուների և արտոնագրատերերի, այնպես էլ պայմանավորվող կողմերի արտոնագրային գերատեսչությունների համար:

ԱԻՊ-ը նպատակ է հետապնդում դյուրացնել և ներդաշնակել այն առկա ձևական պահանջները, որոնք ներկայացվում են ազգային և տարածաշրջանային հայտերի և արտոնագրերի համար, ինչպես նաև այդ պահանջների պարզեցումը և ստանդարտացումը, եթե նկատի առնվի պետությունների օրենսդրությունների տարատեսակ լինելու հանգամանքը:

ԱԻՊ-ն ապահովում է հայտատուների և արտոնագրատերերի համար ծախսերի կրճատումը, նվազեցնում է սխալներ թույլ տալու հնարավոր ռիսկերը և դյուրացնում է դրանց շտկման հնարավորությունը՝ առանց իրավունքի կորստի, իսկ արտոնագրային գերատեսչությունների համար ընձեռում է առավել արդյունավետ գործունեություն ծավալելու հնարավորություն:

ԱԻՊ-ը նախատեսում է մի շարք տարաբնույթ պահանջներ, որոնց գործնական կիրառումը կարող է ստեղծել համապատասխան նպաստավոր պայմաններ հայտատուների և արտոնագրատերերի համար:

Բացի դրանից, ԱԻՊ-ը պայմանավորվող կողմերին իրավունք է վերապահում հայտատուների և արտոնագրատերերի համար նախատեսել ավելի նպաստավոր պայմաններ, քան այն պահանջները, որոնք ամրագրված են ԱԻՊ-ում և Կանոնակարգում:

ԱԻՊ-ը նպաստում է նաև հայտատուների համար իրավական որոշակիության մակարդակի բարձրացմանը՝ ինչպես իրենց երկրում, այնպես էլ արտասահմանում համապատասխան հայտեր ներկայացնելիս:

ԱԻՊ-ն օժանդակում է հայտերի, ինչպես նաև այլ բնույթի տեղեկատվության ներկայացման էլեկտրոնային եղանակի իրացմանը՝ հաշվի առնելով արտոնագրային գերատեսչությունների և օգտատերերի շահերը:

Հարկ է նկատել, որ ԱԻՊ-ը պայմանավորվող կողմերին չի պարտավորեցնում ստանձնել որևէ ֆինանսական բնույթի պարտավորություն:

3. Ըստ ԱԻՊ-ի՝ Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- պահպանել Արդյունաբերական սեփականության պահպանության մասին փարիզյան կոնվենցիայի դրույթները.
- պահպանել այն պարտավորությունները, որոնք պայմանավորվող կողմերն ունեն միմյանց հանդեպ՝ Փարիզյան կոնվենցիային համապատասխան.
- չվերացնել այն իրավունքները, որոնցից օգտվում են հայտատուներն ու իրավատերերը՝ Փարիզյան կոնվենցիային համապատասխան.
- չմեկնաբանել ԱԻՊ-ը կամ Կանոնակարգն այնպես, որ նախատեսի Պայմանավորվող կողմի ազատության հնարավոր սահմանափակում՝ ըստ իր ցանկության սահմանել արտոնագրերի նկատմամբ կիրառելի նյութական իրավունքի պահանջներ.
- կիրառել գյուտերի համար ԱԻՊ-ի և Կանոնակարգի դրույթները՝ ազգային և տարածաշրջանային հայտերի և հավելյալ արտոնագրերի հայտերի նկատմամբ, որոնք ներկայացվում են Պայմանավորվող կողմի գերատեսչության համար.
- կիրառել ԱԻՊ-ի և Կանոնակարգի դրույթները գյուտերի համար արտոնագրերի և հավելյալ արտոնագրերի միջազգային հայտերի նկատմամբ՝ Արտոնագրային համագործակցության մասին պայմանագրի համաձայն.
- ապահովել, որ հայտի ներկայացման ամսաթիվը լինի այն ամսաթիվը, որով իր գերատեսչությունն ստացել է բոլոր բաղադրիչները՝ հայտատուի ընտրությամբ ներկայացված թղթի վրա կամ գերատեսչության կողմից թույլատրված այլ եղանակով.
- չպահանջել հայտի ձևին կամ բովանդակությանը վերաբերող ցանկացած այնպիսի այլ՝ տարբեր պայմանի բավարարում, եթե ԱԻՊ-ով այլ բան նախատեսված չէ.
- ընդունել տեղեկատվության բովանդակության ներկայացումն այնպիսի ձևանմուշով, որը համապատասխանում է այդպիսի տեղեկատվության վերաբերյալ Կանոնակարգով նախատեսված միջազգային տիպային ձևանմուշին.
- ընդունել ցանկացած ստորագրություն, որը համապատասխանում է Կանոնակարգով սահմանված պահանջներին.
- ընդունել տեղեկատվության ներկայացումը թղթի վրա՝ ժամկետները պահպանելու նպատակով /հոդված 8, կետ 1, ենթակետ դ/.
- չներժել միջնորդությունը լրիվ կամ մասնակի՝ առանց միջնորդող կողմին ողջամիտ ժամկետի ընթացքում մերժման մտադրության կապակցությամբ դիտորդություններ ներկայացնելու հնարավորություն տալու /հոդված 12, կետ 5/.

- չեղյալ չհայտարարել կամ անվավեր չճանաչել արտոնագիրը /լրիվ կամ մասամբ/, եթե չեն պահպանվել ԱԻՊ-ի 10-րդ հոդվածում նշված մեկ կամ մի քանի ձևական պահանջներ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ձևական պահանջը չկատարելը խարդախ մտադրության հետևանք է.
- չեղյալ չհայտարարել կամ անվավեր չճանաչել արտոնագիրը՝ առանց իրավատիրոջը հնարավորություն տալու դիտողություններ ներկայացնել և լրացումներ կամ ուղղումներ կատարել ողջամիտ ժամկետի ընթացքում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և նկատի ունենալով, որ ԱԻՊ-ի դրույթները համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի պահանջներին, ինչպես նաև ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2000 թվականի հունիսի 1-ին ստորագրված՝ Արտոնագրային իրավունքի մասին պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 հոկտեմբերի 2012 թվականի
ՄԳՈ-1053**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ԱՍՏԱՐՅԱՆՆԵՐԻ ՍԱԽԱ ԼԵՆԱ» ՓԲԸ-Ի ԴԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 36-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ԵՎ
3-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

30 հոկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ Ի. Վանոյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի և նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Ասատրյանների Սախա Լենա» ՓԲԸ-ի դիմումի հիման վրա՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը «Ասատրյանների Սախա Լենա» ՓԲԸ-ի՝ 19.06.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով «Վարչարարու-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 1(67)2013

թյան հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2004թ. փետրվարի 18-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2004թ. մարտի 16-ին և ուժի մեջ է մտել 2004թ. դեկտեմբերի 31-ից:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Վարչական մարմնի արագ գործելու պարտականությունը» վերտառությամբ 36-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Վարչական վարույթը պետք է իրականացվի հնարավորինս սեղմ ժամկետում:

2. Վարչական մարմինը պետք է վարչական վարույթն իրականացնի առանց դա բարդացնելու՝ լրացուցիչ լուծման անցկացնելու, լրացուցիչ փորձաքննություն նշանակելու կամ զննում կատարելու, եթե առկա չեն գործի փաստական հանգամանքների պարզաբանման համար անհրաժեշտ պատճառներ:

3. Եթե վարչական վարույթ հարուցելուց հետո վարչական մարմնի տրամադրության տակ առկա են համապատասխան վարչական ակտ ընդունելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը, բավարար չափով պարզաբանված և ճշգրտված են տվյալ գործի հանգամանքները, ապա վարչական մարմինը պարտավոր է վարչական ակտ ընդունել նշված հանգամանքների ի հայտ գալուց հետո՝ ողջամիտ ժամկետում՝ չսպասելով ընդհանուր կամ հատուկ ժամկետի լրանալուն»:

2. Գործի դատավարական համառոտ նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. իր սեփականության իրավունքի խախտումները վերացնելու կապակցությամբ դիմողի կողմից «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի դեմ ներկայացված հայցադիմումի հիման վրա հարուցված դատական գործի արդյունքում ՀՀ տնտեսական դատարանի 19.10.2007թ. վճռի հիման վրա տրված կատարողական թերթի համաձայն՝ Գյումրու քաղաքապետի 27.02.2008թ. թիվ 353 որոշմամբ հողամասն ուղղակի վաճառքի ձևով «Լիլիթ» ՍՊԸ-ին վաճառելու վերաբերյալ Գյումրու քաղաքապետի 07.10.2005թ. թիվ 2041 որոշումը ճանաչվել է անվավեր և որպես անվավերության հետևանք՝ անվավեր է ճանաչվել Գյումրու քաղաքապետի և «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի միջև 12.10.2005թ. կնքված հողի առուվաճառքի թիվ 171 պայմանագիրը և «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 17.04.2009թ. որոշմամբ բեկանվել է ՀՀ տնտեսական դատարանի 19.10.2007թ. վճիռը և գործն ուղարկվել ՀՀ վարչական դատարան՝ նոր քննության:

ՀՀ վարչական դատարանի 14.06.2010թ. վճռով դիմողի հայցը՝ Գյումրու քաղաքապետի 07.10.2005թ. թիվ 2041 որոշումն անվավեր ճանաչելու և որպես անվավերության հետևանք՝ Գյումրու քաղաքապետի և «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի միջև 12.10.2005թ. կնքված հողի առուվաճառքի թիվ 171 պայմանագիրը և «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ, մերժվել է՝ հիմք ընդունելով «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 3-րդ մասը և 64-րդ հոդվածը և հաշվի առնելով **դիմողի պահանջների առարկայագուրկ լինելը**, այ-

սինքն՝ այն հանգամանքը, որ ՀՀ տնտեսական դատարանի 19.10.2007թ. կայացրած և օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա գործի քննության պահին «վիճարկվող որոշումը, պետական գրանցումը և պայմանագիրը՝ որպես որոշման հետևանք, առկա չեն»:

«Լիլիթ» ՍՊԸ-ի դիմումի հիման վրա, հիմք ընդունելով ՀՀ վարչական դատարանի 14.06.2010թ. վճռով դիմողի հայցը մերժելու հանգամանքը, Գյումրու քաղաքապետն իր՝ 23.11.2010թ. թիվ 3037-Ա որոշմամբ անվավեր է ճանաչել հողամասն ուղղակի վաճառքի ձևով «Լիլիթ» ՍՊԸ-ին վաճառելու վերաբերյալ իր՝ 07.10.2005թ. թիվ 2041 որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ իր՝ 27.02.2008թ. թիվ 353 որոշումը և **վավեր է ճանաչել** հողամասն ուղղակի վաճառքի ձևով «Լիլիթ» ՍՊԸ-ին վաճառելու վերաբերյալ իր՝ 07.10.2005թ. թիվ 2041 որոշումն ու իր և «Լիլիթ» ՍՊԸ-ի միջև 12.10.2005թ. կնքված հողի առուվաճառքի թիվ 171 պայմանագիրը:

Գիմողը Գյումրու քաղաքապետի 23.11.2010թ. թիվ 3037-Ա որոշումը վիճարկել է ՀՀ վարչական դատարանում, որն իր՝ 24.06.2011թ. թիվ ՎԳ/0337/05/11 վճռով դիմողի հայցը մերժել է:

ՀՀ վարչական դատարանի 24.06.2011թ. թիվ ՎԳ/0337/05/11 վճռի դեմ դիմողի բերած վերաքննիչ բողոքը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանն իր՝ 01.12.2011թ. թիվ ՎԳ/0337/05/11 որոշմամբ մերժել է՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 36-րդ հոդվածի կիրառմամբ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ վարչական դատարանի 14.06.2010թ. վճռի առկայության պայմաններում «առկա չէին գործի փաստական հանգամանքների պարզաբանման համար անհրաժեշտ պատճառներ»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերահաստատելով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 01.12.2011թ. թիվ ՎԳ/0337/05/11 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, իր՝ 01.02.2012թ. որոշմամբ վերադարձրել է ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի վերը նշված որոշման դեմ դիմողի բերած վճռաբեկ բողոքը:

3. Գիմողը գտնում է, որ վիճարկվող օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերի հակասահմանադրականությունը պայմանավորված է նշված դրույթներում օրենսդրական բացի առկայությամբ և այդ բացով պայմանավորված՝ ողջ իրավակարգավորման իրավական անորոշությամբ:

Գիմողը գտնում է նաև, որ օրենքի 36-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հակասահմանադրականությունը պայմանավորված է նշված մասում ամրագրված՝ «անհրաժեշտ փաստաթղթերը» բառակապակցության իրավական անորոշությամբ:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ դիմողը գտնում է, որ օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով սահմանված՝ իրավական պետության սկզբունքին, 14.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի, 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին:

Իր տեսակետը հիմնավորելու համար՝ դիմողը նշում է, որ օրենքի վիճարկվող դրույթների վերլուծությունը վկայում է, որ դրանք ցանկացած պարագայում հնարավորություն են ընձեռում վարչական մարմնին առանց վարչական վարույթի մասնակիցներին ծանուցելու և նրանց լսելու՝ իր համար բավարար չափով պարզաբանված և ճշգրտված համարել գործի հանգամանքները, եթե անգամ

գործի հանգամանքների վերաբերյալ վարչական մարմինն ունի սխալ տեսակետ: Ընդ որում, դիմողի բոլոր տեսակետները վերաբերում են բացառապես վարչական ակտ, այլ ոչ թե նորմատիվ ակտ ընդունելու ինստիտուտին:

Ըստ դիմողի՝ վարչական ակտ ընդունելու կապակցությամբ հարուցված վարչական վարույթի ընթացքում վարչական մարմնի հնարավոր սխալի բացառման համար երաշխիք կարող է հանդիսանալ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում ամրագրված համապատասխանաբար՝ «եթե առկա չեն գործի փաստական հանգամանքների պարզաբանման համար անհրաժեշտ պատճառներ» և «բավարար չափով պարզաբանված և ճշգրտված են տվյալ գործի հանգամանքները» բառակապակցությունների բովանդակության օրենսդրական պարզաբանումները, ինչը բացակայում է նշված դրույթներում: Այսինքն, ըստ դիմողի՝ օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում առկա է օրենսդրական բաց, որն օրենքի 36-րդ հոդվածի նշված մասերի ողջ իրավակարգավորման մեջ առաջացնում է իրավական անորոշություն այն իմաստով, որ դրանք չեն ամրագրում այն չափորոշիչները, որոնց պարագայում իրավունքի սուբյեկտների, այդ թվում՝ վարչական մարմնի համար որոշակի կդառնար գործի հանգամանքների պարզաբանված և ճշգրտված լինելը, և ինչն իրավական որոշակիության պահանջներին կհամապատասխանեցնեք օրենքի վիճարկվող դրույթներն այն իմաստով, որ կհստակեցվեք վարչական վարույթն արագ և առանց բարդացնելու իրականացնելու՝ վարչական մարմնի պարտականության շրջանակները՝ միևնույն ժամանակ առանց խաթարելու վարույթի մասնակիցների իրավունքները:

Դիմողը գտնում է նաև, որ վարչական ակտ ընդունելու կապակցությամբ հարուցված վարչական վարույթի ընթացքում վարչական մարմնի հնարավոր սխալի բացառման, ինչպես նաև վարչական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքն ապահովելու համար երաշխիք կարող են հանդիսանալ օրենքի 36-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված՝ «անհրաժեշտ փաստաթղթերը» բառակապակցության բովանդակության պարզաբանումները, ինչը բացակայում է նշված դրույթներում: Ըստ դիմողի՝ օրենքի 36-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված՝ «անհրաժեշտ փաստաթղթերը» բառակապակցությունը չի համապատասխանում իրավական որոշակիության պահանջներին, քանի որ հայտնի չէ, թե այն ներառում է, արդյոք, երրորդ անձանց գրավոր բացատրությունները, որոնց իրավունքներն ու օրինական շահերը կարող են շոշափվել վարչական վարույթի արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակտով: Մինչդեռ, ըստ դիմողի, վարչական վարույթի ընթացքում նման գրավոր բացատրության առկայության անհրաժեշտությունը երաշխիք է հանդիսանում վարչական մարմնի հնարավոր սխալի բացառման, ինչպես նաև վարչական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքն ապահովելու համար:

4. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 14.1 և 18-րդ հոդվածների դրույթներին:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթներում օրենսդրական բացի և դրա հետևանքով իրավակարգավորման

58 ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 1(67)2013

մեջ առաջացած իրավական անորոշության հետ, պատասխանող կողմը, հղում կատարելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 22, 72 և 74-րդ հոդվածներին, նշում է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտերը չպետք է հակասեն օրինական ուժի մեջ մտած՝ առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճարել դատարանների դատական ակտերին, որ իրավական ակտն ուժը կորցրած է ճանաչվում իրավաստեղծ մարմնի, դրա իրավահաջորդի որոշմամբ, եթե ուժի մեջ է մտել ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական ակտ, կամ եթե այդ ակտի ընդունման պահին դա հակասել է ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական ակտին, կարծիք է հայտնում, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ վարչական վարույթ հարուցելու անհրաժեշտությունը բխում է օրենքից կամ պայմանավորված է դրանից բխող անհրաժեշտությամբ, և ընդունվելիք վարչական ակտի բովանդակությունն այդ կերպ կանխորոշված է, վարչական վարույթը կարող է իրականացվել առանց գործի փաստական հանգամանքների ուսումնասիրման: Այս կապակցությամբ պատասխանող կողմն արձանագրում է, որ. «Դիմումին կից դատական ակտերի ուսումնասիրությունը ևս վկայում է, որ վարչական մարմինը վարչական վարույթ է հարուցել և ընդունել վարչական ակտ դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռի հիման վրա»:

Իր դիրքորոշումն ամրապնդելու համար պատասխանողը նաև հղում է կատարում օրենքի 34-րդ հոդվածին՝ նշելով, որ վարչական վարույթը հարուցվում է ոչ միայն վարչական մարմնի հայեցողությամբ, այլև նախաձեռնությամբ, եթե այն պայմանավորված է օրենքի պահանջով և դրանից բխող անհրաժեշտությամբ:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթների՝ իրավական անորոշության պատճառով ՀՀ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածով ամրագրված՝ օրենքի առջև բոլորի հավասարության սկզբունքի ենթադրյալ խախտման հետ, պատասխանող կողմը, հղում կատարելով օրենքի 6-րդ և 7-րդ հոդվածներին, մասնավորապես, դրանցով սահմանված՝ վարչարարության իրականացման ժամանակ միատեսակ փաստական հանգամանքների նկատմամբ անհավասար մոտեցման ցուցաբերման արգելքի, վարչարարության իրականացման համաչափության և կամայականության արգելման սկզբունքներին, կարծիք է հայտնում, որ օրենքի վերոնշյալ դրույթները լրացուցիչ երաշխավորում են վարչական վարույթի մասնակիցների իրավունքների պաշտպանությունը:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին՝ կապված օրենքի վիճարկվող հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված՝ «անհրաժեշտ փաստաթղթեր» բառակապակցության՝ իրավական որոշակիության պահանջներին չհամապատասխանելու հետ, պատասխանող կողմը, հղում կատարելով «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ հոդվածին, կարծիք է հայտնում, որ «փաստաթուղթ» հասկացությունն օրենքով սահմանելու անհրաժեշտություն չկա, քանի որ այն հանրահայտ է: Ընդ որում, հղում կատարելով «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ հոդվածին, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ և 54-րդ հոդվածներին, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 43-րդ հոդվածին, պատասխանող կողմը գտնում է, որ փաստաթղթերը դասվում են գրավոր ապացույցների թվին, մինչդեռ բացատրությունները կամ որ նույնն է՝ գործին մասնակցող անձանց ցուցմունքներ:

րը, ապացույցի առանձին տեսակ են և չեն մտնում «փաստաթուղթ» հասկացության մեջ:

5. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը ելակետային է համարում առաջին հերթին վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ վարչական վարույթ հարուցելու, ինչպես նաև օրենքով սահմանված կարգով վարչական վարույթը միայն եզրափակիչ փուլով սահմանափակելու առանձնահատկությունների բացահայտումը: Գործի հանգամանքները վկայում են, որ դիմողի բոլոր փաստարկները վերաբերում են այն դեպքին, երբ վարչական մարմինը վարույթ է հարուցել դատական ակտի կատարումը երաշխավորելու շրջանակներում և սահմանափակվել է վարույթի իրականացման եզրափակիչ փուլով:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ «Վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ վարչական վարույթ հարուցելու հիմքերն են՝ վարչական ակտ ընդունելու վերաբերյալ օրենքի պահանջը, դրանից բխող անհրաժեշտությունը կամ օրենքով վարչական մարմնին վերապահված հայեցողական լիազորությունը»:

Այս դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը ենթադրում է.

Ուսի՝ քանի որ վերոհիշյալ օրենքի 20-րդ հոդվածի համաձայն վարչական վարույթը եզրափակվում է վարչական ակտի ընդունմամբ /եզրափակիչ փուլ/, ակնհայտ է, որ այդ ակտի ընդունումը պետք է բխի օրենքի պահանջից: Միաժամանակ, «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ որևէ ենթաօրենսդրական իրավական ակտ չի կարող հակասել օրինական ուժի մեջ մտած՝ առաջին ատյանի, վերաքննիչ և վճռաբեկ դատարանների դատական ակտերին: Նույն օրենքի 68-րդ հոդվածի 6-րդ մասը պարտավորեցնում է. «Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները, իրավաբանական, ֆիզիկական և պաշտոնատար անձինք պարտավոր են կատարել սույն օրենքով սահմանված կարգով ուժի մեջ մտած իրավական ակտերի պահանջները...»: Ավելին, օրենքի 74-րդ հոդվածը պարտավորեցնում է իրավական ակտն անվավեր ճանաչել, եթե դատարանը տվյալ ակտը ճանաչել է ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող ակտին հակասող:

Երկրորդ՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի՝ վերը հիշատակված «դրանից բխող անհրաժեշտությունը» արտահայտությունը ենթադրում է այն պայմանը, որի առկայությամբ օրենքի պահանջի կատարումը դառնում է իրական: Նման անհրաժեշտությունն ամենից առաջ պահանջում է ուժը կորցրած կամ առոչինչ ճանաչել ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող ակտին հակասող ակտը: Այս պահանջը նաև համակարգային իրավական ու, առաջին հերթին՝ սահմանադրական վերահսկողության կարևորագույն երաշխիքներից մեկն է:

Երրորդ՝ տվյալ իրավակարգավորման համատեքստում «օրենքով վարչական մարմնին վերապահված հայեցողական լիազորություն» դրույթը նույնպես որոշակի է, քանի որ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածը հստակեցրել է այդ հայեցողության շրջանակները, այն դիտարկելով որպես մի քանի հնարավոր իրավաչափ լուծումներից որևէ մեկն ընտրելու իրավունք:

Վերը մատնանշված բոլոր իրավակարգավորիչ պայմաններն իրենց համակարգային ամբողջականությամբ կոչված են երաշխավորելու պետական մարմինների ու պաշտոնատար անձանց՝ իրենց լիազորություններին համապատասխան գործելու սահմանադրաիրավական սկզբունքի գործադրումը (ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի երկրորդ մաս):

Սահմանադրական դատարանը կարևորում է նաև այն հանգամանքները, որ.

- համաձայն վեճի առարկա օրենքի 2-րդ հոդվածի 4-րդ մասի՝ «Սույն օրենքի գործողությունը չի տարածվում դատավարական իրավունքի նորմերով կարգավորվող հարաբերությունների վրա»,
- օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասը վարչական մարմնին պարտավորեցնում է նաև «... հետապնդել օրենքով կանխորոշված» նպատակներ, ինչպիսին կարող է լինել իր կողմից ընդունված ակտերի համապատասխանեցումն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող ակտերին՝ օրենքի 20-րդ հոդվածով սահմանված կարգով վարչական վարույթը սահմանափակելով միայն եզրափակիչ փուլով, այսինքն՝ ընդունելով համապատասխան վարչական ակտ նույն օրենքի 35-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով՝ առանց վարչական վարույթի մասին ծանուցման կամ ընդհանուր կանոնների կիրառման,
- օրենքի 49, 50 և 70-րդ հոդվածները հստակ սահմանազատում են վարչական և դատական վարույթները՝ կարևորելով այն հանգամանքը, որ վարչական մարմինը չի կարող վարչական վարույթ իրականացնել, փաստական հանգամանքներ պարզել, վարույթի մասնակիցներին լսել և օրենքով սահմանված կարգով այլ գործողություններ իրականացնել, և դրանց արդյունքում վարչական ակտ ընդունել, եթե վեճի առարկան գտնվել կամ գտնվում է դատական վարույթում: Վերջիններս հիմք են վարչական վարույթը կասեցնելու, կարճելու կամ վարչական ակտն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող ակտին համապատասխանեցնելու համար:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի՝ վեճի առարկա 36-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը՝ վարչական մարմնին պարտավորեցնելով գործադրելու **իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցներ** (գործել սեղմ և ողջամիտ ժամկետում, առանց վարույթի բարդացման և լրացուցիչ գործողությունների կատարման), հանգում է հենց օրենքի վերոթվարկյալ հոդվածների պահանջների կատարման երաշխավորմանը, երբ գործի փաստական հանգամանքների պարզաբանումն իրավունքի ուժով արդեն առկա է, և դրանց գնահատումը թողնված չէ վարչական մարմնի հայեցողությանը, այսինքն՝ **տվյալ վարչական ակտի ընդունումն օրենքով կանխորոշված է:** Այդ հոդվածի կիրառմամբ վարչական մարմինը պարտավոր է առաջնորդվել օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջներով, ելակետ ունենալ մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության անհրաժեշտությունը, հիմք ընդունել նրանց իրավահավասարության, ինչպես նաև վարչարարության իրականացման համաչափության և կամայականության արգելքի սկզբունքները, այսինքն՝ **հետապնդել օրենքով կանխորոշված պարտադիր նպատակ:**

Իր հերթին, դատարանը վարչական ակտի իրավաչափությունը գնահատելիս պարտավոր է ոչ թե պարզապես հղում կատարել 36-րդ հոդվածի ընձեռած հնարավորությանը, **այլ պարզել դրա կիրառման հիմնավորվածությունը**, վարչական մարմնի հայեցողության շրջանակները, դրա համապատասխանությունը օրենքի 6-րդ հոդվածի պահանջներին, օրենքով կանխորոշված նպատակի հետապնդման առկայությունը:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև արձանագրել, որ դիմողի վերաբերյալ գործով վարչական վարույթը հարուցվել է «Լիլի» ՄՊԸ-ի տնօրենի՝ 17.11.2010թ. դիմումի հիման վրա, որը, սակայն, էապես չի փոխում օրենքի 36-րդ հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակության ու դրա կիրառման վերաբերյալ վերոշարադրյալ պահանջների բնույթը:

6. Սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը կարևորում է օրենքի վիճարկվող դրույթներով սահմանված իրավակարգավորման տրամաբանության բացահայտումը՝ ելնելով նաև ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքի երաշխավորման անհրաժեշտությունից:

Օրենքի վիճարկվող, ինչպես նաև այլ դրույթների համադրված վերլուծության հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող դրույթները հետապնդում են իրավաչափ նպատակ, ուղղված են վարչական վարույթը սեղմ ժամկետում շուտ ավարտելուն, այն անտեղի չձգձգելուն և չեն բացառում ու չեն կարող բացառել վարչական վարույթի՝ օրենքով նախատեսված սկզբունքների կիրառումը, վարչական մարմնի ընթացակարգային պարտականությունների և հատկապես՝ գործի փաստական հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննարկման պարտականության, գործի բոլոր, այդ թվում՝ վարույթի մասնակիցների օգտին առկա հանգամանքները բացահայտելու պարտականության կատարումը կամ վարչական վարույթի մասնակիցների իրավունքների և հատկապես՝ ծանուցված լինելու, լսվելու և ապացույցներ ներկայացնելու իրավունքների իրացման հնարավորությունը՝ **բոլոր այն դեպքերում, երբ օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում վարչական ակտի ընդունումը չի սահմանափակվում միայն եզրափակիչ փուլով և այդ ակտի ընդունումն օրենքով կանխորոշված չէ**: Հետևաբար, օրենքի 36-րդ հոդվածի դրույթները պետք է կիրառվեն այս համատեքստում, օրենքի այլ նորմերի հետ համակարգային ամբողջականության մեջ՝ անհրաժեշտ հիմնավորմամբ, պատճառաբանված, հետևաբար՝ հետապնդելով օրենքով կանխորոշված նպատակ:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ իրավակիրառողը պետք է առաջնորդվի օրենքի վիճարկվող դրույթների՝ վերը նշված տրամաբանությամբ, այլապես կխախտվի ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածում ամրագրված՝ պետական մարմինների առջև անձի իրավունքների և ազատությունների իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը:

7. Օրենքի վիճարկվող դրույթները դիտարկելով օրենքի այլ դրույթների համադրության մեջ՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սահմանված են որոշակի երաշխիքներ վարչական մարմնի հնարավոր սխալի բացառման և, հետևաբար, վարույթի մասնակիցների՝ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքի իրացման համար: Որոշակի են նաև վարչական ակտերի բողոքարկման ընթացակարգերը: Նման պայմաններում սահմա-

նադրական դատարանը գտնում է, որ վարչական մարմնի կողմից դիմողի իրավունքների ենթադրյալ խախտումը պայմանավորված չէ օրենքի վիճարկվող դրույթներում «եթե առկա չեն գործի փաստական հանգամանքների պարզաբանման համար անհրաժեշտ պատճառներ» և «բավարար չափով պարզաբանված և ճշգրտված են տվյալ գործի հանգամանքները» բառակապակցությունների իրավական անորոշությամբ, ինչպես գտնում է դիմողը: Այդ իրավապայմաններն ինքնին որևէ խտրականություն չեն բովանդակում: Այլ հարց է, թե ՀՀ վարչական դատարանը 24.06.2011թ. թիվ ՎԳ/0337/05/11 գործով կայացրած վճռով և ՀՀ վերաքննիչ վարչական դատարանը նույն գործով իր՝ 01.12.2011թ. որոշմամբ, ինչպես նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 01.02.2012թ. որոշմամբ որքանով են օրենքի վերոնշյալ դրույթներին համապատասխան ապահովել ու երաշխավորել դիմողի իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանությունը, ինչի գնահատումը դուրս է սահմանադրական դատարանի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ վերապահված լիազորությունների շրջանակներից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**30 հոկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1054**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 7-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ «ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑԱԿԵՏԵՐ
ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾԸ» /ԲԱԳՐԱՏԱՇԵՆԻ, ԲԱՎՐԱՅԻ ԵՎ
ԳՈԳԱԿԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑԱԿԵՏԵՐԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ/
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ (2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 5-ԻՆ
ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ ԹԻՎ 1
ՆԱՄԱԿ-ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ)՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

6 նոյեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի տեղակալ Վ. Արամյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի օգոստոսի 7-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև «Սահմանային անցակետեր և ենթակառուցվածք»/Բազրատաշենի, Բավրայի և Գոգավանի սահմանային անցակե-

տերի արդիականացում/ ֆինանսական պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունների (2012 թվականի նոյեմբերի 5-ին Երևանում Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև ստորագրված՝ պայմանագրի փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրում կատարված փոփոխություններով հանդերձ)՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 09.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանում մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով քննության առարկա պայմանագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Բ Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության (այսուհետ՝ Վարկառու) և Եվրոպական ներդրումային բանկի (այսուհետ՝ Բանկ) միջև «Սահմանային անցակետեր և ենթակառուցվածք» /Բագրատաշենի, Բավրայի և Գոգավանի սահմանային անցակետերի արդիականացում/ ֆինանսական պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պայմանագիր) ստորագրվել է Երևանում 2012թ. օգոստոսի 7-ին՝ Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարի կողմից:

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ կողմերի միջև դեռևս 2008թ. փետրվարի 12-29-ին ստորագրվել է Հայաստանի Հանրապետությունում Բանկի գործունեության կանոնակարգման /կառավարման/ վերաբերյալ Շրջանակային համաձայնագիրը, որը համաձայն սույն Պայմանագրի նախաբանի 7-րդ կետի՝ կշարունակի ուժի մեջ մնալ քննության առարկա Պայմանագրի գործողության ողջ ընթացքում: Նշված Շրջանակային համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության վերաբերյալ գործով ընդունվել է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 12.09.2008թ. թիվ ՍԳ-Ո-759 որոշումը:

2. Համաձայն Պայմանագրի տեխնիկական նկարագրի /առդիր Ա/՝ դրա հիմնական նպատակն է Հայաստանի և Վրաստանի միջև երեք սահմանային անցակետերի /Բագրատաշեն, Բավրա և Գոգավան/ վերակառուցումը և արդիականացումը՝ ներառյալ Հայաստանում ելակետային ճանապարհների ու հարակից ենթակառուցվածքների բարելավումը, այդ թվում՝ Բագրատաշենում նոր կամրջի, ինչպես նաև Գոգավանի սահմանային անցակետ տանող 7.4 կմ գլխավոր ճանապարհի վերակառուցումը:

Համաձայն Պայմանագրի Ա առդիրի ժամանակացույցի՝ նախատեսվում է Ծրագիրն սկսել 2012թ. և ավարտին հասցնել 2015թ.:

Պայմանագիրը բաղկացած է նախաբանից /դեկլարատիվ դրույթներ/, 12 հոդվածներից և դրա անբաժանելի մասը կազմող 4 առդիրներից:

Պայմանագրում ամրագրված են վերջինիս ընդհանուր պայմանները /մեկնաբանություններ և սահմանումներ/, վարկի հատկացման կարգն ու պայմանները, Վարկառուի ֆինանսական և այլ բնույթի մի շարք պարտավորությունները, վարկի մարման կարգը և ժամկետները. Պայմանագրի կողմերի միջև ծագող վեճերի լուծման կարգը և պայմանները, ինչպես նաև եզրափակիչ ու այլ դրույթներ:

Սահմանված է, որ Պայմանագիրը գործողության մեջ է մտնում միմիայն Բանկի կողմից Պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1.04Ա կետով պահանջվող փաստաթղթերն ստանալուց հետո:

Ծրագրի ընդհանուր արժեքը, ըստ Բանկի հաշվարկների, կազմում է մոտ 60.634.000 եվրո:

Համաձայն Պայմանագրի 1-ին հոդվածի՝ տրամադրվելիք վարկի ընդհանուր գումարը կազմելու է 30.316.000 եվրո: Բանկի կողմից նշված վարկը հատկացվելու է առավելագույնը 12 մասնաբաժնով /տրանշ/: Յուրաքանչյուր մասնաբաժնի գումարը նվազագույնը կազմելու է 1 միլիոն եվրո, եթե այն չի համարվում վարկի չօգտագործված մաս: Բանկի կողմից մասնաբաժինների հատկացումները, ինչպես նաև յուրաքանչյուր մասնաբաժնի տոկոսները, հետվճարումները և այլ գանձումները վճարվելու են Վարկառուի կողմից՝ եվրոյով:

Յուրաքանչյուր մասնաբաժնի վերջին մարման օրը համարվելու է հատկացման սահմանված ամսաթվից հետո 4 տարուց ոչ շուտ և 25 տարուց ոչ ուշ ընկած վճարման ամսաթիվը: Սահմանված է նաև վարկի մարման արտոնյալ ժամկետ /Պայմանագրի 4-րդ հոդվածի 4.01 կետ/: Վարկառուն յուրաքանչյուր մասնաբաժինը մարելու է մասերով՝ 2-րդ հոդվածի 2.03 կետում նշված մարման աղյուսակում նախատեսված ժամկետներին համապատասխան:

3. Ըստ Պայմանագրի՝ Վարկառուն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- երաշխավորում է Բանկին իրականացնել ու կատարել Պայմանագրից բխող իր բոլոր պարտավորությունները.
- ապահովում է տրամադրված վարկային միջոցների բացառապես Ծրագրի իրականացման նպատակով օգտագործումը.
- ապահովում է Ծրագրի իրականացումը տեխնիկական նկարագրին համապատասխան, որը ժամանակ առ ժամանակ կարող է փոփոխվել Բանկի հաստատմամբ.
- ինքնուրույնաբար ձեռք է բերում միջոցներ՝ առանց Բանկին դիմելու, Ծրագրի հավելյալ ծախսերը վճարելու համար, եթե Ծրագրի ընդհանուր արժեքը գերազանցում է Պայմանագրի նախաբանի 3-րդ դեկլարատիվ դրույթում նշված գումարի չափը.
- ապահովագրում է Ծրագրի մաս կազմող բոլոր աշխատանքները և սեփականությունը՝ առաջնակարգ ապահովագրական ընկերությունների միջոցով.
- ապահովում է Ծրագրին առնչվող ցանկացած տեղեկատվության տրամադրումը Բանկին.
- անհապաղ ծանուցում է Բանկին՝ Ծրագրի ցանկացած էական փոփոխության կամ այնպիսի իրավիճակի առաջացման մասին, որոնք կարող են էապես վտանգել Ծրագրի իրականացումը.
- ապահովում է, որպեսզի իրականացնող կողմերի հաշվապահական հաշվետվություններն ամբողջովին արտացոլեն Ծրագրի ֆինանսավորման, կատարման ու իրականացման հետ կապված անհրաժեշտ բոլոր տվյալները.
- սպասարկում և մարում է վարկը՝ Պայմանագրում սահմանված պայմաններին և ժամկետներին համապատասխան.

- վճարում է տույժեր վճարվելիք ցանկացած ժամկետանց գումարների դիմաց՝ Պայմանագրի 3-րդ հոդվածում սահմանված կարգով և պայմաններով.
- կրում է առաջացած վնասների, ծախսերի ու կորուստների հատուցման առնչությամբ առաջացող պարտավորությունները՝ ըստ Պայմանագրի 5-րդ հոդվածի 5.04 կետի.
- վճարում է Բանկին Ծրագրի գնահատման կապակցությամբ միանվագ կոմիսիոն վճար՝ 50.000 եվրոյի չափով /Պայմանագրի 1-ին հոդվածի 1.08 կետ/.
- համաֆինանսավորում է Ծրագիրը՝ Պայմանագրի 9-րդ հոդվածի 9.01 և 9.02 կետերին համապատասխան.
- վճարում է սույն Պայմանագրի իրականացման ընթացքում առաջացող բոլոր հարկերը, տուրքերը, վճարները և այլ ցանկացած բնույթի պարտադիր վճարները:

4. Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի 08.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարանին ուղղված դիմումին կից ներկայացված Պայմանագրի 11.02 /Իրավասությունը/ հոդվածում առկա է եղել հետևյալ իրավակարգավորումը.

«Ա. Բացառությամբ 11.02Բ հոդվածի՝ Անգլիայի դատարանները բացառիկ իրավասություն ունեն սույն Պայմանագրի վերաբերյալ բոլոր վեճերը լուծելու հարցում, այդ թվում՝ սույն Պայմանագրից բխող կամ դրա հետ կապված ոչ պայմանագրային պարտավորություններին առնչվող ցանկացած վեճ:

Անգլիայի դատարանները ամենանպատակահարմար և հարմար դատարաններն են սույն Պայմանագրի հետ կապված ցանկացած այդպիսի վեճ լուծելու համար:

Սույն Պայմանագրին առնչվող՝ սույն 11.02 հոդվածում որևէ վեճին արված հղումները վերաբերում են նաև ցանկացած վեճի՝ դրա առկայության, վավերության կամ դադարեցման մասով:

Բ. Սույն Պայմանագրին առնչվող ցանկացած վեճ կարող է, Բանկի բացառիկ հայեցողությամբ, լուծվել արբիտրաժի մջջոցով՝ Միջազգային արբիտրաժի լոնդոնյան դատարանում (ՄԱԼ Դ)՝ իր կանոնների համաձայն:

Արբիտրաժը կարգավորվում է Անգլիայի իրավունքով: Արբիտրաժային տրիբունալը կազմված է ՄԱԼ Դ-ի կողմից նշանակված մեկ արբիտրից: Արբիտրաժի նստավայրը և վայրը Լոնդոնն է (Անգլիա), արբիտրաժային վարույթի լեզուն անգլերենն է: Վարկառուն սույնով հրաժարվում է 1996 թվականի Արբիտրաժի մասին ակտի ներքո իր իրավունքներից կամ այլ կերպ բողոքարկել որևէ արբիտրաժային վճիռ Անգլիայի դատարաններում: Արբիտրաժային տրիբունալը իրավասու չէ ձեռնարկել կամ ապահովել, և Վարկառուն համաձայնում է, որ այն չի ձգտի ստանալ որևէ դատական ատյանից պաշտպանության որևէ ժամանակավոր միջոց կամ հայցի ապահովման միջոց Բանկի դեմ՝ անկախ ՄԱԼ Դ կանոնների որևէ դրույթի: Արբիտրաժային տրիբունալը իրավասու է քննարկել և վարույթ ընդունել ու որոշում կայացնել որևէ այլ վեճի վերաբերյալ, որը պատշաճ ձևով ներկայացվի իր քննարկմանը Բանկի կողմից (ուրիշ ոչ մի Կողմի կողմից)՝ այնքանով, որքանով այդպիսի վեճը ծագում է սույն Պայմանագրից, բայց

պահպանելով վերը նշված՝ որևէ այլ կողմ կամ վեճ չպետք է ընդգրկվի կամ միացվի արբիտրաժային վարույթին:

Գ. Սույն 11.02 հոդվածը միմիայն հոգուտ Բանկի է: Սույն Պայմանագրում ոչինչ չպետք է ազդի Բանկի իրավունքի վրա՝ սկսելու դատական վարույթներ Վարկառուի դեմ՝ համապատասխան իրավագործության ներքո գտնվող օրենքով թույլատրված ցանկացած ձևով: Բանկի կողմից դատական վարույթների մեկնարկը մեկ կամ մի քանի իրավագործության ներքո չի խոչընդոտում Բանկին որևէ այլ իրավագործության ներքո վարույթ սկսելու՝ թե միաժամանակ, և թե այլ կերպ:

Վարկառուն սույնով հրաժարվում է իր անձեռնմխելիությունից և իրավունքներից՝ առարկելու աղյսիսի դատարանների իրավագործության դեմ»:

Միաժամանակ Պայմանագրի 12.04 հոդվածը /Հարմար դատարան ընտրելը և որոշման կատարումը արտերկրում. հրաժարում անձեռնմխելիությունից/ շարադրված է եղել հետևյալ կերպ.

«Վարկառուն

ա) համաձայնում է չվիճարկել և միանշանակ հրաժարվում է որևէ առարկումից, որը այն կարող է ներկայումս կամ ապագայում ունենալ Անգլիայի դատարանների դեմ՝ ոչ հարմար դատարանի հիմքով կամ այլ կերպ՝ սույն Պայմանագրին առնչվող որևէ այլ դատական վարույթի մասով և

բ) համաձայնում է, որ Անգլիայի դատարանի կամ ՄԱԼ Գ-ի որևէ վճիռ կամ որոշում սույն Պայմանագրի վերաբերյալ բեկման ենթակա չէ և պարտադիր է իր համար՝ առանց սահմանափակման կամ վերապահման, ենթակա է կատարման նրա դեմ ցանկացած այլ իրավագործության ներքո գտնվող դատարաններում:

Այնքանով, որքանով Վարկառուն կարող է, որևէ իրավագործության ներքո, պահանջել իր համար կամ իր ակտիվների համար անձեռնմխելիություն՝ որևէ հայցից, հարկադիր կատարումից, արգելանքից կամ այլ իրավական գործընթացից, Վարկառուն սույնով միանշանակորեն համաձայնում է չպահանջել կամ միանշանակորեն հրաժարվում է այդ իրավունքից՝ այդ իրավագործության օրենքներով թույլատրելի սահմաններում»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանում գործի քննության նախապատրաստման ընթացքում վերը նշված դրույթների առնչությամբ սույն գործով ՀՀ Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի կողմից բանակցություններ են անցկացվել Բանկի հետ՝ վերը նշված դրույթների բովանդակության փոփոխության և դրանց՝ Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև «Հայաստանի Հանրապետությունում Եվրոպական ներդրումային բանկի գործունեության կառավարման համար» շրջանակային համաձայնագրում ամրագրված իրավակարգավորումներին ներդաշնակեցման ուղղությամբ, ինչի արդյունքում 2012թ. նոյեմբերի 5-ին Երևանում Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև կնքվել և սույն գործով ՀՀ Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի կողմից ՀՀ սահմանադրական դատարան է ներկայացվել «Սահմանային անցակետեր և ենթակառուցվածք» ֆինանսավորման պայմանագրի փոփոխություն թիվ 1» նամակ-համաձայնագիրը, որը հանդիսանում է Պայմանագրի անբաժանելի մասը և որով փոփոխության է ենթարկվել Պայմանագրի 11.02 հոդվածը /Իրավասությունը/ ստանալով հետևյալ խմբագրությունը.

«Սույն Պայմանագրին առնչվող բոլոր վեճերը պետք է ներկայացվեն Եվրոպական միության Արդարադատության դատարանի իրավասությանը /այսուհետ՝ Դատարան/, և կողմերը սույնով ենթարկվում են Դատարանի իրավասությանը:

Պայմանագրի կողմերը սույնով հրաժարվում են Դատարանի իրավասության նկատմամբ իրենց անձեռնմխելիությունից կամ դրա դեմ առարկելու իրավունքից: Համաձայն սույն Հոդվածի՝ Դատարանի որոշումը պետք է լինի վերջնական և պարտադիր յուրաքանչյուր կողմի համար՝ առանց սահմանափակումների ու վերապահումների»:

Միաժամանակ Նամակ-համաձայնագրով Պայմանագրի վերը նշված 12.04 հոդվածը /Հարմար դատարան ընտրելը և որոշման կատարումը արտերկրում. հրաժարում անձեռնմխելիությունից/ հանվել է Պայմանագրի տեքստից, իսկ դրան հաջորդող հոդվածները վերահամարակալվել են՝ առանց վերջիններիս բովանդակության փոփոխության:

Վերը նշված փոփոխությունների արդյունքում՝ քննության առարկա Պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունները ներդաշնակեցվել են և համահունչ են դարձել 2008թ. փետրվարի 12-29-ին ստորագրված և ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2008թ. հոկտեմբերի 1-ի Ն-099-4 որոշմամբ վավերացված՝ Հայաստանի Հանրապետությունում Բանկի գործունեության կանոնակարգման /կառավարման/ վերաբերյալ Շրջանակային համաձայնագրում ամրագրված իրավակարգավորումներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և նկատի ունենալով, որ Պայմանագրի դրույթները՝ Նամակ-համաձայնագրում կատարված փոփոխություններով հանդերձ, համահունչ են ՀՀ Սահմանադրության 9-րդ հոդվածի պահանջներին, ինչպես նաև ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի օգոստոսի 7-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև «Սահմանային անցակետեր և ենթակառուցվածք» /Բագրատաշենի, Բավրայի և Գոգավանի սահմանային անցակետերի արդիականացում/ ֆինանսական պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունները (2012 թվականի նոյեմբերի 5-ին Երևանում Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական ներդրումային բանկի միջև ստորագրված՝ պայմանագրի փոփոխություն թիվ 1 նամակ-համաձայնագրում կատարված փոփոխություններով հանդերձ)՝ համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

6 նոյեմբերի 2012 թվականի
ՍԳՈ-1055

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԿԱՐԵՆ ՄԵԺԼՈՒՄՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԽԱՆՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՀՀ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 305-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԵՎ 4-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 նոյեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝

դիմող Կ. Մեժլումյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի և նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Կարեն Մեժլումյանի դիմումի հիման վրա՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Կ. Մեժլումյանի՝ 01.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստա-

թղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի կողմից ընդունվել է 1985 թվականի դեկտեմբերի 6-ին և ուժի մեջ է մտել 1986 թվականի հունիսի 1-ից:

Օրենսգրքի՝ «Տուգանք նշանակելու մասին որոշումը կատարելու ժամկետներն ու կարգը» վերտառությամբ 305-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Խախտողի կողմից տուգանքը պետք է վճարվի տուգանք նշանակելու մասին որոշումը նրան հանձնելու օրվանից ոչ ուշ, քան տասնհինգ օրվա ընթացքում, իսկ այդ որոշումը գանգատարկելու կամ բողոքարկելու դեպքում՝ գանգատը կամ բողոքը առանց բավարարման թողնելու մասին ծանուցման օրվանից ոչ ուշ, քան տասնհինգ օրվա ընթացքում:

Եթե սույն օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հոդվածներով սահմանված տուգանքը նշանակելու մասին որոշումը իրավախախտում կատարած անձին հանձնելու օրվանից հետո՝ տասնօրյա ժամկետում, անձը դիմում է ոստիկանություն տուգանքի վճարումը տարածամկետելու խնդրանքով, ապա վճարումը համարվում է տարածամկետված դիմումի մեջ նշված ժամկետով, բայց ոչ ավելի, քան 6 ամիս:

Սույն օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հոդվածներով սահմանված տուգանքը նշանակելու մասին որոշումը իրավախախտում կատարած անձին հանձնելու օրվանից, իսկ տուգանքը տարածամկետելու դիմումում սահմանված ժամկետում կամ տուգանքը նշանակելու վերաբերյալ որոշումը բողոքարկելու դեպքում բողոքն առանց բավարարման թողնելուց հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, տուգանքը չվճարելու դեպքում տուգանքի չափը եռապատկվում է:

Սույն օրենսգրքի 224-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով նախատեսված հոդվածներով սահմանված տուգանքը նշանակելու մասին որոշումը իրավախախտում կատարած անձին հանձնելու օրվանից, իսկ տուգանքը տարածամկետելու դիմումում սահմանված ժամկետում կամ տուգանքը նշանակելու վերաբերյալ որոշումը գանգատարկելու կամ բողոքարկելու դեպքում բողոքն առանց բավարարման թողնելուց հետո՝ 60 օրվա ընթացքում, տուգանքը չվճարելու դեպքում տուգանքի չափը հնգապատկվում է, որը ենթակա է դատական կարգով բռնազանձման: Տուգանքի գումարի բռնազանձման համար վարույթ իրականացնող մարմինը պարտավոր է 60-օրյա ժամկետը լրանալուց հետո՝ 120 օրվա ընթացքում, դիմել դատարան:

Եթե մանր խուլիգանություն կատարած տասնվեցից մինչև տասնութ տարեկան անձինք ինքնուրույն վաստակ չունեն, տուգանքը գանձվում է ծնողներից կամ նրանց փոխարինող անձանցից:

Վարչական իրավախախտում կատարելու համար նշանակված տուգանքը խախտողի կողմից մուծվում է կենտրոնական գանձապետարանի համապատասխան հաշվին:

Ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար նշանակված տուգանքը խախտողը մուծում է կենտրոնական գանձապետարան, բացառությամբ իրավախախտման կատարման տեղում գանձվող տուգանքի:

Սույն օրենսգրքի 43.1-րդ, 48-րդ, 54-րդ, 56-58-րդ, 158 (բացառությամբ երկրորդ, երրորդ, տասներկուերորդ, տասնիններորդ և քսանմեկերորդ մասերի), 162, 169.16 հոդվածներով նախատեսված դեպքերում համայնքների վարչական սահմաններում թույլ տված իրավախախտումների համար նշանակված տուգանքը մուտքագրվում է համայնքային բյուջե, համայնքի վարչական սահմանից դուրս՝ Երևան քաղաքում, ինչպես նաև տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների պաշտոնատար անձանց թույլ տված իրավախախտումների համար նշանակված տուգանքը մուտքագրվում է պետական բյուջե»:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածում կատարվել են մի շարք փոփոխություններ՝ 10.03.90, 11.12.02 ՀՕ-495-Ն, 16.12.05 ՀՕ-26-Ն, 21.02.07 ՀՕ-73-Ն, 27.02.07 ՀՕ-134-Ն, 06.12.07 ՀՕ-296-Ն, 02.12.08 ՀՕ-221-Ն, 18.05.10 ՀՕ-65-Ն, 07.02.12 ՀՕ-2-Ն օրենքներ:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. դիմողը ՀՀ ճանապարհային ոստիկանության կողմից նշանակված տուգանքը սահմանված ժամկետում չի վճարել, ինչի արդյունքում դրա չափը սկզբում՝ եռապատկվել, այնուհետև հնգապատկվել է, և ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությունն օրենքով սահմանված կարգով հայց է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ արդեն իսկ հնգապատկված տուգանքը բռնագանձելու պահանջով:

Դիմողը, իր հերթին, ներկայացրել է հակընդդեմ հայց՝ վիճարկելով ՀՀ ճանապարհային ոստիկանության գործողությունները (անգործությունը) այն առումով, որ վերջինս տուգանքի չափը եռապատկելիս և հնգապատկելիս վարչական վարույթ չի հարուցել, հետևաբար՝ իրեն մասնակից չեն դարձրել և չեն պարզել տուգանքը սահմանված ժամկետում չմուծելու մեջ իր մեղավորության աստիճանը:

ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 15.04.2011թ. թիվ ՎԳ-4/0230/05/10 վճռով բավարարել է ՀՀ ճանապարհային ոստիկանության հայցը, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժել այն պատճառաբանությամբ, որ «... տուգանքի գումարը չվճարելու դեպքում այդ գումարը օրենքի ուժով է եռապատկվում կամ հնգապատկվում, որի համար վարչական վարույթ հարուցելու և տուգանքի գումարը համապատասխան չափով ավելացնելու օրենսդրական պահանջ չկա»:

Դիմողի բերած վերաքննիչ բողոքը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանն իր՝ 03.11.2011թ. թիվ ՎԳ-4/0230/05/10 որոշմամբ մերժել է այն պատճառաբանությամբ, որ «... Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածով սահմանված վարչական տուգանքի սկզբնական չափի բազմապատկումը չպետք է առանձին վարչական վարույթի և դրա արդյունքում ընդունվելիք վարչական ակտի առարկա դառնա: Ընդհակառակը, նշված բազմապատկումը սահմանված է որպես հետևանք՝ պայմանավորված նշանակված վարչական տուգանքը չվճարելու որոշակի ժամանակամիջոցի լրանալով, առանց որևէ այլ պայմանի կամ վերապահման: ... օրենսդիրը նշված բազմապատկումը սահմանել է որպես նշված ժամանակամիջոցի լրանալու արդյունքում ինքնաբերաբար (ավտոմատիկ) կերպով տեղի ունեցող իրադարձություն: ... Այսինքն՝ տուգանքի չափի բազմապատկման փաստը վարչական վարույթի առարկա չի կարող դառնալ, քանի որ բազմապատկումը տևի է ունենում օրենքի ուժով և այդ կապակցությամբ վարչական ակտ ընդունելու անհրաժեշտությունը բացակայում է: ... Փաս-

տորեն, ... տուգանքի չափի բազմապատկումը օրենքի ուժով տեղի ունեցող իրադարձություն է՝ անկախ վարչական մարմնի հայեցողությունից, իսկ վերջինս միայն լիազորված է ապահովելու վարչական ակտի կատարումը՝ օրենքով սահմանված չափով տուգանքը գանձելու առումով: Այսինքն՝ Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության ճանապարհային ոստիկանությունը չի բազմապատկել տուգանքի գումարը, այլ դա տեղի է ունեցել որպես օրենքով սահմանված ժամկետում դրա սկզբնական չափը չվճարելու հետևանք»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերահաստատելով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշումները, իր՝ 25.01.2012թ. թիվ ՎԳ.4/0230/05/10 որոշմամբ վերադարձրել է դիմողի վճռաբեկ բողոքը:

3. Դիմողը ՀՀ սահմանադրական դատարանում վիճարկում է խնդրո առարկա դրույթները՝ իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանության տեսանկյունից, և գտնում է, որ նման մեկնաբանությունը խախտում է իր՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային ակտերով երաշխավորված՝ պետական մարմինների ու դատարանի առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը, քանի որ անձը գույքային պատասխանատվության ձևով տուգանքի է ենթարկվում «ինքնաբերաբար (ավտոմատիկ) կերպով» տեղի ունեցող իրադարձության արդյունքում, առանց պարզելու նրա մեղքի առկայությունը կամ բացակայությունը կամ վճարումն անհաղթահարելի դարձնող այլ հանգամանքները, օրինակ՝ անձի գորակոչված լինելը, անձի անկողնային հիվանդ կամ անգործունակ դառնալը:

Ըստ դիմողի՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները՝ իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանությամբ, հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 3, 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջներին:

4. Պատասխանող կողմը, առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերը համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրության 3, 18 և 19-րդ հոդվածների պահանջներին:

Անդրադառնալով դիմողի փաստարկներին, համաձայն որոնց՝ տուգանքի չափը եռապատկվելու և հնգապատկվելու մասին օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները պետք է կիրառվեն ոչ թե ինքնաբերաբար, այլ յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է վարչական վարույթի շրջանակներում ընդունվի վարչական ակտ, և տուգանքի գումարը բազմապատկվելիս պետք է հաշվի առնվեն տուգանքը սահմանված ժամկետում չվճարելու մեջ անձի մեղավորությունը կամ վճարումն անհաղթահարելի դարձնող հանգամանքները, պատասխանող կողմը գտնում է, որ դիմողի բարձրացրած հիմնախնդրի լուծումն առկա է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 300-րդ հոդվածում և 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, որոնցով նախատեսված է համապատասխանաբար՝ տուգանք նշանակելու մասին որոշման կատարման հետաձգման և նշանակված տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու ինստիտուտներ: Պատասխանողի կարծիքով, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վերը նշված դրույթները բավարար են տուգանքի չվճարման անբարենպաստ հետևանքներից խուսափելու համար:

Նշանակված տուգանքի գումարի վճարումն անհաղթահարելի դարձնող հնարավոր հանգամանքների առնչությամբ պատասխանողը, հղում կատարելով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 19, 247 և 301-րդ հոդվածներին, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 31-րդ հոդվածին, գտնում է, որ անձի անմեղսականության և մահվան դեպքերում օրենսդիրը բացառում է վարչական վարույթի հարուցումը կամ հարուցված վարույթի շարունակումը: Պատասխանողն արձանագրում է նաև, որ օրենքով սահմանված ժամկետում չվճարված վարչական տուգանքի բազմապատկումը տեղի է ունենում մեկ վարչական վարույթի շրջանակներում:

Անդրադառնալով այն հնարավոր դեպքերին, երբ վարչական տույժ նշանակելու մասին որոշումն իրավախախտում կատարած անձին հանձնելու պահին անձը չի գտնվում իր կողմից նշված հաշվառման (գտնվելու) կամ բնակության վայրում, կամ մինչև որոշման հանձնումը փոխում է մշտական բնակության վայրը, պատասխանողն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 283-րդ հոդվածի 6-րդ մասի ուժով նման դեպքերում որոշումները համարվում են հանձնված:

5. Հաշվի առնելով դիմողի փաստարկները՝ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում սույն գործի քննության շրջանակներում բացահայտել հետևյալ հանգամանքները.

ա/ արդյոք նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետում չվճարելը տվյալ դեպքում հանդիսանում է ինքնուրույն վարչական իրավախախտում,

բ/ արդյոք նշանակված տուգանքի եռապատկումը կամ հնգապատկումը գործող օրենսդրության շրջանակներում դիտվում է որպես նոր պատժատեսակ:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաև սույն գործի քննության շրջանակներում բացահայտել օրենսգրքի՝ խնդրո առարկա հոդվածով սահմանված իրավակարգավորման իրավաչափությունը:

6. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ վարչական իրավախախտում (զանցանք) է համարվում, մասնավորապես, պետական կամ հասարակական կարգի, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների դեմ ոտնձգվող հակաիրավական, մեղավոր (դիտավորյալ կամ անզգույշ) այնպիսի գործողությունը կամ անգործությունը, որի համար օրենսդրությամբ նախատեսված է վարչական պատասխանատվություն:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի ուսումնասիրությունից բխում է, որ օրենսգիրքը չի նախատեսում այնպիսի իրավախախտում, ինչպիսին նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելն է: Հինք ընդունելով նշված հանգամանքը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելը չի հանդիսանում վարչական իրավախախտում, հետևաբար, օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներով սահմանված՝ տուգանքի չափի եռապատկման և հնգապատկման դեպքում բացառվում է վարչական վարույթի հարուցումը՝ դրանից բխող բոլոր հետևանքներով: Տուգանքի չափի եռապատկումը և հնգապատկումը չի հանդիսանում վարչական տույժի տեսակ և վարչական

պատասխանատվության միջոց, այլ կոչված է կանխարգելելու օրենքով սահմանված կարգով նշանակված վարչական տույժերը սահմանված ժամկետում չվճարելու հնարավոր դեպքերը և ուղղված է կանխելու նոր իրավախախտումների կատարումը, բարձրացնելու իրավախախտում կատարած անձանց կարգապահությունը՝ պետության առջև ունեցած պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման գործում:

Սահմանադրական դատարանը սույն գործի քննության շրջանակներում հարկ է համարում նաև վկայակոչել իր՝ 20.12.2011թ. ՄԴՈ-1007 որոշման 6-րդ կետի 10-րդ պարբերության մեջ արտահայտած հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում նաև դիմողի դիրքորոշումը՝ կապված օրենքի վիճարկվող դրույթի իրավական անորոշության հետ, քանի որ, նախ՝ օրենքը հստակ սահմանել է տուգանքի գումարը երեսուրյա ժամկետում չմուծելու դեպքում նշված գումարի կրկնապատկման կարգը, երկրորդ՝ նշված կարգը սահմանված է օրենքով, որպես համապատասխան վիճակը վրա հասնելու դեպքում ինքնաբերաբար, իրավունքի ուժով գործող կանոն և դրա համար լրացուցիչ չի պահանջվում համապատասխան վարչական ակտի ընդունում»:

Վերահաստատելով ՄԴՈ-1007 որոշման մեջ արտահայտված՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշումները, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դրանք կիրառելի են նաև սույն գործով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում դիմողի այն պնդումները, համաձայն որոնց՝ տուգանքի չափի եռապատկման և հնգապատկման յուրաքանչյուր դեպքը պետք է դիտել որպես նոր պատժամիջոց, և յուրաքանչյուր դեպքում պետք է վարչական վարույթի շրջանակներում ընդունվի վարչական ակտ՝ որոշում: Այլ խնդիր է, թե որքանով են երաշխավորված անձի իրավունքներն այն հնարավոր իրավիճակներում, երբ առկա է նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետներում վճարելու օբյեկտիվ անհնարինություն: Տվյալ դեպքում բարձրացված հիմնախնդիրը կարող է ադերսներ ունենալ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի, ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի, Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների և արդար դատաքննության իրավունքների հետ:

Սահմանադրական դատարանը չի բացառում այնպիսի իրավիճակները, երբ անձը, որի նկատմամբ նշանակված է վարչական տույժ՝ տուգանք, տարբեր օբյեկտիվ պատճառներով, ներառյալ՝ անհաղթահարելի ուժի առկայությունը, չկարողանա օրենքով սահմանված ժամկետներում վճարել տուգանքը: Այս դեպքում Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող նորմերի ուժով, այսինքն՝ իրավունքի ուժով, նշանակված տուգանքի չափն ինքնաբերաբար բազմապատկվում է, որպիսի պայմաններում անձին չի տրվում հնարավորություն ապացուցելու իր պարտավորությունների չկատարման պատճառների՝ իր կամքից անկախ լինելը:

Մասնավորապես, ըստ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ բոլոր այն դեպքերում, երբ վճարման կարգադրություն արձակելու հայցադիմումը մերժվում է, լավելու հնարավորություն է տրվում վարչական դատարան դիմողին

(ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 156-րդ հոդված): Ինչ վերաբերում է տվյալ վարչական գործով պատասխանողին, ապա նշված վարույթի շրջանակներում պատասխանողը հնարավորություն ունի ներկայացնելու հակընդդեմ հայց միայն վարչական ակտը, տվյալ դեպքում՝ տուգանք նշանակելու մասին որոշումը (այլ ոչ թե տուգանքի չափի եռապատկումը կամ հնգապատկումը) վերացնելու կամ փոփոխելու վերաբերյալ, եթե պատասխանողը վարչական ակտը համարում է ապօրինի: Որևէ այլ պարագայում և որևէ այլ կերպ պատասխանողը վճարման կարգադրություն արձակելու մասին հայցադիմումի քննության վարույթի շրջանակներում տուգանքը ժամանակին չվճարելու օբյեկտիվ պատճառների մասին նույնիսկ հակընդդեմ հայցի միջոցով հիմնավորումներ ներկայացնելու և այդ հարցով լավելու իրավական հնարավորություն չունի:

Ելնելով ստանձնված միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման, ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների և արդար դատաքննության իրավունքների երաշխավորման անհրաժեշտությունից, սահմանադրական դատարանն իրավական պետությանն անհարիր է համարում վերը նշված իրավիճակը և գտնում, որ դրա պատճառն իրավական բացն է: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դատարաններում օրենսգրքի վիճարկվող նորմերով նախատեսված տուգանքի հնգապատիկի չափը բռնազանձելու մասին հայցի քննության ժամանակ անձը պետք է հնարավորություն ունենա ներկայացնելու, իսկ դատարանն էլ պետք է քննարկման առարկա դարձնի և գնահատի նրա ներկայացրած հիմնավորումներն այն մասին, թե արդյոք առկա են եղել արտակարգ և անհատաբարեղի հանգամանքներ, որոնք խոչընդոտել են անձին ժամանակին կատարելու իր պարտավորությունները պետության առջև, կամ արդյոք անձը ձեռնարկել է իրենից կախված բոլոր միջոցները պարտավորությունը կատարելու համար և այդպիսի հանգամանքների առկայությունը հաստատելու պարագայում հարգելի համարի բաց թողնված ժամկետները: **Ընդ որում, նման իրավակարգավորում նախատեսված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ:**

7. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում խնդրո առարկա իրավակարգավորումը դիտարկել նաև ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերության համատեքստում, հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ անձի դրամական միջոցները հանդիսանում են անձի սեփականությունը: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերությամբ ամրագրված՝ անձին սեփականությունից **բացառապես դատական կարգով** զրկելու վերաբերյալ դրույթի իրացումը ենթադրում է համապատասխան դատավարական երաշխիքների առկայություն, որը հավասարապես տարածվում է նաև օրենսգրքի վիճարկվող նորմերի կիրառման նկատմամբ: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմերի ուժով տուգանքի հնգապատիկի չափը դատական կարգով բռնազանձելը չպետք է լինի ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի երկրորդ պարբերության **ձևական իրականացման գործիք**: Սեփականությունից զրկելու հետ կապված հարցը դատական կարգով քննելու սահմանադրական պահանջը նպատակ ունի ապահովելու գործի հանգամանքների համակողմանի քննությունը, երաշխավորելու կողմերի՝ դատարանի կողմից լավելու

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՆԵՎԱԳԻՐ ♦ 1(67)2013
76

իրավունքը, տվյալ պարագայում՝ տուգանքը ժամանակին չվճարելու մեջ անձի մեղավորության բացակայությունը կամ առկայությունը հիմնավորող ապացույցների ուսումնասիրությունն ու գնահատումը:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի խնդիրը չէ սահմանելու համապատասխան ընթացակարգեր, քանի որ օրենսգիրքը կոչված է պահպանելու նյութաիրավական հարաբերությունները՝ քաղաքացիների իրավունքներ, բնակչության առողջություն, սեփականություն և այլն, իսկ վարչական իրավունքի շրջանակներում առաջացող հարաբերությունները կարգավորող, տվյալ դեպքում՝ պահպանող նյութաիրավական նորմերի իրացման ընթացակարգերը սահմանվում են ընթացակարգային օրենքներով, այն է՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով:

Վերոշարադրյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում, իսկ դիմողի կողմից բարձրացված հիմնախնդիրը՝ կապված նշանակված տուգանքը պարտավոր անձից անկախ պատճառներով օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելու հետ, պայմանավորված է ոչ թե Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթների սահմանադրականությամբ, **այլ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում համապատասխան իրավակարգավորման բացակայության հետ, որի քննությունը դուրս է ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների շրջանակից:**

8. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ նաև պատասխանող կողմի բացատրություններում տեղ գտած առանձին փաստարկների, քանի որ պատասխանող կողմը, **չբացատելով նշանակված տուգանքն օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելու դեպքում անձի մեղավորության բացահայտման, ներառյալ՝ նշված տուգանքը չվճարելու պատճառները հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը**, գտնում է, որ, ինչպես արդեն արձանագրվել է, դիմողի բարձրացրած հիմնախնդրի լուծումն առկա է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասում, որով նախատեսված է նշանակված տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու ինստիտուտ: **Պատասխանողի** կարծիքով, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված դրույթները բավարար են տուգանքի չվճարման անբարենպաստ հետևանքներից խուսափելու համար:

Պատասխանողի՝ վերը նշված բացատրությունների առնչությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորումն ամբողջությամբ չի կարող լուծել դիմողի կողմից բարձրացված՝ վերը նշված հիմնախնդիրը, քանի որ, **նախ՝** նշանակված տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնելու համար սահմանված է 10-օրյա ժամկետ, մինչդեռ հնարավոր են իրավիճակներ, երբ տուգանքի վճարումն անհնարին դարձնող պատճառները վրա հասնեն մինչև վճարման համար նախատեսված 30-օրյա ժամկետի ավարտը՝ ցանկացած այլ պահի: Ավելին,

նման օբյեկտիվ պատճառներ կարող են ի հայտ գալ տուգանքի եռապատկու- մից հետո՝ մինչև հնգապատկումը: **Երկրորդ**՝ դիտարկվող իրավակարգավոր- մամբ օրենսդիրը տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու վերաբերյալ որոշում կայացնելիս հայեցողական իրավասություն է վերապահել վարչական մարմնին, տվյալ դեպքում՝ ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությանն այն դեպքում, երբ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ հիմքերի այն նվազագույն շրջանակը, որոնց պարագայում ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությունը պետք է կամ կարող է տարաժամկետել տուգանքի վճարումը: Այս հիմնախնդրի լուծումը վերապահ- ված է օրենսդիր մարմնին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապե- տության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի դրույթները համապատասխանում են Հայաստա- նի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

13 նոյեմբերի 2012 թվականի
ՄԳՈ-1056

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԿԱՐԵՆ ՄԵԺԼՈՒՄՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱՆԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 305-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԵՎ 4-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ՝ ԹԻՎ 1056 ՈՐՈՇՄԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 62-րդ հոդվածի 7-րդ մասով և Սահմանադրական դատարանի կանոնակարգի 55-րդ հոդվածով, ներկայացնում եմ հատուկ կարծիք:

1. Համամիտ լինելով Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի վերոնշյալ գործով որոշման հետ և այն հիմնավորման, որ ...Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթնե- րը սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում, իսկ դիմողի կողմից

բարձրացված հիմնախնդիրը՝ կապված նշանակված տուգանքը պարտավոր անձից անկախ պատճառներով օրենքով սահմանված ժամկետներում չվճարելու հետ, պայմանավորված է ոչ թե Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթների սահմանադրականությամբ, այլ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում համապատասխան իրավակարգավորման բացակայության հետ» (ՄԳՈ-1056, կետ 7) կարծում ենք, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը հանգել է ոչ հիմնավոր եզրակացության, նշելով, որ տվյալ հարցի «...քննությունը դուրս է ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների շրջանակից...»: Գտնում ենք, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում որևէ հարցի իրավակարգավորման բացակայությունը (օրենքի բացը) չի կարող բոլոր դեպքերում ինքնին դուրս լինել ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքների սահմանադրականության վերահսկողության շրջանակներից: Այլ հարց է, որ այն դուրս էր **տվյալ գործի քննության շրջանակներում** ՀՀ սահմանադրական դատարանի իրավասությունից, քանի որ համաձայն ՀՀ սահմանադրական դատարանի մասին ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի պահանջների՝ «Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված որևէ նորմատիվ ակտի սահմանադրականությունը որոշելիս սահմանադրական դատարանը պարզում է նաև **այդ ակտի** վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված **տվյալ ակտի** այլ դրույթների սահմանադրականությունը: Հավաստիանալով վիճարկվող դրույթների հետ փոխկապակցված **տվյալ** նորմատիվ ակտի այլ դրույթների՝ Սահմանադրությանը հակասելու մեջ՝ սահմանադրական դատարանը կարող է Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր ճանաչել նաև այդ դրույթները»: Հետևաբար, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի դրույթները չէին կարող դառնալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի քննության առարկա միայն վերոնշյալ գործի շրջանակներում, քանի որ դիմողի կողմից վիճարկվել էին այլ օրենքի դրույթների սահմանադրականությունը:

2. Դեկլարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասով՝ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է վիճարկվող դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, որով նախատեսված է նշանակված տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու ինստիտուտը: ՀՀ սահմանադրական դատարանը թիվ 1056 որոշման 8-րդ կետում իրավացիորեն հերքում է պատասխանողի կարծիքն առ այն, որ վերոնշյալ հոդվածում ամրագրված դրույթները բավարար են անբարենպաստ հետևանքներից խուսափելու համար:

Բերելով լուրջ իրավական փաստարկներ՝ սահմանադրական դատարանը արդարացիորեն նշում է, որ «...Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորումն **ամբողջությամբ չի կարող լուծել** դիմողի կողմից բարձրացված՝ վերը նշված հիմնախնդիրը, քանի որ նախ՝ նշանակված տուգանքի վճարումը տարաժամկետելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնելու համար սահմանված է 10-օրյա ժամկետ, մինչդեռ հնարավոր են իրավիճակներ, երբ տուգանքի վճարումն անհնարին դարձնող պատճառները վրա հասնեն մինչև վճարման համար նախատեսված 30-օրյա ժամկետի ավարտը՝ ցանկացած այլ պահի: Ավելին, նման օրյեկտիվ պատճառներ կարող են ի հայտ գալ տուգանքի եռապատկումից հետո՝ մինչև հնգապատկումը: Երկրորդ՝ դիտարկվող իրավակարգավորմամբ օրենսդի-

ըր տուգանքի վճարումը տարածամկետելու վերաբերյալ որոշում կայացնելիս **հայեցողական իրավասություն է վերապահել** վարչական մարմնին, տվյալ դեպքում՝ ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությանը այն դեպքում, երբ **օրենսդրությամբ նախատեսված չէ հիմքերի այն նվազագույն շրջանակը**, որոնց պարագայում ՀՀ ճանապարհային ոստիկանությունը պետք է կամ կարող է տարածամկետել տուգանքի վճարումը...»:

Կարծում ենք, որ սահմանադրական դատարանը ունեւ բոլոր իրավական հիմքերը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները ճանաչելու ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր:

3. Անհրաժեշտ ենք համարում հատուկ նշել, որ դիմողի կողմից վիճարկվող Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 305-րդ հոդվածով նախատեսված իրավահարաբերությունների կարգավորումը չափազանց բարդ է, ինչի մասին վկայում է այն տխուր փաստը, որ օրենսդիրը 9 անգամ փոփոխության է ենթարկել վերոնշյալ հոդվածը՝ 10.03.90, 11.12.02 ՀՕ-495-Ն, 16.12.05 ՀՕ-26-Ն, 21.02.07 ՀՕ-73-Ն, 27.02.07 ՀՕ-134-Ն, 06.12.07 ՀՕ-296-Ն, 02.12.08 ՀՕ-221-Ն, 18.05.10 ՀՕ-65-Ն, 07.02.12 ՀՕ-2-Ն օրենքներով:

Վստահ ենք, որ հաշվի առնելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից՝ վերոնշյալ և մի շարք այլ գործերով արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ ՀՀ Ազգային ժողովը շուտափույթ կերպով ձեռնամուխ կլինի նոր Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի ընդունմանը:

Ֆ. ԹՈՒՅԱՆ

22.11.12թ.

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 23-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՐԱՔՍ
ԳԵՏԻ ՎՐԱ ՀԻԴՐՈՒԷԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ԵՎ
ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 նոյեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարի տեղակալ Ա. Սիմոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2011 թվականի դեկտեմբերի 23-ին Երևանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջև Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայան կառուցելու և շահագործելու բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 2012 թվականի հոկտեմբերի 15-ին Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով արձանագրությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջև Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայան կառուցելու և շահագործելու բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրությունը (Արձանագրություն) ստորագրվել է 2011 թվականի դեկտեմբերի 23-ին՝ Երևանում:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջև Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայան կառուցելու և շահագործելու բնագավառում համագործակցության մասին համաձայնագիրը (Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2007 թվականի մարտի 19-ին և վավերացվել Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 2007 թվականի հոկտեմբերի 4-ին:

Արձանագրությամբ մի շարք հղումներ են կատարվում Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության «Թավան Աբ Արազ Քոնփանի» ընկերության միջև 2010 թվականի հոկտեմբերի 15-ին ստորագրված՝ «Կառուցում-Տնօրինում-Շահագործում-Փոխանցում (ԿՏՇՓ) հիմունքով «Մեղրի» հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման համար թույլտվության պայմանագրին» (Թույլտվության պայմանագիր): Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրության համաձայն՝ 2012 թվականի հոկտեմբերի 25-ին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության անունից՝ Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության «Թավան Աբ Արազ Քոնփանի» ընկերության միջև կնքվել է «Կառուցում-Տնօրինում-Շահագործում-Փոխանցում (ԿՏՇՓ) հիմունքներով Մեղրի հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման համար թույլտվության պայմանագրի վերաբերյալ» փոխըմբռնման հուշագիր: Վերջինով փոփոխություններ են կատարվել Թույլտվության պայմանագրի մի շարք դրույթներում, այդ թվում՝ 2013 թվականի ապրիլի 15-ն ամրագրվել է որպես Թույլտվության պայմանագրի ուժի մեջ մտնելու նախապայմանների կատարման վերջնաժամկետ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վերոհիշյալ փաստաթղթերը փոխկապակցված են, պարունակում են միմյանց հղումներ և դրանց կատարումն առանձին հնարավոր չէ, ուստի վերջիններս սահմանադրական դատարանը դիտարկում է համակարգային միասնության մեջ և Արձանագրությամբ ստանձնվող պարտավորությունների սահմանադրականությունը գնահատում այդ փաստաթղթերում ամրագրված դրույթների համադրությամբ:

2. Արձանագրությամբ ամրագրված փոփոխություններով Համաձայնագրի 2-րդ հոդվածը շարադրվում է նոր խմբագրությամբ, համաձայն որի՝ «Մեղրի և Գարաշիլար հիդրոէլեկտրակայանների կառուցումն իրականացվում է Կողմերի

միջև փոխհամաձայնեցված ժամկետներում», ինչպես նաև Համաձայնագրի 11-րդ հոդվածից հետո ավելացվում նոր՝ 11.1-րդ հոդված:

3. Արձանագրությամբ, հաշվի առնելով նաև Համաձայնագրում ավելացվող նոր 11.1-րդ հոդվածի բովանդակությունը, Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետևյալ պարտավորությունները.

- Իրանի Իսլամական Հանրապետության ռեզիդենտ հանդիսացող ընկերությանը (Ընկերություն) և նրա բոլոր ենթամատակարարներին ու ենթակապալառուներին (բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտ հանդիսացող ենթամատակարարների և ենթակապալառուների), որոնք ներգրավված են Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման և (կամ) շահագործման աշխատանքներում, հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման և շահագործման ժամանակահատվածում ազատել բոլոր հարկերից, տուրքերից, մաքսային վճարներից և այլ գանձումներից ու վճարներից.
- Ընկերության, նրա բոլոր ենթամատակարարների ու ենթակապալառուների անձնակազմի, ինչպես նաև նրանց հետ համատեղ ապրող ընտանիքների անդամների անձնական օգտագործման իրերը Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծվելու դեպքում ազատել բոլոր տեսակի մաքսային վճարներից՝ անկախ այն հանգամանքից՝ Հայաստանի Հանրապետություն դրանք ներմուծվում են ժամանակավոր, թե մշտական.
- Երաշխավորել, որ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կամ պատասխանատվություն կվերցնի վճարելու բոլոր հարկերը, տուրքերը, մաքսային վճարները և այլ գանձումներն ու վճարները, որոնք կսահմանվեն կամ կպահանջվեն Հայաստանի Հանրապետության, տեղական կամ համայնքային մարմինների կամ կազմակերպությունների կողմից, կամ միջոցներ կձեռնարկի դրանցից ազատելու համար Ընկերությանը և նրա բոլոր ենթակապալառուներին ու ենթամատակարարներին.
- Երաշխավորել, որ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կամ ճիշտ ժամանակին միջոցներ կձեռնարկի Ընկերությանը և նրա բոլոր ենթակապալառուներին և ենթամատակարարներին ազատելու համար Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման և շահագործման ծրագրով ստանձնած և Թույլտվության պայմանագրի 8-րդ հոդվածով նախատեսված բոլոր հարկերից, տուրքերից, մաքսային վճարներից և այլ գանձումներից ու վճարներից, կամ կվճարի բոլոր հարկերը, տուրքերը, մաքսային վճարները և այլ գանձումներն ու վճարները և կպահպանի դրանց առնչվող բոլոր կանոններն ու կանոնակարգերը և չի կատարի կամ անուշադրության չի մատնի կամ չի վնասի որևէ բանի կատարմանը, որը կարող է որևէ ձևով անբարենպաստ ազդեցություն ունենալ կամ վնասել Ընկերության շահերը կամ իրավունքները.
- կրել պետական թույլտվությունների տրամադրման, պահպանման և գործողության ժամկետի երկարացման կամ դրանց օգտագործման հետ կապված բոլոր ծախսերը, անկախ դրանց բնույթից.
- ապահովել, որպեսզի Թույլտվության պայմանագրի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը թույլտվության ժամանա-

կահատվածում տեղանքը կառուցապատման և ցանկացած այլ պահանջվող իրավունքով (եթե կիրառելի է) անվճար տրամադրի Ընկերությանը.

- երաշխավորել, որպեսզի Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը շահագործման ժամանակահատվածում Ընկերությանն անվճար ապահովի Հայաստանի Հանրապետության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության սահմանի երկայնքով բնական հոսքով առկա ջրով՝ հիդրոէլեկտրակայանի անխափան և բնականոն աշխատանքն ապահովելու համար, Թույլտվության պայմանագրին համապատասխան, այնպիսի եղանակով, որ այդ ջուրը այդ պայմանագրում նշված նպատակներից բացի այլ նպատակներով չօգտագործվի.
- երաշխավորել, որ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը պատասխանատու է այն թույլտվությունների ձեռքբերման համար, որոնք թույլ կտան Ընկերությանը ստանալու շինարարության համար անհրաժեշտ՝ Արաքս գետից պահանջվող ամբողջ ջուրը՝ մինչև այն ժամկետը, որը նշված է Թույլտվության պայմանագրի՝ շինարարության փուլային գրաֆիկում.
- երաշխավորել, որ հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման, էլեկտրական էներգիայի արտադրության և արտահանման թույլտվություններն Ընկերությանը կտրամադրվեն անվճար և առանց ֆինանսական երաշխիքների ու Հայաստանի Հանրապետությունում իրավաբանական անձի կարգավիճակ ձեռք բերելու պահանջների կիրառման.
- երաշխավորել, որ Թույլտվության պայմանագրով նախատեսված գնումը Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը կկատարի առանց մրցույթի, Իրանի Իսլամական Հանրապետության համապատասխան ընկերությունից՝ որպես «բանակցային ընթացակարգով՝ առանց գնման հայտարարությունը նախապես հրապարակելու» գնում, և առանց լիցենզիայի առկայության:

4. Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ պարտավորությունները վերաբերելի են Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և օրենքներով նախատեսված լիազորություններին:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրության համաձայն՝ մասնավորապես, Մեդրի ՀԷԿ-ի շահագործման 15-րդ տարվա ավարտին վերջինս պետք է անհատույց փոխանցվի հայկական կողմին, ընդ որում, համատեղ փորձարկումներով պետք է հիմնավորվի, որ ՀԷԿ-ի էլեկտրամեխանիկական և հիդրոմեխանիկական սարքավորումներն ունեն օգտակար շահագործման առնվազն 10 տարվա ռեսուրս, իսկ թունելը և ինժեներական կառույցները՝ առնվազն 30 տարվա ռեսուրս: Ըստ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրության՝ Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության որոշմամբ բարձրացվել է Հայաստանում իրականացվող ծրագրերի ֆինանսավորման համար սահմանված չափաքանակը, ներդրող ընկերության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության էներգետիկայի նախարարության «Թավանիր» ընկերության միջև ստորագրվել է պայմանագիր

ծրագրի իրականացման ողջ ընթացքում Մեղրի ՀԷԿ-ի արտադրած էլեկտրաէներգիայի՝ փոխհամաձայնեցված սակագնով երաշխավորված գնման վերաբերյալ:

6. Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած պարտավորությունները համահունչ են միջազգային իրավունքի նորմերին և սկզբունքներին, ունեն փոխշահավետ բնույթ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի 1-ին և 4-րդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2011 թվականի դեկտեմբերի 23-ին Երևանում ստորագրված՝ «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և Իրանի Իսլամական Հանրապետության կառավարության միջև Արաքս գետի վրա հիդրոէլեկտրակայան կառուցելու և շահագործելու բնագավառում համագործակցության մասին» համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**13 նոյեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ-1057**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 9-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ «ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ» ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՆ
ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 նոյեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նախագահի առաջին տեղակալ Ա. Ալավերդյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և 72-րդ հոդվածների.

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի հուլիսի 9-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 29.10.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ բացատրությունը, հետազոտելով Համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

86 ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ • 1(67)2013

1. Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագիրը (այսուհետ՝ Համաձայնագիր) ստորագրվել է 2012 թվականի հուլիսի 9-ին:

2. Նշված Համաձայնագրի նպատակն է բարեփոխել և արդիականացնել հարկային վարչարարությունը, որպեսզի՝

- 1) բարձացվի հարկային պարտավորությունների կամավոր կատարումը,
- 2) կրճատվի հարկերից խուսափումը,
- 3) կրճատվեն հարկային պարտավորությունների կատարման ծախսերը,
- 4) բարձրացվի վարչական արդյունավետությունը:

3. Համաձայնագրի համաձայն՝ Միջազգային զարգացման ընկերակցությունը համաձայնում է Համաձայնագրում սահմանված կամ հղվող պայմաններով Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրել 7.800.000 Փոխառության Հատուկ Իրավունքներին /այսուհետ՝ ՓՀԻ/ համարժեք գումարի չափով վարկ, որը կազմում է շուրջ 12 մլն ԱՄՆ դոլար: Ծրագիրը կավարտվի 2016թ. ապրիլի 30-ին: Վարկի մարումն սկսվում է 2017թ. հունվարի 15-ից և ավարտվում 2037թ. հուլիսի 15-ին:

4. Ծրագիրը բաղկացած է հետևյալ 4 մասերից՝

Մաս Ա՝ Ինստիտուցիոնալ զարգացում և փոփոխությունների կառավարում

Խորհրդատուի ծառայությունների տրամադրում ՊԵԿ-ին հարկային հոսքերի վերլուծության և կազմակերպչական վերականգնված պլանի մշակման համար և սարքավորումների ձեռքբերում հարկային վարչարարության կենտրոնների համար:

Մաս Բ՝ Ուժեղացված գործառնություններ

Խորհրդատուի ծառայությունների տրամադրում ՊԵԿ-ին և ապրանքների և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (SS) համակարգերի և ծրագրային ապահովման տրամադրում հարկային ծառայության կենտրոններին, որոնք հարկատուներին մատուցում են մի շարք ծառայություններ:

Մաս Գ՝ SS ենթակառուցվածքներ և համակարգերի արդիականացում

Ապրանքների տրամադրում ՊԵԿ-ին հարկերի կառավարման համապարփակ և ինտեգրված համակարգի ստեղծման նպատակով Տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների թարմացման համար:

Մաս Դ՝ Ծրագրի կառավարում

Գործառնական ծախսերի և ԱՖԾԿԿ և ՊԵԿ-ին խորհրդատուների ծառայությունների տրամադրում Ծրագրի իրականացմանը և կառավարմանն աջակցելու համար, և տեխնիկական օժանդակության, ներառյալ ուսուցման, տրամադրում:

5. Սույն Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, մասնավորապես, ստանձնում է հետևյալ պարտավորությունները՝

- չառհանձնված ֆինանսավորման մնացորդի դիմաց կիսամյակային մուծումներով Ընկերակցությանը վճարել պարտավորության վճար՝ տարե-

կան առավելագույնը կես տոկոս (1%-ի 1/2-ը) դրույքաչափով (հոդվ. II, կետ 2.03),

- վարկի առհանված հաշվեկշռի դիմաց Ընկերակցությանը վճարել սպասարկման տարեկան վճար՝ 1%-ի 3/4-ին հավասար դրույքաչափով, ինչպես նաև տարեկան տոկոսավճար՝ մեկ քառորդ տոկոսին (1,25 %) հավասար դրույքաչափով (հոդվ. II, կետեր 2.04 և 2.05),
- տոկոսագումարները վճարել հետևյալ ժամկետներում՝ յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 15-ին և հուլիսի 15-ին (հոդվ. II, կետ 2.06),
- կիսամյակային մուծումներով, յուրաքանչյուր տարվա հունվարի 15-ին և հուլիսի 15-ին, սկսած 2017 թվականի հունվարի 15-ից մինչև 2027 թվականի հունվարի 15-ը, մարել Վարկի վերադարձման ենթակա հիմնական գումարի 1,65 %-ը, իսկ սկսած 2027թ. հուլիսի 15-ից և ներառյալ 2037թ. հուլիսի 15-ը 3,35 % (հոդվ. II., կետ 2.07 և Առդիր 3),
- հայտարարել ՀՀ հանձնառությունը Ծրագրի նպատակներին և այդ նպատակով ծրագիրն իրականացնել ՀՀ ֆինանսների նախարարության միջոցով՝ սերտորեն համագործակցելով և համակարգելով ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի (այսուհետ՝ ՊԵԿ) հետ, Ընդհանուր պայմանների IV Հոդվածի դրույթներին համապատասխան, ինչպես նաև առանց Համաձայնագրի Բաժին 3.01 դրույթների սահմանափակման և բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ՀՀ-ն և Ընկերակցությունը կայանափորվեն այլ կերպ ապահովել, որպեսզի Ծրագիրն իրականացվի համաձայն Համաձայնագրի 2-րդ Առդիրի դրույթների (հոդվ. III, կետեր 3.01 և 3.02),
- Ծրագրի իրականացման ամբողջական պատասխանատվությունը դնել ՊԵԿ-ի վրա, ինչպես նաև ապահովել, որպեսզի ՊԵԿ-ն իրականացնի Ծրագիրը համաձայն Ծրագրի իրականացման պլանի և Գործառնական ձեռնարկի, որոնք ենթակա են հաստատման ՀՀ-ի կողմից Ծրագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում, բավարար են Բանկի համար, և բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Ընկերակցությունը կհամաձայնի այլ կերպ, չփոփոխել կամ չիրաժարվել Ծրագրի իրականացման պլանի և Գործառնական ձեռնարկի որևէ դրույթից, եթե ըստ Ընկերակցության նման փոփոխությունը կամ հրաժարումը կարող են նշանակալի և բացասական ազդեցություն ունենալ Ծրագրի իրականացման կամ դրա նպատակներին հասնելու վրա (Առդիր 2, Բաժին I., կետ «Ա», ենթակետ 1),
- Ծրագրի պատշաճ վերահսկողության, համակարգման և իրականացման ապահովման նպատակով Ծրագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում ստեղծել Ղեկավար խորհուրդ, որի անդամները և լիազորությունները կլինեն բավարար Բանկի համար, որից հետո այն կպահպանվի Ծրագրի ողջ ընթացքում և պատասխանատու կլինի Ծրագրի հետ կապված առանցքային որոշումների կայացման, Ծրագրի ընդհանուր իրականացման առաջընթացի մշտադիտարկման, ռազմավարական հարցերի վերաբերյալ ուղղորդման և Ծրագրի իրականացման ընթացքում ի հայտ եկող խնդիրների լուծման համար, ինչպես նաև երաշխավորել, որ Ծրագրի ընդհանուր կառավարման նպատակով

ՊԵԿ-ը, Ծրագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում, կնշանակի Ծրագրի տնօրեն, որը պատասխանատու կլինի համաձայն Ծրագրի մշակման նպատակի՝ Ծրագրի իրականացման և Ծրագրի իրականացման մեջ ներգրավված ՊԵԿ համապատասխան վարչությունների համակարգման համար (Առդիր 2, Բաժին I., կետ «Ա», ենթակետ 2),

- ապահովել, որպեսզի Ծրագիրն իրականացվի համաձայն Հակակոռուպցիոն ուղեցույցների դրույթների (Առդիր 2, Բաժին I., կետ «Բ»):

Սույն Համաձայնագրի ուսումնասիրման արդյունքում ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Համաձայնագրի դրույթները չեն հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը, ավելին՝ դրանք ուղղակի բխում են ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածով սահմանված՝ յուրաքանչյուր անձի հարկեր, տուրքեր մուծելու և պարտադիր այլ վճարումներ կատարելու պարտականությունից: Սույն Համաձայնագրի դրույթների իրականացմամբ կապահովվի նաև ՀՀ Սահմանադրության 48-րդ հոդվածով սահմանված՝ պետության հիմնական խնդիրների իրականացումը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի հուլիսի 9-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության և Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջև «Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագիր» ֆինանսավորման համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**13 նոյեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ-1058**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՄԱՐԳՈՒՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱՆԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՀՀ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 260-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ 3-ՐԳ ՄԱՍԻ ԵՎ 262-ՐԳ
ՀՈԳՎԱԾԻ 2-ՐԳ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

23 նոյեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդևանյանի, Հ. Աբգարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 27.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, հետազոտելով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

ՏՄՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՆԵԿԱԿԻՐ • 1(67)2013

1. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրքը ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի կողմից ընդունվել է 1985 թվականի դեկտեմբերի 6-ին և ուժի մեջ է մտել 1986 թվականի հունիսի 1-ից:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ «Վարչական ձեռքակալում» վերտառությամբ 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վիճարկվող դրույթը սահմանում է. «Վարչական իրավախախտում կատարելու համար ձեռքակալված անձի խնդրանքով նրա գտնվելու վայրի մասին տեղյակ են պահվում հարազատները, աշխատանքի կամ ուսման վայրի աղմինիստրացիան»:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ «Վարչական ձեռքակալման ժամկետները» վերտառությամբ 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Սահմանային ռեժիմը կամ ԽՍՀՄ պետական սահմանի անցման կետերի ռեժիմը խախտող անձինք կարող են ձեռքակալվել մինչև երեք ժամ տևողությամբ՝ արձանագրություն կազմելու համար, իսկ անհրաժեշտության դեպքում անձը և իրավախախտման հանգամանքները պարզելու համար՝ մինչև երեք օր ժամանակով, ձեռքակալման պահից քսանչորս ժամվա ընթացքում այդ մասին գրավոր հաղորդելով դատախազին, կամ դատախազի սանկցիայով՝ մինչև տասը օր ժամանակով, եթե իրավախախտողները չունեն իրենց անձը հաստատող փաստաթղթեր»:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածում կատարվել են մի շարք փոփոխություններ՝ 29.08.88, 10.03.90, 03.12.96 ՀՕ-102, 24.12.04 ՀՕ-68-Ն օրենքներ:

2. Դիմողը, վկայակոչելով ՄԱԿ-ի Գլխավոր վեհաժողովի թիվ 43/173 բանաձևը, ինչպես նաև մի շարք երկրների օրենսդրական կարգավորումների կառուցակարգերը, գտնում է, որ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հստակորեն չի ապահովում ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի իրավունքը՝ այդ մասին անհապաղ տեղեկացնելու իր կողմից ընտրված անձին, ինչպես նաև այդ անձանց՝ պաշտպան ունենալու իրավունքը: Ըստ դիմողի՝ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է համապատասխան իրավունքը **որպես պետական մարմնին ուղղված խնդրանք**, այլ ոչ թե որպես օրենքի պարտադիր պահանջ, և չի նախատեսում համապատասխան պետական մարմնի՝ ձեռքակալման մասին ազատությունից զրկված անձի կողմից ընտրված անձին անհապաղ տեղեկացնելու պարտավորություն, և նույնիսկ ազատությունից զրկված անձի՝ պաշտպանի հետ հաղորդակցվելու և այդպիսով իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքներն ապահովելու պարտավորություն:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասին՝ դիմողը, վկայակոչելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք նախադեպային որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, ՀՀ Սահմանադրության տեսանկյունից անթույլատրելի է համարում օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասում դատախազի կողմից վարչական ձեռքակալման մինչև 10-օրյա ժամկետ նախատեսելը, ինչպես նաև անձին առանց դատարան ներկայացնելու մինչև 10 օր ժամկետով որպես ձեռքակալված պահելու հնարավորություն նախատեսելը: Ընդ որում, դիմողն արձանագրում է, որ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2005 թվա-

կանի ղեկտեմբերի 16-ին վարչական կալանքի ինստիտուտն ուժը կոցրած է ճանաչվել:

Վերոգրյալի հիման վրա դիմողը գտնում է, որ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ, 3-րդ մասերին և 20-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերին:

3. Պատասխանող կողմը, մասնակիորեն առարկելով դիմողի փաստարկներին, նախ գտնում է, որ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի վեճի առարկա նորմը, ըստ էության, սահմանում է զուտ վարչական մարմնի պարտականությունը **ձերբակալված անձի գտնվելու վայրի մասին** տեղյակ պահելու նրա հարազատներին, աշխատանքի կամ ուսման վայրի աղմինիստրացիային: Իսկ ահա վարչական վարույթի ընթացքում իրավաբանական օգնություն ստանալու հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են այլ նորմերով:

Պատասխանողը գտնում է նաև, որ վեճի առարկա դրույթի «խնդրանք» բառը չպետք է ընկալել ուղղակի իմաստով, որը ենթադրաբար կարող է և մերժվել պետական մարմնի կողմից: Ըստ պատասխանողի՝ «Պարզապես այս իրավունքի իրականացումը կախման մեջ է դրվում անձի կամքից, կամահայտնությունից: Իր իմաստով այն նույնանում է նաև ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածով սահմանված ձևակերպման հետ»:

Պատասխանող կողմը, այդուհանդերձ, գտնում է նաև, որ «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի «ձերբակալված անձի խնդրանքով» ձևակերպումը կարող է գործնականում կամայականությունների տեղիք տալ, քանի որ այն հակառակ Սահմանադրության, կարող է դիտարկվել որպես վարչական մարմնի իրավունք: Ուստի այն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին»:

Ինչ վերաբերում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի վեճի առարկա դրույթի սահմանադրականությանը, ապա պատասխանողը նույնպես համակարծիք է դիմողի հետ՝ այդ դրույթի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ:

4. Դիմումի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը բարձրացնում է հիմնականում երկու հիմնախնդիր, այն է՝ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված՝ ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի՝ այդ մասին անհապաղ իր կողմից ընտրված անձին տեղեկացնելու իրավունքի երաշխավորումը վարչական ձերբակալման գործող ընթացակարգի շրջանակներում և նույն շրջանակներում վարչական ձերբակալման ժամկետների, այդ ժամկետները երկարացնելու լիազորություն ունեցող սուբյեկտների վերաբերյալ դրույթների համապատասխանությունը ՀՀ Սահմանադրության պահանջներին:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանմամբ օրենսդիրը ժամանակին նպատակ է հետապնդել ապահովելու վարչական իրավախախտում կատարելու համար ձերբակալված անձի՝ իր ձերբակալման մասին այլ անձանց տեղեկացնելու իրավունքը, որի իրացումը, ըստ այդ նորմի տառացի իմաստի՝ պայմանավորվում է իրավասու մարմնի կամահայտ վերաբերմունքով, բացառությամբ վարչական իրավախախտում կատարած անչափահաս անձի ձերբակալման դեպքերի, երբ վերոհիշյալ իրավունքի իրացումը պարտադիր է: Սակայն տվյալ օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Սահմանադրության

ընդունումից և Հայաստանի անկախացումից առաջ, իսկ հետագայում, նաև ՀՀ Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջները նկատի ունենալով, օրենսգրքի 260-րդ հոդվածը, ինչպես նաև 262-րդ հոդվածի գործող խմբագրությամբ տեքստի 2-րդ մասը ՀՀ օրենսդիր մարմնի կողմից որևէ փոփոխության չեն ենթարկվել: Մինչդեռ ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասը հատակ սահմանում է. «... Ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձ իրավունք ունի այդ մասին անհապաղ տեղեկացնելու իր կողմից ընտրված անձին»:

Օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ վերը նշված դրույթի համադրված վերլուծությունից բխում է, որ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, ի տարբերություն ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորման, վարչական իրավախախտման համար ձեռքբերված անձի՝ այդ մասին այլ անձանց տեղյակ պահելու իրավունքի իրացման պարագայում նախատեսել է միջնորդավորված կառուցակարգ, ըստ որի՝ նախ, ձեռքբերված իրավունքի իրականացման համար որպես նախապայման է հանդիսանում վերջինիս **խնդրանքը**՝ ուղղված իրավասու պաշտոնատար անձին: Երկրորդ, դիտարկվող իրավակարգավորմամբ այլ անձանց տեղյակ պահելու գործընթացի անմիջական իրականացման իրավասությունը վերապահված է ոչ թե ձեռքբերված անձին, այլ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործով վարույթն իրականացնող մարմնի իրավասու պաշտոնատար անձին: Երրորդ, օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսել է անձանց առավել սահմանափակ շրջանակ, որոնք կարող են տեղեկացվել տվյալ անձի ձեռքբերված մասին:

ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով՝ ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր անձի՝ հիշատակված իրավունքի իրացումը չի կրում միջնորդավորված բնույթ, կախվածության մեջ չի դրվում որևէ պաշտոնատար անձի հայեցողությունից, ուղղակիորեն վերապահված է ձեռքբերվածին: ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ազատությունից զրկված անձի համար ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված իրավունքն անձն իրականացնում է **անձամբ և անմիջականորեն**, իսկ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործով վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ազատությունից զրկված անձին ապահովել քաղաքացիական շրջանառության մեջ գտնվող բոլոր անհրաժեշտ տեխնիկական միջոցներով, որոնք նախատեսված են անձանց հաղորդակցման համար: Միևնույն ժամանակ, պաշտպանին՝ իր ձեռքբերված մասին տեղեկացնելը, հանդիսանում է Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերով ամրագրված՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու և պաշտպան ունենալու իրավունքների բաղադրատարր, որի նպատակն այլ է, քան Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված՝ իր ձեռքբերված մասին իր կողմից ընտրված անձին տեղեկացնելու իրավունքի իրավական բովանդակությունը:

Ինչ վերաբերում է օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված այն դրույթին, ըստ որի՝ «Անչափահասի ձեռքբերված մասին նրա ծնողներին կամ նրանց փոխարինող անձանց տեղյակ պահելը պարտադիր է», ապա վերջինիս սահմանադրականության հարցը դիմողի կողմից քննության առարկա չի դարձվել:

5. Անդրադառնալով օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականությանը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նշված մասի դրույթները հանգում են հետևյալին.

ա/ վարչական ձեռքարկման ընդհանուր ժամկետը՝ որպես ընդհանուր բնույթի կանոն, սահմանված է **3 ժամ**, իսկ բացառիկ դեպքերում՝ հատուկ անհրաժեշտության կապակցությամբ առկա է նաև հիշյալ ընդհանուր ժամկետը փոփոխելու հնարավորություն,

բ/ ՀՀ սահմանադրական ռեժիմը խախտող անձինք կարող են ձերբակալվել մինչև **3 ժամ** տևողությամբ՝ արձանագրություն կազմելու համար, մինչև **3 օր** ժամանակով՝ անձը և իրավախախտման հանգամանքները պարզելու համար՝ ձերբակալման պահից 24 ժամվա ընթացքում այդ մասին գրավոր հաղորդելով դատախազին, **մինչև 10 օր ժամանակով՝ դատախազի սանկցիայով**, եթե իրավախախտողները չունեն անձը հաստատող փաստաթղթեր:

ՀՀ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 6-րդ կետը սահմանում է. «Գատախազությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով ... հսկողություն է իրականացնում պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ»:

«Գատախազության մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողությունը» վերտառությամբ 29-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «Սույն հոդվածի իմաստով հարկադրանքի այլ միջոց է համարվում Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-7-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում ազատությունից զրկումը, ինչպես նաև հատուկ ծառայությունների կողմից ֆիզիկական ուժ, հրազեն կամ հատուկ միջոցների գործադրումը»:

ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ և 7-րդ կետերը թույլատրում են օրենքով ազատությունից զրկելու հետևյալ դեպքերի նախատեսումը՝ օրենքով սահմանված որոշակի պարտականությունների կատարումն ապահովելու նպատակով և Հայաստանի Հանրապետություն անձի անօրինական մուտքը կանխելու, նրան արտաքսելու կամ այլ պետության հանձնելու նպատակով: Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված՝ «սահմանադրական ռեժիմի խախտում» ձևակերպման իրավական բովանդակությունը նույնպես ներառվում է ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ և 7-րդ կետերով նախատեսված վերոհիշյալ դեպքերի բովանդակային ծավալում:

«Գատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է պատիժների և հարկադրանքի այլ միջոցների կիրառման օրինականության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելիս դատախազի իրավունքները, որոնք ներառում են, մասնավորապես, հետևյալները.

- ցանկացած ժամանակ անարգել այցելել այն բոլոր վայրերը, որտեղ պահվում են ազատությունից զրկված անձինք,
- ծանոթանալ այն փաստաթղթերին, որոնց հիման վրա անձը ենթարկվել է պատժի կամ հարկադրանքի այլ միջոցների,
- անհապաղ ազատելու ազատությունից զրկելու վայրերում, ինչպես նաև այդ վայրերի տուգանային և կարգապահական մեկուսարաններում ապօրինի պահվող անձանց:

ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «Եթե ձերբակալված անձը ձերբակալման պահից 72 ժամվա ընթացքում դատարանի որոշմամբ չի կալանավորվում, ապա նա ենթակա է անհապաղ ազատ արձակման»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 16 և 103-րդ հոդվածներով, «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածով ձերբակալման առավելագույն ժամկետը 72 ժամ է, այլ ոչ թե 3 օր, և դատախազը չունի վարչական ձերբակալման ժամկետը երկարաձգելու իրավասություն: Միևնույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դատախազությունն իրավասու է իրականացնելու հսկողություն վարչական ձերբակալման օրինականության նկատմամբ, ներառյալ՝ վարչական ձերբակալման ենթարկված անձանց՝ անազատության մեջ մնալու ժամկետների պահպանման նկատմամբ հսկողությունը, որի իրավական բովանդակային ծավալը չի կարող ներառել ձերբակալման ժամկետների երկարաձգումը:

Հինք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասը՝ սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ նաև օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սահմանադրականության հարցին:

Օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է. «Վարչական ձերբակալման ժամկետը հաշվվում է արձանագրություն կազմելու համար խախտողին բերելու պահից, իսկ հարբած վիճակում գտնվող անձին՝ նրա սթափվելու ժամանակից»: Մինչդեռ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով՝ ձերբակալման ժամկետի հաշվարկն սկսվում է **ձերբակալման պահից**: Ընդ որում, Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասը տարբերակում չի դնում այն հանգամանքների միջև, թե ձերբակալված անձը հարբած է, թե՛ ոչ: Հարկ է նաև արձանագրել, որ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2005 թվականի դեկտեմբերի 16-ին ընդունված ՀՕ-32-Ն օրենքով վարչական կալանքի ինստիտուտն ուժը կորցրած է ճանաչվել, որպիսի պարագայում առավել քան կարևորվում է ձերբակալման պահից 72 ժամը լրանալուց հետո վարչական կարգով ձերբակալված անձին ազատ արձակելու հանգամանքը:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել նաև, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում առկա են բազմաթիվ հոդվածներ, որոնք շարունակում են հղում կատարել ԽՍՀՄ օրենսդրությանը, օգտագործել «ԽՍՀՄ տարածք», «պատգամավորների տեղական խորհուրդներ», «սոցիալիստական սեփականություն», «սոցիալիստական օրինականություն», «ներքին գործերի մարմիններ» եզրույթները, սահմանել վարչական իրավախախտումների մասին օրենսդրության բնագավառում ԽՍՀՄ իրավասությանը ենթակա հարցերը և այլն, ինչն առաջացնում է իրավական պետությանն անհարիր **իրավական վտանգ**, և դա այն դեպքում, երբ ՀՀ Սահմանադրության (27.11.2005թ. փոփոխություններով տեքստի) 117-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է. «Սահմանադրության փոփոխություններն ուժի մեջ մտնելուց հետո ... Ազգային ժողովը երկու տարվա ընթացքում համապատասխանեցնում է գործող օրենքները Սահմանադրության փոփոխություններին»: Ընդ որում, Սահմանադրության ընդունումից հետո օրենսգրքի մի շարք հոդվածներում նախկինում կատարված փոփոխությունների արդյունքում «ԽՍՀՄ» հա-

պավումը փոխարինվել է «ՀՀ» հապավումով, իսկ մյուս հոդվածներում, այդ թվում՝ օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող 262-րդ հոդվածում, որում վերջին անգամ փոփոխություն է կատարվել ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 24.12.2004թ. ընդունված ՀՕ-68-Ն օրենքով, «ԽՍՀՄ» հապավումը շարունակում է պահպանվել:

Վերը նշված հիմնախնդրի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում սույն գործով **կրկին անգամ արձանագրել** նման իրողությունը, որին անդրադարձել է նաև 19.09.2012թ. ՍԳՈ-1048 որոշման 6-րդ կետում: Նշված կետում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարել նշել Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ նոր օրենսգրքի ընդունման, խորհրդային իրավակարգավորումների հատվածական փոփոխությունների ոչ նպատակահարմարության և առկա իրավակարգավորման շրջանակների հրստակեցման անհրաժեշտությունը՝ ելնելով միջազգային ժամանակակից փորձի ուսումնասիրման արդյունքներից: Վերոնշյալի առնչությամբ ՍԳՈ-1048 որոշման 6-րդ կետում սահմանադրական դատարանը նշել է նաև, որ, մասնավորապես, դա վերաբերում է «իրավակարգավորումների հայեցակարգային ամբողջականության և միասնականության երաշխավորմանը, վարչաիրավական հարաբերություններում իրավասուբյեկտության շրջանակների որոշակիացմանը, իրավաբանական անձանց վարչական պատասխանատվության ենթարկելու խնդրի համակարգային կանոնակարգմանը, վարչական պատասխանատվության իրավական պատասխանատվության այլ տեսակներից (քաղաքացիական, քրեական) սահմանազատելու իրավական չափանիշների առավել հստակեցմանը և մի շարք այլ սկզբունքային՝ հայեցակարգային նշանակության հարցերին»:

Նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախկինում արտահայտած իրավական դիրքորոշումները նկատի ունենալով՝ ՀՀ վարչապետի 19.10.2010թ. թիվ 01/10.1 գրությամբ ՀՀ Ազգային ժողովին տեղեկացվել է, որ ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից մշակվել և ՀՀ կառավարությունում քննարկվում է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի նոր նախագիծ՝ օրենսդրական նախաձեռնության կարգով այն ՀՀ Ազգային ժողով ներկայացնելու համար: Սակայն սույն գործով սահմանադրական դատարանում ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցչի հայտարարության համաձայն՝ ՀՀ կառավարության կողմից 2010թ. նոյեմբերին նման նախագիծ ներկայացվել է ՀՀ Ազգային ժողով, սակայն 2011թ. փետրվարին այն հետ է կանչվել և մինչ օրս նոր նախագիծ չի ներկայացվել:

Նման իրավիճակը մարտահրավեր է ՀՀ իրավական անվտանգությանը, քանի որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի կիրառման, ինչպես նաև նույն հոդվածի 13-րդ մասի պահանջները հաշվի առնելու դեպքում իրավակարգավորման այս ոլորտում պարզապես իրավական քառու կարող է առաջանալ: Ուստի սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ երկրում սահմանադրական օրինականության հաստատման տեսանկյունից անհետաձգելի անհրաժեշտություն է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ նոր օրենսգրքի ընդունումը: Իսկ մինչ այդ դատական պրակտիկան պետք է հնարավորինս առաջնորդվի ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ և 6-րդ հոդվածների այն դրույթների պահանջներով, համաձայն որոնց՝ «Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազա-

տուքյուններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք» և «Սահմանադրությունն ունի բարձրագույն իրավաբանական ուժ, և նրա նորմերը գործում են անմիջականորեն»: Բնականաբար, հաշվի պետք է առնվի նաև այն հանգամանքը, որ Հայաստանի Հանրապետությունում վարչական կալանքի ինստիտուտում ուժը կորցրած է ճանաչվել 2005թ. դեկտեմբերի 16-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված ՀՕ-32-Ն օրենքով:

Միաժամանակ, ելնելով պետական իշխանության մարմինների գործառույթների արդյունավետ իրականացման և ընդհանրապես սահմանադրական վերահսկողության համակարգի գործունեության արդյունավետության ապահովման անհրաժեշտությունից՝ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում սույն գործով կողմերի ուշադրությունը հրավիրել այն հանգամանքի վրա, որ սահմանադրական դատարան դիմելու անհրաժեշտությունը պետք է պայմանավորված լինի սահմանադրաիրավական իրական վեճի առկայությամբ: Եթե դիմող և պատասխանող կողմերը համակարծիք են իրավական ակտի, տվյալ դեպքում՝ օրենքի այս կամ այն դրույթի և Սահմանադրության նորմերի միջև ենթադրյալ հակասության վերաբերյալ, ապա տվյալ դեպքում նշված հակասությունն անհրաժեշտ է վերացնել իրավական ակտն ընդունած մարմնի իրավասությունների շրջանակներում, ինչը պարզապես սահմանադրական պահանջ է:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 260-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «Վարչական իրավախախտում կատարելու համար **ձերբակալված անձի խնդրանքով** նրա գտնվելու վայրի մասին տեղյակ են պահվում հարազատները, աշխատանքի կամ ուսման վայրի աղմինիստրացիան» դրույթը ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջներին հակասող և անվավեր:

2. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթները ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 103-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ մասերի պահանջներին հակասող և անվավեր:

3. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դրույթների հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ օրենսգրքի 262-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթները ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի և 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին հակասող և անվավեր:

4. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**23 նոյեմբերի 2012 թվականի
ՄԴՈ-1059**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(67)2013
97

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2012 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅՅԵՄԲԵՐԻ 8-ԻՆ ԵՎ 2012 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՆՈՅՅԵՄԲԵՐԻ 22-ԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՍԲ ԿՆՔՎԱԾ՝
«2009 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 19-ԻՆ ԵՎ 2009 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՍԲ ԿՆՔՎԱԾ՝
ԱՖՂԱՆՍՏԱՆՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ
ԱԶԱԿՑՄԱՆ ՈՒԺԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՄԱՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀՅՈՒՄԻՍԱՏԼԱՆՏՅԱՆ
ԴԱՇԻՆՔԻ (ՆԱՏՕ) ՀԵՏ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

11 դեկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի,
Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի,
Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներ-
կայացուցիչ՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարի
տեղակալ Ա. Նազարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ
հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրա-
կան դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 և
72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2012 թվականի նոյեմ-
բերի 8-ին և 2012 թվականի նոյեմբերի 22-ին նամակների փոխանակմամբ
կնքված՝ «2009 թվականի հոկտեմբերի 19-ին և 2009 թվականի հոկտեմբերի
20-ին նամակների փոխանակմամբ կնքված՝ Աֆղանստանում միջազգային
անվտանգության աջակցման ուժերի կազմում Հայաստանի Հանրապետության

զինված ուժերի ստորաբաժանման մասնակցության հետ կապված Հյուսիսատլանտյան դաշինքի (ՆԱՏՕ) հետ իրավական հարցերի կարգավորման վերաբերյալ համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին» համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 06.12.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով Համաձայնագիրը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «2009 թվականի հոկտեմբերի 19-ին և 2009 թվականի հոկտեմբերի 20-ին նամակների փոխանակմամբ կնքված՝ Աֆղանստանում միջազգային անվտանգության աջակցման ուժերի կազմում Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի ստորաբաժանման մասնակցության հետ կապված Հյուսիսատլանտյան դաշինքի (ՆԱՏՕ) հետ իրավական հարցերի կարգավորման վերաբերյալ համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին» համաձայնագիրը ՀՀ-ի կողմից ստորագրվել է 2012 թվականի նոյեմբերի 8-ին:

2. Նշված Համաձայնագրի նպատակն է Աֆղանստանում միջազգային անվտանգության աջակցման ուժերի կազմում հայկական զորախմբի գտնվելու ժամկետի երկարաձգումը:

3. Սույն Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

- Աֆղանստանում միջազգային անվտանգության աջակցման ուժերի կազմում (այսուհետ՝ ՄԱԱՌԻ) հայկական զորախմբի գտնվելու ժամկետը երկարաձգել մինչև 2014 թվականի դեկտեմբերի 31-ը:

Հաշվի առնելով, որ Հայաստանի Հանրապետությունը հանդիսանալով միջազգային հանրության լիիրավ անդամ՝ պարտավոր է իր ներդրումն ունենալ միջազգային անվտանգության ապահովման գործում և նկատի ունենալով Աֆղանստանի վերականգնման գործում ՄԱԱՌԻ իրականացրած առաքելության կարևորությունը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ զինված ուժերի ստորաբաժանումների կողմից իրենց ծառայության ժամկետի երկարաձգումը բխում է Հայաստանի Հանրապետության ստանձնած միջազգային պարտավորություններից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2012 թվականի նոյեմբերի 8-ին և 2012 թվականի նոյեմբերի 22-ին նամակների փոխանակմամբ կնքված՝ «2009 թվականի հոկտեմբերի 19-ին և 2009 թվականի հոկտեմբերի 20-ին նամակների փոխանակմամբ կնքված՝ Աֆղանստանում միջազգային անվտանգության աջակցման ուժերի կազմում Հայաստանի Հանրապետության

տանի Հանրապետության զինված ուժերի ստորաբաժանման մասնակցության հետ կապված Հյուսիսատլանտյան դաշինքի (ՆԱՏՕ) հետ իրավական հարցերի կարգավորման վերաբերյալ համաձայնագրում փոփոխություններ կատարելու մասին» համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**11 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ-1060**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՍԱԹՈՇՈՇԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ (22.12.2010Թ. ՀՕ-243-Ն) 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 29-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ 6-ՐԴ ԿԵՏԻ, 36-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ՊԱՐԲԵՐՈՒԹՅԱՆ, 38-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 1-ԻՆ ԵՎ 2-ՐԴ ԿԵՏԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

14 դեկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմողի՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի աշխատակիցներ Ա. Վարդևանյանի, Հ. Աբգարյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

գործով սահմանադրական դատարանի նիստին հրավիրված՝ ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչ՝ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության սոցիալական ապահովության պետական ծառայության պետի առաջին տեղակալ Ս. Սախյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 68-րդ հոդվածների,

դրնբաց նիստում բանավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին»

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ ♦ 1(67)2013

Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՀՕ-243-Ն) 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերության, 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետի, 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերության, 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 28.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Լսելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի ներկայացուցիչների բացատրությունները, ՀՀ կառավարության ներկայացուցչի պարզաբանումները, հետազոտելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2010 թվականի դեկտեմբերի 22-ին և ուժի մեջ է մտել 2011 թվականի հունվարի 1-ից:

Հիշյալ օրենքի՝ դիմողի կողմից վիճարկվող իրավակարգավորումները նախատեսող 14-րդ, 29-րդ, 36-րդ և 38-րդ հոդվածների հետևյալ դրույթներում սահմանվում են.

- «Մասնակի կենսաթոշակ նշանակելու պայմանները և ժամկետը» վերտառությամբ 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությունում՝

«Համատեղությամբ աշխատած ժամանակահատվածը մասնագիտական աշխատանքային ստաժում չի հաշվարկվում».

- «Աշխատանքային ստաժում հաշվառվող ժամանակահատվածները» վերտառությամբ 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետում՝

«6) ուսումնական հաստատություններում, բացառությամբ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների, առկա (ցերեկային) ուսման ժամանակահատվածը՝ վեց տարուց ոչ ավելի».

- «Չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարելը» վերտառությամբ 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունում՝

«Եթե կենսաթոշակը վճարելը դադարեցվել է, ապա չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարվում է դիմելու կամ կենսաթոշակ վճարելը վերսկսելու (կենսաթոշակ ստանալու իրավունքը վերականգնելու) համար հիմք համարվող տեղեկատվությունը ստացվելու ամսվան նախորդող մեկ տարվա այն ժամանակահատվածի համար, որի ընթացքում անձը կենսաթոշակ ստանալու իրավունք է ունեցել».

- «Կենսաթոշակը վերահաշվարկելը» վերտառությամբ 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերում՝

«1) փոխվել է հիմնական կենսաթոշակի չափը կամ աշխատանքային ստաժի մեկ տարվա արժեքը՝ տվյալ ամսվա 1-ից.

2) տարիքային կամ հաշմանդամության կենսաթոշակ նշանակելուց (վերահաշվարկելուց) 12 ամիս հետո կենսաթոշակառուն ներկայացրել է կենսաթոշակը նշանակելուց (վերահաշվարկելուց) հետո առնվազն վեց ամիս աշխատած լինելու մասին տեղեկանք՝ դիմումը և անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացնելու ամսին հաջորդող ամսվա 1-ից»:

Օրենքի 36-րդ և 38-րդ հոդվածների վերոհիշյալ դրույթները գործող խմբագրությամբ նախատեսվել են «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» 2012 թվականի մարտի 19-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված օրենքով (ՀՕ-100-Ն):

2. Դիմողը, հիմք ընդունելով անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքների և այլ իրավական ակտերի հետադարձության անթույլատրելիության վերաբերյալ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված սկզբունքը, ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի 15.01.2008թ. ՍԳՈ-723 որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, գտնում է, որ ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության մարմինների կողմից վեճի առարկա նորմերի կիրառմանը հետադարձության ուժ է հաղորդվել, ինչը հանգեցրել է մարդկանց իրավունքների խախտման:

Ըստ դիմողի /*բառացի մեջբերում*/՝ «Վերոնշյալ դրույթների վերլուծությունից բխում է, որ սույն դրույթները անձի իրավական վիճակը վատթարացնող բնույթ են հետևաբար հետադարձ ուժ չունեն, սակայն գրանցվել են դեպքեր, երբ դրանց կիրառման բնագավառում ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկայում այդ դրույթներին տրվել է հետադարձ ուժ»:

Ինքնին չվիճարկելով առկա իրավակարգավորման իրավաչափությունը և սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ գործադիր իշխանության մարմինների պրակտիկան՝ այդ դրույթների կիրառման առումով, այնպիսին է, որ հանգեցրել է կենսաթոշակառուների իրավական վիճակի վատթարացման: Ուստի, ըստ դիմողի, վեճի առարկա նորմերի սահմանադրականության խնդիրը պայմանավորված է կիրառման փուլում դրանց հաղորդված բովանդակությամբ, քանի որ դրանք կիրառվել են հետադարձ ուժով, տարածվել են «... օրենքում կատարված փոփոխությունների արդյունքում ծագած իրավահարաբերությունների վրա», ինչն իրավաչափ չէ, չի բխում ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթի պահանջից: Դատաքննության ընթացքում իր բացատրությունները ներկայացնելիս դիմող կողմի ներկայացուցիչը շեշտեց, որ «... Վերոնշյալ դրույթների բնույթի Սահմանադրության համապատասխանության հարցը մեր կողմից չի բարձրացվում, քանի որ դրանք հանդիսանում են պետության կողմից որդեգրած կենսաթոշակային քաղաքականության արդյունք: Սակայն վերոնշյալ գործող և նախկինում նախատեսված դրույթների համեմատական վերլուծությունից բխում է, որ գործող դրույթները անձի իրավական վիճակը վատթարացնող բնույթ ունեն, ուստի հետադարձ ուժ չեն կարող ունենալ», ինչը, ըստ դիմողի, պրակտիկայում չի երաշխավորվել:

Որպես վեճի առարկա նորմերի հետադարձ ուժով կիրառման փաստարկ դիմողը վկայակոչում է այն հանգամանքը, որ, օրինակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ գործող օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությամբ, ինչպես նաև 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով նախատեսված վեճի առարկա դրույթները 2002թ. ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՕ-591-Ն ՀՀ օրենքով նախատեսված չեն եղել:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածը մինչև 2012թ. մարտի 19-ի ՀՕ-100-Ն օրենքով փոփոխությունները, ինչպես փաստում է դիմողը, նախատեսում էր չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարում՝ դիմելու

ամսվան նախորդող երեք տարվա այն ժամանակահատվածի համար, որի ընթացքում անձը կենսաթոշակ ստանալու իրավունք է ունեցել, մինչդեռ փոփոխությունների արդյունքում այդ ժամանակահատվածը սահմանվել է մեկ տարի, որով, ըստ դիմողի, խախտվում է անձի՝ նախկին օրենսդրությամբ սահմանված երեք տարվա համար վճարվող կենսաթոշակի իրավունքը և չի երաշխավորվում նրա լեզիտիմ ակնկալիքները:

Գործող օրենքի՝ կենսաթոշակի վերահաշվարկմանը վերաբերող 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերում նախատեսված իրավակարգավորումը վկայակոչելով՝ դիմողը գտնում է, որ արտոնյալ պայմաններով աշխատանքային ստաժի հաշվարկման կարգ նախատեսված չլինելը հակասում է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 15.01.2008թ. ՍԴՈ-723 որոշման պահանջներին, ինչպես նաև անձին գրկում է «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ նախկին օրենքով սահմանված՝ արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակի վերահաշվարկի իրավունքից:

Իր փաստարկները հիմնավորելու համար դիմող կողմը սահմանադրական դատարան է ներկայացրել ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունից, ՀՀ սոցիալական ապահովության պետական ծառայությունից ստացված գրությունների պատճեններ:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ «Անձի իրավական վիճակի վատթարացման կամ խստացման ձևերն օրենքում չեն արտահայտվում: Դրանք ճանաչվում են որպես այդպիսին դատական պրակտիկայում, մասնավորապես՝ իրավակիրառական պրակտիկայում և պահանջում են սահմանադրական՝ Սահմանադրության տառին և ոգուն համապատասխան մեկնաբանություն»: Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ պատասխանող կողմը կարծում է, որ վիճարկվող նորմերն ինքնին սահմանադրականության խնդիր չեն առաջացնում:

Ժխտելով վիճարկվող նորմերը հետադարձությամբ կիրառելու փաստը, շեշտելով, որ առկա չէ նման դատական պրակտիկա, պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդպիսի կիրառման բացառմանն է կոչված «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՀՀ օրենքի «Անցումային դրույթների» 55-րդ հոդվածը: Որպես լրացուցիչ փաստարկ պատասխանող կողմը վկայակոչում է նաև «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկումն ապահովելու մասին» ՀՀ կառավարության 2011թ. մայիսի 5-ի թիվ 665-Ն որոշումը:

Անդրադառնալով վեճի առարկա առանձին դրույթների վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ պատասխանողը գտնում է, որ, մասնավորապես՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ գործող օրենքի 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերությամբ, ինչպես նաև 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետով նախատեսված վեճի առարկա դրույթները ոչ թե առաջին անգամ ամրագրվել են սույն օրենքում, այլ նախատեսվել են «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2002թ. ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի ՀՕ-35-Ն ՀՀ օրենքով: Ուստի գործող օրենքի այդ դրույթներում հետադարձության խնդիր չէր կարող առաջանալ:

Այսուհանդերձ, պատասխանող կողմը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետում 2012թ. մարտին ՀՕ-100-Ն ՀՀ օրենքով կատարված փոփոխությունն այնքանով, որքանով անցումային դրույթներում նորմեր չի նախատեսում այն անձանց կենսաթո-

շակային իրավունքների ապահովման ուղղությամբ, ովքեր ՀՀ-ից մեկնել և վերադարձել են՝ պահպանելով ՀՀ օրենսդրության պահանջները, պրակտիկայում կարող է խնդիրներ առաջացնել այդ անձանց իրավունքների պաշտպանության առումով:

4. ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչը, պատասխանելով սահմանադրական դատարանի հարցերին և ներկայացնելով կենսաթոշակային հարաբերությունների՝ սույն գործով վիճարկվող կարգավորումների և դրանց պրակտիկայի վերաբերյալ ՀՀ կառավարության տեսակետը, նշեց, որ վիճարկման առարկա նորմերի հետադարձ կիրառման մասին խոսք լինել չի կարող, քանի որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՀՀ օրենքի «Անցումային դրույթների» 55-րդ հոդվածի նորմերը նախատեսել են բավարար իրավակարգավորումներ անձանց իրավական վիճակի վատթարացումը բացառելու համար, հետևաբար, անձինք նաև համապատասխան դիմումների հիման վրա իրացրել են իրենց նախկին իրավունքները: Միաժամանակ, ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչը նշեց, որ 2012 թվականի մայիսի 5-ից (ՀՕ-100-Ն օրենքի ուժի մեջ մտնելու օրվանից) մինչև սեպտեմբեր ամիսն ընկած ժամանակահատվածում ստացվել է չվճարված կենսաթոշակի գումարը վճարելու 2490 դիմում, որոնք, որպես կանոն, ներկայացվել են տարբեր ժամանակներում Հայաստանի Հանրապետությունից բացակայած ՀՀ քաղաքացիների կողմից:

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածում առկա իրավակարգավորման և չվճարված կենսաթոշակի վճարման ժամկետի սահմանափակման վերաբերյալ օրենսդրական փոփոխության առնչությամբ ՀՀ կառավարության ներկայացուցիչը նշեց, որ այն պայմանավորված է եղել կենսաթոշակառուների հաշվառման համակարգի բարելավման, կենսաթոշակների վճարման բնագավառներում առկա չարաշահումները վերացնելու, բյուջետային միջոցներն արդյունավետ ծախսելու, ինչպես նաև ՀՀ-ում մշտապես բնակվող կենսաթոշակառուների իրավունքների պաշտպանության երաշխիքներն ամրապնդելու անհրաժեշտությամբ:

5. Անդրադառնալով վեճի առարկա իրավադրույթների առնչությամբ կողմերի փաստարկներին՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ դիմող կողմը գործնականում չվիճարկելով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-243-Ն) 14-րդ, 29-րդ, 36-րդ և 38-րդ հոդվածների՝ իր կողմից մատնանշված դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունը, ներկայացրած հիմնավորումներով ըստ էության վիճարկում է դրանց կիրառման իրավաչափությունը՝ ելնելով իրավակիրառական պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանություններից և իր եզրահանգումներից:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մնան դեպքում վերոհիշյալ նորմերի իրավաչափ կիրառման և դրա հետ ուղղակիորեն առնչվող անձանց իրավունքների պաշտպանության հարցերը կարող էին օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լուծում ստանալ ընդհանուր իրավասության կամ վարչական դատարանում: Բանն այն է, որ վարչական մարմինն իրավասու չէ ի պաշտոնե մեկնաբանել օրենքի նորմը և ձևավորել լեգիտիմ իրավակիրառական պրակտիկա, դա բացառապես դատական իշխանության իրավասության շրջանակներում է: Գործում առկա չէ որևէ օրինակ, որ օրենքի նորմի հետադարձությամբ կիրառումը պայմանավորվել է դատարանի կողմից տվյալ նորմին տրված մեկնաբան-

նությամբ: Դիմողի բոլոր փաստարկները վերաբերում են վարչական մարմնի գործողության իրավաչափության խնդրին:

Միաժամանակ, պարզելով, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ և 29-րդ հոդվածներում նախատեսված վիճարկվող իրավակարգավորումները սահմանվել և գործողության մեջ են դրվել «Պետական կենսաթոշակների մասին» դեռևս նախկին ՀՀ օրենքի (ՀՕ-519-Ն) փոփոխությունների արդյունքում (26.12.2008թ. ՀՕ-35-Ն օրենք), և հետագայում իրենց արտացոլումն են գտել «Պետական կենսաթոշակների մասին» 2010թ. ընդունված ՀՀ օրենքում, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դիմողի կողմից այդ նորմերի հետադարձ ուժով կիրառման հանգամանքի շեշտադրումը՝ դրանց սահմանադրականության խնդրի առաջադրման առումով, հիմնավոր չէ: Ինչ վերաբերում է չորս տարուց ավելի գործող իրավանորմի ոչ իրավաչափ կիրառմանը վարչական մարմնի կողմից, ապա դա, ինչպես նշվեց, կարող էր քննության առարկա դառնալ համապատասխան իրավասությամբ օժտված ընդհանուր իրավասության կամ վարչական դատարանում՝ բացահայտելու համար նաև կոնկրետ գործի փաստական հանգամանքները:

Ելնելով վերոգրյալից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ առկա են «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածի 1-ին կետով «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 14-րդ և 29-րդ հոդվածների վերոհիշյալ իրավակարգավորումների մասով գործի վարույթը կարճելու հիմքեր:

6. Ինչ վերաբերում է «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ գործող օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերում նախատեսված իրավակարգավորումների վիճարկմանը, ապա սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից մատնանշված նախկին իրավակարգավորումը, որը նախատեսված է եղել նույն հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի 2-րդ պարբերությունում, դուրս է այդ հոդվածի գործող խմբագրությամբ 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերի իրավակարգավորման շրջանակներից, և գործող օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերը՝ դիմողի կողմից բերվող փաստարկների տեսանկյունից, չեն փոփոխվել, ինքնին սահմանադրականության խնդիր չեն հարուցում՝ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին համապատասխան կիրառելու տեսանկյունից:

7. Սույն գործով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում առանձին անդրադառնալ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված իրավակարգավորման սահմանադրականության գնահատմանն այնքանով, որքանով փոփոխությունը կատարվել է 2012թ. մարտի 19-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՕ-100-Ն ՀՀ օրենքով և առնչվում է ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված սկզբունքի երաշխավորմանը:

Կենսաթոշակային ապահովության հետ կապված հարաբերությունների օրենսդրական կարգավորման անհրաժեշտությունը բխում է ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի, 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի և 83.5-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներից: ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածի սահմա-

նադրաիրավական բովանդակությունից է բխում Հայաստանի Հանրապետության, որպես սոցիալական պետության, պարտականությունը պետական բյուջեի միջոցների հաշվին օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով անձանց պետական կենսաթոշակով ապահովելը: Այդ հարաբերությունների կարգավորմանն է կոչված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքը, որը 22.12.2010թ. ընդունվելով ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից (ՀՕ-243-Ն), ենթարկվել է մի շարք փոփոխությունների՝ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-100-Ն):

Մինչև կենսաթոշակների մասին վերոհիշյալ օրենքի ընդունումը, պետական կենսաթոշակային հարաբերությունները կարգավորվել են 2002թ. նոյեմբերի 19-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքով (ՀՕ-519-Ն), որը 2002-2010թթ. բազմաթիվ փոփոխություններից ու լրացումներից հետո ուժը կորցրել է 01.01.2011թ. (բացառությամբ 9-րդ գլխի, որն ուժը կորցնելու է 01.01.2013թ.): կապված կենսաթոշակային ապահովագրության համակարգում անհատական (անձնավորված) հաշվառման նախկին կարգի ժամանակավոր պահպանման անհրաժեշտության հետ):

«Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի փոփոխությամբ նախատեսված իրավակարգավորման բովանդակությունը ենթադրում է փոխադարձ իրավունքների ու պարտականությունների միասնության հիմքով կարգավորվող կենսաթոշակային իրավահարաբերություններ, որի շրջանակներում է պետությունը երաշխավորում ապահովել անձին (ՀՀ քաղաքացուն, ՀՀ երկրադաքացուն, քաղաքացիություն չունեցող անձին, օտարերկրյա քաղաքացուն) չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարումը՝ որոշակի իրավապայմանների առկայության (կենսաթոշակառուի կողմից օրենքով նախատեսված պարտականությունների կատարման) դեպքում: Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ օրենքը սահմանազատում է «**կենսաթոշակի իրավունք**» և «**կենսաթոշակ ստանալու իրավունք**» հասկացությունները: Համաձայն «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի՝ «Սույն օրենքով սահմանված պայմանները բավարարելու դեպքում **կենսաթոշակի իրավունք ունեն** Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացին, Հայաստանի Հանրապետության երկրադաքացին, օտարերկրյա քաղաքացին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձը, եթե սույն օրենքով կամ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով այլ բան սահմանված չէ»: Ընդ որում, կենսաթոշակի իրավունքի իրավաճանաչման համար օրենքի նույն հոդվածը նախատեսում է, որ առկա պետք է լինեն հետևյալ պայմանները.

- անձը պետք է կենսաթոշակ ստանալու իրավունք ունենա,
- օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դիմի իրավասու պետական մարմնին,
- Հայաստանի Հանրապետությունում բնակվելու իրավունք ունենա և բնակվի Հայաստանի Հանրապետությունում (օտարերկրյա քաղաքացին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձը),
- կենսաթոշակ չստանա այն պետությունից, որի քաղաքացին է (ՀՀ-ում փախստականի կարգավիճակ չունեցող օտարերկրյա քաղաքացին),
- ՀՀ բնակչության պետական ռեզիստրում ՀՀ բնակչության վայրի հասցեում հաշվառված լինի (ՀՀ երկրադաքացին),

- կամավոր սկզբունքով չիրացնի պետական բյուջեից ֆինանսավորվող մեկ այլ կենսաթոշակի իրավունք:

Միաժամանակ, «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ «Սույն օրենքով կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձը **կենսաթոշակ ստանալու իրավունք ունի**, եթե օրենսդրությամբ սահմանված կարգով դիմել է կենսաթոշակ նշանակելու իրավասություն ունեցող մարմնի համապատասխան ստորաբաժանում ... և նրան նշանակվել է կենսաթոշակ...»: Ակնհայտ է, որ իրավունքի իրացումը ենթադրում է նաև պարտականությունների պատշաճ կատարում:

Վերոհիշյալ համապատասխան իրավապայմանների բավարարման դեպքում է պետությունը պարտավոր մեկ տարվա ժամկետային սահմանափակմամբ կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձին վճարել չվճարված կենսաթոշակի գումարը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է կենսաթոշակային հարաբերությունների բաղադրիչ տարր հանդիսացող վերոհիշյալ իրավակարգավորման ընդհանուր օրինաչափ անհրաժեշտությունը՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ անձի սոցիալական ապահովության իրավունքի իրացումը երաշխավորելու, ինչպես նաև այդ ապահովության ծավալի ու ձևի՝ օրենքով սահմանված ողջամիտ դրսևորման տեսանկյունից: Վերջինիս իրավակարգավորման բացառիկ իրավասությունը վերապահված է օրենսդիր մարմնին՝ ՀՀ Ազգային ժողովին, որը կոչված է իրականացնելու այդ բնագավառի օրենսդրական բաղաբանությունը՝ առաջնորդվելով ՀՀ Սահմանադրության 37-րդ հոդվածի, 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի 12-րդ կետի և 83.5-րդ հոդվածի պահանջներով:

Սակայն ցանկացած իրավակարգավորում պետք է հետապնդի օրինաչափ նպատակ և նախատեսի այդ նպատակին հասնելու իրավաչափ երաշխիքներ: Այս տեսանկյունից «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի երկրորդ պարբերությամբ նախատեսված իրավակարգավորման սահմանադրականության գնահատման խնդիրն ուղղակիորեն առնչվում է նաև չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման ողջամիտ ժամկետի խնդրին, քանի որ ՀՕ-100-Ն օրենքով կատարված փոփոխության արդյունքում էապես փոխվել է չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման ժամկետային պայմանը: Համաձայն դրա՝ կենսաթոշակի վճարումը վերսկսվում է դրա համար օրինական հիմքեր առաջանալու ամսվան նախորդող մեկ տարվա համար՝ նախկինում սահմանված երեք տարվա փոխարեն:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրինաստեղծ գործունեության խնդիրն է ապահովել Սահմանադրությամբ նախատեսված իրավունքների ու ազատությունների **երաշխավորված և համալիր** իրացումը՝ որպես իրավունքի գերակայության, իրավական պետության կայացման ու զարգացման անհրաժեշտ նախապայման: Մասնավորապես, իրավակարգավորման ձևերի ու միջոցների ընտրությունը, դրանցով անձանց իրավունքների գործադրման առավել արդյունավետ երաշխիքներ ստեղծելու օրինաչափ նպատակ հետապնդելը չեն կարող իրացվել ի հաշիվ սահմանադրաիրավական որևէ նորմի ու սկզբունքի անտեսման:

Տվյալ դեպքում իրավունքի գերակայության սկզբունքից ելնելով, ինչպես նաև օրենսդրական տեխնիկայի տեսանկյունից անհրաժեշտ է իրավական ակտի փոփոխության կամ լրացման արդյունքում նոր իրավակարգավորումները

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 1(67)2013

ժամանակի մեջ և անձանց նկատմամբ գործողության մեջ դնելու հստակ կանոնների պահպանումը՝ նրանց իրավունքների իրացման իրավաչափ պայմանների երաշխավորման նպատակով: Դա առավել ևս կարևոր է այն դեպքերում, երբ խնդիրն առնչվում է հնարավոր փոփոխությունների արդյունքում անձի իրավունքների իրացման պայմանների խստացմանը:

Քննության առարկա գործի շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման փոփոխությունների գործադրումը պետք է զուգորդվի օրենքում այնպիսի իրավապայմանների սահմանմամբ, որոնք կերաշխավորեն, մասնավորապես, կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձանց կողմից կենսաթոշակի ստացման իրավունքի անարգել իրականացումը և չեն խաթարի նրանց լեզիտիմ ակնկալիքները: Տվյալ պարագայում խնդիրն առնչվում է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 19.03.2012թ. ընդունված ՀՕ-100-Ն օրենքին: Բացի այն, որ այդ օրենքի ուժի մեջ մտնելու պայմանները (23-րդ հոդված) գլխավորապես տարածվել են ՀՀ երկբաղաքացիների նկատմամբ, չեն նախատեսվել նաև նոր իրավակարգավորումները գործադրելու ողջամիտ ժամկետներ՝ կապված անձանց հնարավոր գործողություններն այդ փոփոխություններով պայմանավորված պահանջներին համապատասխանեցնելու հետ: ՀՀ սահմանադրական դատարանը, հիմնվելով կենսաթոշակային հարաբերությունների իրավակարգավորումների սահմանադրականության վերաբերյալ իր նախորդ որոշմամբ (ՍԴՈ-1050) արտահայտած իրավական դիրքորոշումների վրա, հատկապես կարևորում է կենսաթոշակի իրավունք ունեցող այն անձանց չվճարված կենսաթոշակի գումարի վճարման կայուն երաշխիքների առկայությունը, որոնք օրինական հիմքերով բացակայում են Հայաստանի Հանրապետությունից: Վերջիններիս առնչությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքի (ՀՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածում առաջարկված փոփոխությունները «Հյուպատոսական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ, «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածներով, «ՀՀ-ում բնակչության պետական ռեգիստրի համակարգ ներդնելու մասին» ՀՀ կառավարության 2005թ. թիվ 1231-Ն որոշման 10-րդ կետով սահմանված կարգով օտարերկրյա պետություններում ՀՀ հյուպատոսական հիմնարկներում հաշվառված անձանց նկատմամբ համաչափ կիրառելու ողջամիտ մվագագույն ժամկետը՝ որպես օրենքի անցումային դրույթներով այդ նորմի ուժի մեջ մտնելու ժամկետ, կարող էր լինել առնվազն վեց ամիսը: Տվյալ ժամանակահատվածում պետությունը կարող էր իրացնել նաև իր պոզիտիվ պարտականությունը՝ համապատասխան հյուպատոսական ծառայությունների միջոցով կամ այլ կերպ իրազեկելով օրենսդրությամբ սահմանված կարգով այլ երկրներում հաշվառման կանգնած ՀՀ օրինապաշտ քաղաքացիներին՝ իրենց իրավունքների իրացմանն առնչվող օրենսդրական փոփոխությունների մասին, որպեսզի վերջիններս ի վիճակի լինեին ձևավորել օրենսդրական փոփոխություններին համարժեք լեզիտիմ ակնկալիքներ: Այսինքն՝ իրավունքի իրացման պայմանների փոփոխությունները կարող են լինել սկզբունքորեն իրավաչափ, եթե հետապնդում են օրինաչափ նպատակներ և իրացվում են այդ նպատակին համաչափ միջոցներով ու ձևերով: Ի դեպ, սույն գործով պատասխանող կողմը նույնպես ընդունում է օրենքի՝ վեճի առարկա նորմի կիրառման համար անցումային որոշակի ժամանակահատվածի անհրաժեշտությունը՝ մարդկանց իրավունքների պաշտպանության և սահմանադրականության խնդիր չառաջացնելու տեսանկյունից:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում վերոհիշյալ օրենքով չի պահպանվել իրավակարգավորման համաչափության սկզբունքը նշված կատեգորիայի անձանց նկատմամբ՝ հաշվի չի առնվել նրանց լեզվախիմ ակնկալիքների իրացման հնարավորությունը:

8. Սահմանադրական դատարանն իր՝ ՍԳ-Ո-649, ՍԳ-Ո-723, ՍԳ-Ո-758, ՍԳ-Ո-881, ՍԳ-Ո-1000 որոշումներում արտահայտած իրավական դիրքորոշումներով բազմիցս, այդ թվում՝ կենսաթոշակային հարաբերությունները կարգավորող նորմերի սահմանադրականությունը որոշելու վերաբերյալ գործերով, արձանագրել է անձի իրավական վիճակը վատթարացնող օրենքին և այլ իրավական ակտերին հետադարձ ուժ հաղորդելու անթույլատրելիությունը, կարևորելով, որ «... անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելման սկզբունքը՝ իրավական անվտանգության սկզբունքի հետ մեկտեղ, կոչված է ապահովելու լեզվախիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքը», և որ անձի իրավական վիճակը վատթարացնող նորմերի հետադարձ ուժի արգելքը «... հանդիսանում է պետական իշխանության նկատմամբ վստահության և իրավական պետության սկզբունքների կարևոր բաղադրատարրերից մեկը: Այդ սկզբունքը միաժամանակ հանդես է գալիս որպես իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովման կարևոր երաշխիք: Օրենքի հետադարձ ուժի մերժման սկզբունքից բխում է այն արգելքը, համաձայն որի՝ անթույլատրելի է այն իրավունքների սահմանափակումը կամ վերացումը, որոնք ամրագրվել են նախկինում գործող նորմերի հիման վրա: Նման պարտավորություն է նաև ստանձնել Հայաստանի Հանրապետությունը մի շարք միջազգային պայմանագրերով»:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում հաստատված չափանիշների համաձայն՝ «... սոցիալական օրենսդրության, այդ թվում՝ կենսաթոշակների ոլորտում, պետություններն ունեն հայեցողության լայն շրջանակ, որը ելնելով սոցիալական արդարության և տնտեսական բարեկեցության շահերից, կարող է իրավաչափորեն հանգեցնել բնակչությանը վճարվող կենսաթոշակի գումարի կարգավորմանը, հարմարեցմանը և նույնիսկ նվազեցմանը: Այնուամենայնիվ, ցանկացած այսպիսի միջոց պետք է կիրառվի ոչ խտրական ձևով և համապատասխանի համաչափության պահանջներին: Այդ պատճառով, օրենսդրին տրված հայեցողության շրջանակը քաղաքականության ընտրության հարցում պետք է լինի լայն, և նրա կողմից «հանրային շահի» գնահատումը պետք է հարգվի, եթե այն ակնհայտորեն գուրկ չէ ողջամիտ հիմնավորումից» (Carson and Others v. The United Kingdom [GC], cited above, p. 61; Andrejeva v. Latvia [GC], cited above, p. 83; as well as Moskal v. Poland, no. 10373/05, p. 61, 15 September 2009): Մեկ այլ գործով դատարանը կարևորել է, որ. «Չնայած 1-ին Արձանագրության 1-ին հոդվածը չի կարող սահմանափակել պետության ազատությունը սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում վճարվող գումարի չափի կամ տեսակի ընտրության հարցում, կարևոր է նաև ստուգել արդյոք դիմումատուի՝ սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում գումար ստանալու իրավունքը խախտվել է այնպես, որը հանգեցրել է նրա կենսաթոշակի իրավունքի էության աղավաղմանը» (Stec and Others v. The United Kingdom [GC], no 65731/01, p. 53, ECHR 2006-VI, Wiczeorek v. Poland, no. 18176/05, p. 57, 8 December 2009):

Ըստ կենսաթոշակային հարաբերությունների իրավակարգավորման բնագավառում ՀՀ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշման՝ «... օրենսդիրն իրավասու է օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում սահմանելու կենսաթոշակի հետ կապված իրավահարաբերությունների կարգավորման լիովին նոր համակարգ: Սակայն նման փոփոխությունները չեն կարող վերացնել այն կենսաթոշակները, այդ թվում՝ արտոնյալ կարգով նշանակվող, որոնք ստանալու իրավունքն անձը ձեռք է բերել նախկինում գործող օրենսդրության հիման վրա: Եթե օրենքն արդեն սահմանել է կենսաթոշակի տեսակները, կենսաթոշակի իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը, կենսաթոշակի իրավունք ձեռք բերելու պայմանները, կենսաթոշակի չափը և վճարման պայմանները, **պետության համար ծագում է պարտականություն երաշխավորելու կենսաթոշակի իրավունքի առնչությամբ լեզիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի և իրավական որոշակիության սկզբունքների իրացումը»** (ՄԴ-Ո-723):

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները (ելնելով նաև միջազգային իրավական փորձից) անվերապահորեն կիրառելի են նաև սույն գործով քննության առարկա իրավակարգավորման նկատմամբ, և իրավակիրառական պրակտիկան պետք է ընթանա այդ ուղղությամբ: Իսկ օրենսդիր մարմնի խնդիրն ու սահմանադրաիրավական պարտականությունն է օրինաստեղծ գործունեությունն իրականացնել ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված նորմերի ու սկզբունքների, այդ թվում՝ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված իրավապայմանի համալիր հաշվառմամբ: Քննության առարկա օրենքի և ՀՀ օրենսդրական մի շարք այլ ակտերի իրավանորմերի պատշաճ կատարումը երաշխավորելու համար **ՀՀ սահմանադրական դատարանը կարևորում է նաև բնակչության պետական ռեզիստրի վարման իրավակարգավորման հետագա բարելավման խնդիրը և ՀՀ օրենսդրական զարգացումների ներկա վիճակին դրա ներդաշնակելու անհրաժեշտությունը:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց Թ.**

1. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՀՕ-243-Ն) 14-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 2-րդ պարբերության մասով գործի վարույթը կարճել:
2. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՀՕ-243-Ն) 29-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 6-րդ կետի մասով գործի վարույթը կարճել:
3. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՀՕ-243-Ն) 36-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ պարբերությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում, և այն ընդունման պահից վեց ամսվա ընթացքում չէր կարող կիրառվել Հայաստանի Հանրապետությունից ժամանակավոր բացա-

կայած՝ Հայաստանի Հանրապետության այն քաղաքացիների նկատմամբ, ովքեր «Հյուպատոսական ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ, «Բնակչության պետական ռեգիստրի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածներով, «ՀՀ-ում բնակչության պետական ռեգիստրի համակարգ ներդնելու մասին» ՀՀ կառավարության 2005թ. թիվ 1231-Ն որոշման 10-րդ կետով սահմանված կարգով օտարերկրյա պետություններում հյուպատոսական հաշվառման են կանգնած եղել:

4. «Պետական կենսաթոշակների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի (22.12.2010թ. ՀՕ-243-Ն) 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերը համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

5. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**14 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՄԴՈ-1061**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՆՈՐԱ ԷՎՈՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 412-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ
ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 դեկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ՝ փաստաբան Ս. Հովհաննիսյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի և նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Նորա Էվոյանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ն. Էվոյանի՝ 27.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Սահմանադրական դատարանի՝ սույն գործով զեկուցողի 03.12.2012թ. թիվ ՍԴԱ-13 գրությամբ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի նախագահից պա-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 1(67)2013

հանջվել է տասնօրյա ժամկետում ՀՀ սահմանադրական դատարանին տրամադրել մեկ տարվա կտրվածքով բոլոր դատական ակտերի՝ դատապարտյալին, արդարացվածին, նրանց պաշտպաններին և օրինական ներկայացուցիչներին, մեղադրողին, տուժողին և նրա ներկայացուցչին, ինչպես նաև քաղաքացիական հայցվորին, քաղաքացիական պատասխանողին կամ նրանց ներկայացուցիչներին ուղարկման ժամկետների մասին ամփոփ տեղեկատվություն:

Սահմանադրական դատարանում 13.12.2012թ. մուտքագրվել է ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի նախագահի 12.12.2012թ. թիվ Դ-Դ-8-Ե-18019/12 գրությունը, որով հայտնվել է հետևյալը. «Նկատի ունենալով, որ 2012թ.-ին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանում կայացվել է 1046 գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, 10-օրյա ժամկետում Ձեր խնդրանքը բավարարել հնարավոր չէ:

Միաժամանակ հայտնվում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402 հոդ. 2.-րդ մասով սահմանված 3 օրվա ժամկետը ողջամիտ չէ և այդ ժամկետի պահպանումը հաճախակի դժվարություններ է առաջացնում»:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքը, ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի նախագահի 12.12.2012թ. թիվ Դ-Դ-8-Ե-18019/12 գրությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքին ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին և ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետները» վերտառությամբ 412-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է. «Վճռաբեկ բողոք կարող է բերվել վերաքննիչ դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի դեմ հրապարակման պահից մեկամսյա ժամկետում, իսկ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի դեմ՝ այդ ակտը ստանալու պահից 15-օրյա ժամկետում, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. դիմողի մասնակցությամբ մահվան ելքով ավտովթարի կապակցությամբ 19.08.2011 թվականին Սպիտակի քննչական բաժնի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հատկանիշներով հարուցվել է քրեական գործ, իսկ 16.11.2011 թվականին որոշում է կայացվել դիմողին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել: 24.03.2012 թվականին Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանը կայացրել է մեղադրական դատավճիռ և դիմողին մեղավոր ճանաչելով՝ դատապարտել է ազատազրկման 2 տարի ժամկետով:

ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 04.06.2012 թվականի որոշմամբ մերժվել է դիմողի վերաքննիչ բողոքը և ուժի մեջ թողնվել Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը: Նշված որոշումը

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՐ ♦ 1(67)2013

դիմողն ստացել է 15.06.2012 թվականին, իսկ փոստում մուտք է եղել 14.06.2012 թվականին:

Վճռաբեկ բողոքը բերվել է 14.07.2012 թվականին /որոշումն ատանալուց 29 օր հետո/: 20.08.2012 թվականին ՀՀ վճռաբեկ դատարանը որոշում է կայացրել դիմողի վճռաբեկ բողոքն առանց քննության թողնելու մասին՝ այն պատճառաբանությամբ, որ վճռաբեկ բողոքը ժամկետանց է, և բաց է թողնվել վճռաբեկ բողոք բերելու համար ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված մեկամսյա ժամկետը:

3. Վիճարկելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «... գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի դեմ հրապարակման պահից մեկամսյա ժամկետում» դրույթի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ այն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 18 և 19-րդ հոդվածների 1-ին մասերին և 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասին:

Իր դիրքորոշումը հիմնավորելու համար դիմողը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասը և դրա հետ փոխկապակցված՝ նույն հոդվածի 2-րդ մասը միմյանց հետ համադրության մեջ առաջացնում են կրկնակի հակասություն, ինչով էլ հանգեցնում են իրավական անորոշության: Ըստ դիմողի՝ նշված հակասությունները հանգում են հետևյալին՝ «Առաջին հակասությունը վերաբերում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերին, որոնցից մեկը սահմանում է վճռաբեկ բողոք բերելու համար դատական ակտի հրապարակման պահից մեկամսյա ժամկետ, իսկ մյուսը՝ անձի վիճակը բարելավող հիմքով վճռաբեկ բողոք բերելու համար որևիցե ժամանակաչափի սահմանափակում չի նախատեսում: Երկրորդ հակասությունը վերաբերում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասում առկա երկու դրույթներին, երբ գործն ըստ էության լուծող վերաքննիչ դատարանի դատական ակտերի դեմ վճռաբեկ բողոք կարող է բերվել դատական ակտի հրապարակման պահից մեկամսյա ժամկետում, իսկ գործն ըստ էության չլուծող վերաքննիչ դատարանի դատական ակտերի դեմ վճռաբեկ բողոք կարող է բերվել դատական ակտի ստացման օրվանից 15-օրյա ժամկետում»: Դիմողը գտնում է, որ այս երկու հակասություններն ստեղծել են իրավական անորոշություն, որը հակասում է իրավական որոշակիության միջազգային սկզբունքին և ՀՀ Սահմանադրության՝ վերը թվարկված հոդվածներին:

Վճռաբեկ բողոք բերելու համար օրենքով նախատեսված մեկամսյա ժամկետը դատական ակտի հրապարակման պահից հաշվարկելու վերաբերյալ դրույթի հակասահմանադրականությունը դիմողը հիմնավորում է նաև այն հանգամանքով, որ դատական ակտը հասցեատիրոջն է առաքվում փոստով, ինչը տեվում է երկար ժամանակ, և արհեստականորեն կրճատվում է օրենքով սահմանված մեկամսյա ժամկետը:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, 18 և 19-րդ հոդվածների 1-ին մասերի և 20-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթներին: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատասխանող կող-

մը հղում է կատարում «Մամիկոնյանն ընդդեմ Հայաստանի» գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռում արտահայտված այն եզրահանգմանը, համաձայն որի՝ որպեսզի դատարանի մատչելիության իրավունքը լինի արդյունավետ, անձը պետք է իր իրավունքների իրականացմանը միջամտող իրավական ակտը վիճարկելու հատակ և իրական հնարավորություն ունենա: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատասխանող կողմը հղում է կատարում նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-1052 որոշման մեջ ամրագրված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը վերադատության կարգով բողոքարկելու եղանակով անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի լիարժեք իրացումը մեծապես կախված է այն հանգամանքից, թե որքանով է բողոքարկվող դատական ակտը հասու շահագրգիռ անձին, ողջամիտ ինչ ժամկետում նա կարող է հիմնավոր բողոք ներկայացնել իր իրավունքների դատական պաշտպանության համար: Ըստ այդմ, պատասխանողը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 174-րդ հոդվածը, ինչպես նաև 402-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրել են երաշխիքներ, որոնք ապահովում են անձի՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունքը: Այս կապակցությամբ թեև դատական ակտն ուղարկելը ժամանակի առումով համարժեք չէ դատական ակտը հանձնելուն, այնուամենայնիվ, մեկամսյա ժամկետը բավարար է հիմնավոր բողոք բերելու համար:

Անդրադառնալով դիմողի կողմից բարձրացված՝ օրենսգրքի ներքին հակասությունների խնդրին՝ պատասխանողը նշում է, որ օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվում է բողոքարկման ընդհանուր կանոն, իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված կանոնը հանդես է գալիս որպես ընդհանուր կանոնից բացառություն և համարվում դատական ակտի վերանայման բացառիկ եղանակ:

Անդրադառնալով դիմողի կողմից բարձրացված՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի համեմատ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի համար բողոքարկման կրճատ ժամկետներ սահմանված լինելու հիմնախնդրին՝ պատասխանողը նշում է, որ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի համեմատ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի համար բողոքարկման կրճատ ժամկետների սահմանումը նպատակ է հետապնդում արագացնել գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վերաբերյալ վեճերի լուծումը, որն ուղղված է քրեական դատավարության սահուն ընթացքի ապահովմանը: Այդ հանգամանքով է պայմանավորված գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի բողոքարկման ժամկետների հաշվարկը դատական ակտն ստանալու պահից:

5. Հաշվի առնելով կողմերի դիրքորոշումները՝ սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները դիտարկել օրենսգրքի մյուս դրույթների համատեքստում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է բողոքարկման ընդհանուր ժամկետները և վերաբերում է օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերին, մինչդեռ 2-րդ մասը վերաբերում է նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերին և նախատեսում է բացառություն բողոքարկման ընդհանուր կանոններից, ներառյալ ժամկետները՝ ամ-

րագրելով բողոքարկման հատուկ ժամկետներ միայն 21-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված դեպքերի համար: **Վերջին հաշվով, օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը գտնվում են ընդհանուր և հատուկ կանոններ փոխհարաբերակցության մեջ:**

Ինչ վերաբերում է ժամկետների մեկնարկման պահերի միջև տարբերություններին, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իրավակարգավորման ոլորտում ցանկացած տարբերակված մոտեցում չէ, որ հանգեցնում է հակասության: Իրավակարգավորման ոլորտում տարբերակված մոտեցումները կարող են հանգեցնել հակասության միայն այն դեպքում, երբ տարբերակված մոտեցումը ցուցաբերվում է նույն օբյեկտի, նույն հանգամանքների նկատմամբ՝ անկախ նրանից, թե համապատասխան իրավակարգավորումները սահմանված են նույն, թե տարբեր իրավական ակտերում: Քննարկվող իրավիճակում տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերված տարբեր օբյեկտների շուրջ ծագող հարաբերություններ կարգավորող դրույթների նկատմամբ. մի դեպքում իրավակարգավորումը վերաբերում է գործն ըստ էության լուծող, մյուս դեպքում՝ գործն ըստ էության չլուծող, միջանկյալ դատական ակտերին: Իսկ նման տարբերակված մոտեցումն էլ ինքնին պայմանավորված է իրենց իսկ՝ անձանց շահերով, քանզի յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում բողոքարկման ժամկետն օրենսդրի կողմից որոշվում է՝ հաշվի առնելով նաև դատական ակտի բնույթը. ակնհայտ է, որ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտին ծանոթանալու և վճռաբեկ բողոք պատրաստելու համար անձին անհրաժեշտ է ավելի երկար ժամանակահատված, քան գործն ըստ էության չլուծող, միջանկյալ դատական ակտի պարագայում:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը հիմնավոր չի համարում դիմողի փաստարկները՝ կապված օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի, ինչպես նաև 412-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին և երկրորդ նախադասությունների միջև ենթադրյալ ներքին հակասությունների հետ:

Այլ խնդիր է, թե Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված՝ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների և արդար դատաքննության իրավունքների համատեքստում որքանով է երաշխավորված օրենքով նախատեսված բողոքարկման ժամկետներից օգտվելու իրավական հնարավորությունը՝ հաշվի առնելով դատական ակտի հրապարակման և դատական ակտը հասցեատիրոջը փաստացիորեն հանձնելու պահերի միջև առկա ժամանակային գործոնը և դրանով պայմանավորված՝ դատական ակտը վիճարկելու իրական հնարավորության ապահովման անհրաժեշտությունը:

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում սույն գործի քննության շրջանակներում վկայակոչել իր՝ 16.10.2012թ. ՍԴՈ-1052 որոշումը, որով սահմանադրական դատարանը ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող է ճանաչել նմանատիպ իրավահարաբերություններ կարգավորող՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետն այնքանով, որքանով երաշխավորվում է օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում դատական ակտի տրամադրումը բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձին: Մասնավորապես, սահմանադրական դատարանի՝ վերը նշված որոշմամբ որպես այդպիսի երաշխիք է ճանաչվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402-րդ հոդվածն այնքանով, որքանով 402-րդ հոդվածի «ուղարկվում է» եզրույթը «երաշխավորում է այդ ժամկետում

դատարանի ամբողջական ակտի տրամադրումը (հասանելիությունը) օրենքով նախատեսված սուբյեկտներին»։ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վկայակոչված իրավական դիրքորոշման ուժով դատական ակտի բողոքարկման ժամկետը նույնիսկ **հրապարակման** պահից հաշվարկելու դեպքում օրենսգրքի 402-րդ հոդվածը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի 16 հոկտեմբերի 2012 թվականի ՍԳՈ-1052 որոշման մեջ բացահայտված սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ, երաշխավորում է անձի բողոքարկման իրավունքի արդյունավետությունը։

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանը դիմողի փաստարկները՝ կապված օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին և երկրորդ նախադասությունների միջև ենթադրյալ ներքին հակասության հետ, հիմնավոր չի համարում նաև վերը նշված հիմնավորմամբ։

6. Անդրադառնալով դիմողի բարձրացրած երկրորդ հիմնահարցին՝ կապված վճռաբեկ բողոք բերելու համար օրենքով նախատեսված մեկամսյա ժամկետը դատական ակտի հրապարակման պահից հաշվարկելու վերաբերյալ դրույթի հետ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նշված հիմնահարցը քննության առարկա է դարձել իր՝ 16 հոկտեմբերի 2012 թվականի ՍԳՈ-1052 գործով։ Նշված և սույն գործով քննության առարկաների միջև տարբերությունը կայանում է նրանում, որ սույն գործով դիմողի կողմից բարձրացված՝ վերը նշված հարցադրումը վերաբերում է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի բողոքարկմանը, իսկ ՍԳՈ-1052 որոշումը վերաբերում էր գործն ըստ էության չլուծող, միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման կարգին։ Այսուամենայնիվ, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սույն գործով նույնպես կիրառելի են սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-1052 որոշմամբ ամրագրված համապատասխան իրավական դիրքորոշումները։

Հարկ համարելով անդրադառնալով ՍԳՈ-1052 որոշման միայն եզրափակիչ մասում ամրագրված իրավական դիրքորոշումներին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ իր՝ վերը նշված որոշման եզրափակիչ մասում ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող է ճանաչել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 379-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետի վիճարկվող՝ հրապարակվելու պահից, դրույթը՝ «այնքանով, որքանով երաշխավորվում է օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում դատական ակտի տրամադրումը բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձին...»։

Նույն որոշման եզրափակիչ մասում սահմանադրական դատարանը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ տվյալ գործով վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված 402-րդ հոդվածը, **որպես տվյալ գործով վիճարկվող դրույթի կիրառման ընթացքում անձի իրավունքների ապահովման երաշխիք**, ճանաչվել է ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող՝ «այնքանով, որքանով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 402-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «ուղարկվում է» եզրույթը երաշխավորում է այդ ժամկետում դատարանի ամբողջական ակտի տրամադրումը (հասանելիությունը) օրենքով նախատեսված սուբյեկտներին»։

ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԳՈ-1052 որոշմամբ ամրագրված իրավական դիրքորոշումների համատեքստում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով օրենսգրքի վիճարկվող դրույթով գործն ըստ էության

թյան լուծող դատական ակտի բողոքարկման ժամկետը դատական ակտի **հրապարակման** պահից հաշվարկելն ինքնին չի հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը, եթե առկա են դատական ակտին ծանոթանալու և դրա բողոքարկման իրավունքն արդյունավետ իրականացնելու համար բավարար **ժամանակ** ապահովող երաշխիքներ: Ինչպես արդեն նշվեց, սահմանադրական դատարանի կողմից որպես այդպիսի երաշխիք է ճանաչվել օրենսգրքի 402-րդ հոդվածը **և այն էլ միայն այն դեպքում, երբ նշված հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված եռօրյա ժամկետում դատական ակտը տրամադրվի /հասանելի դարձվի/ անձին: Այսինքն, համաձայն գործող օրենսդրության՝ անձն առնվազն 27 օր ժամանակ պետք է ունենա հիմնավոր բողոք ներկայացնելու համար:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 412-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանն այնքանով, որքանով ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1052 որոշմամբ ամրագրված իրավական դիրքորոշումներին համահունչ երաշխավորվում է օրենքով սահմանված կարգով ու ժամկետներում դատական ակտի տրամադրումը բողոք ներկայացնելու իրավունք ունեցող անձին և վերջինից անկախ պատճառներով այդ ժամկետի բացթողումն իրավունքի ուժով /ex jure/ ճանաչվում է հարգելի:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՍԴՈ-1062**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ ՍԱՄՎԵԼ ՄՆԱՑԱԿԱՆՅԱՆԻ ԵՎ ԳԵՎՈՐԳ
ԳՅՈԶԱԼՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 111-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 6-ՐԴ ՄԱՍԻ, 155-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ
5-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 158-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 դեկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող Ս. Մնացականյանի ներկայացուցիչներ Ա. Ջեյնալյանի, Ա. Ղազարյանի և դիմող Գ. Գյոզալյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի, նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարգսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացիներ Սամվել Մնացականյանի և Գևորգ Գյոզալյանի դիմումների հիման վրա՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասի, 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի և 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացիներ Ս. Մնացականյանի՝ 06.06.2012թ. և Գ. Գյոզալյանի՝ 20.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումներն են:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 39-րդ հոդվածի հիմքով՝ սահմանադրական դատարանի 2012 թվականի սեպտեմբերի 7-ի ՍԳԱՌ-56 որոշմամբ վերոհիշյալ գործերը միավորվել են դատական նույն նիստում քննելու համար:

Ուսումնասիրելով գործով գեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ դատական օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. ՀՀ դատական օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2007 թվականի փետրվարի 21-ին, Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007 թվականի ապրիլի 7-ին և ուժի մեջ է մտել 2007 թվականի մայիսի 18-ին:

ՀՀ դատական օրենսգրքի՝ «Արդարադատության խորհրդի ակտերը և դրանց ընդունման կարգը» վերտառությամբ 111-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 6-րդ մասը սահմանում է.

«6. Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին Արդարադատության խորհրդի որոշումները, ինչպես նաև դատավորին կալանավորելու, նրա լիազորությունները դադարեցնելու, նրան որպես մեղադրյալ ներգրավելու, դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համաձայնություն տալու մասին Հանրապետության Նախագահին առաջարկ ներկայացնելու վերաբերյալ Արդարադատության խորհրդի որոշումները վերջնական են, ուժի մեջ են մտնում Արդարադատության խորհրդի նիստում հրապարակման պահից և բողոքարկման ենթակա չեն: Այդ որոշումները ենթակա են հրապարակման «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» և դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում»:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասը վերոհիշյալ նոր խմբագրությամբ շարադրվել է 08.04.2008թ. ՀՕ-21-Ն ՀՀ օրենքով՝ հաշվի առնելով ՀՀ Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի 5-րդ կետի սահմանումները, սակայն արդարադատության խորհրդի որոշումների վերջնական և բողոքարկման ոչ ենթակա լինելու վերաբերյալ դրույթները փոփոխության չեն ենթարկվել:

ՀՀ դատական օրենսգրքի՝ «Դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելը» վերտառությամբ 155-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 5-րդ մասի 2-րդ կետը կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթների շարքում նախատեսում է.

«2) անձի դիմումը.»:

ՀՀ դատական օրենսգրքի՝ «Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ առաջարկի քննությունը» վերտառությամբ 158-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 1-ին մասը սահմանում է.

«1. Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս Արդարադատության խորհուրդը գործում է որպես դատարան: Որպես դատարան գործելիս Արդարադատության խորհուրդում գործերի քննության կարգի նկատմամբ կիրառվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց

էութեամբ կիրառելի են Արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում սույն օրենսգրքի նորմերին»:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետը և 158-րդ հոդվածի 1-ին մասը որևէ փոփոխության չեն ենթարկվել:

2. Սույն գործի դատավարական մախապատմությունն ըստ դիմող սուբյեկտների հանգում է հետևյալին.

Դիմող Սամվել Մնացականյանը, զբաղեցնելով դատավորի պաշտոն, իր՝ 30.05.2011թ. որոշմամբ մեղադրյալի նկատմամբ 30.04.2011թ. ընտրված խափանման միջոց կալանքը փոխարինել է այլընտրանքային խափանման միջոց գրավով: Տվյալ որոշման կայացումից երկու օր անց՝ 01.06.2011թ., ՀՀ վճռաբեկ դատարանի մախագահը Ե-2966 գրությամբ դիմել է ՀՀ արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովին Ս. Մնացականյանի նկատմամբ հարուցել կարգապահական վարույթ՝ վերջինիս 30.05.2011թ. որոշումը պատճառաբանված չլինելու հիմքով: Կարգապահական հանձնաժողովը 16.06.2011թ. կայացրել է «Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Ս. Մնացականյանին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին միջնորդությամբ արդարադատության խորհրդին դիմելու վերաբերյալ» Կ-2-10/2011 որոշումը: Արդարադատության խորհուրդը, քննարկելով Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Ս. Մնացականյանին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը՝ իր 24.06.2011թ. ԱԽ-13-Ո-17 որոշմամբ որոշել է. «Արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովի միջնորդությունը բավարարել: Դիմել Հանրապետության Նախագահին Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Սամվել Մնացականյանի լիազորությունները դադարեցնելու միջնորդությամբ»: ՀՀ Նախագահին իր՝ 11.07.2011թ. հրամանագրով որոշել է դադարեցնել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Ս. Մնացականյանի լիազորությունները:

Ս. Մնացականյանը 24.08.2011թ. հայց է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ ՀՀ արդարադատության խորհրդի՝ վերը նշված որոշման առոչինչ լինելը հաստատելու կամ այն անվավեր ճանաչելու և ՀՀ Նախագահի՝ վերը նշված հրամանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջով: ՀՀ վարչական դատարանը «Հայցադիմումի ընդունումը մասով մերժելու, մասով հայցադիմումը վերադարձնելու մասին» իր՝ 31.08.2011թ. ՎԳ/4264/05/11 որոշմամբ մերժել է Ս. Մնացականյանի հայցադիմումի ընդունումը՝ ՀՀ արդարադատության խորհրդի 24.06.2011թ. ԱԽ-13-Ո-17 որոշման առոչինչ լինելը հաստատելու կամ այն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասով, իսկ ՀՀ Նախագահի՝ 11.07.2011թ. հրամանագիրն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասով հայցադիմումը վերադարձրել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը, քննության առնելով ՀՀ վարչական դատարանի՝ վերը նշված որոշման դեմ Ս. Մնացականյանի ներկայացուցիչների բերած վերաքննիչ բողոքը, իր՝ «Վերաքննիչ բողոքը մերժելու մասին» 12.10.2011թ. ՎԳ/4264/05/11 որոշմամբ մերժել է վերաքննիչ բողոքը՝ ՀՀ վարչական դատարանի որոշումը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, քննության առնելով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի՝ վերը նշված որոշման դեմ Ս. Մնացականյանի ներկայացուցիչների բերած վճռաբեկ բողոքը, իր՝ «Վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին» 23.11.2011թ. որոշմամբ վերադարձրել է վճռաբեկ բողոքը:

Գլխող Գևորգ Գյոզալյանը 19.01.2012թ. դիմում է ներկայացրել ՀՀ արդարադատության խորհրդին՝ Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Է. Ավետիսյանին՝ գործում առկա սպառնույթները չհետազոտելու և անօրինական վճիռ կայացնելու պատճառաբանությամբ, կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու խնդրանքով: 03.02.2012թ. ՀՀ արդարադատության խորհրդի աշխատակազմի ղեկավարը, ի պատասխան Գ. Գյոզալյանի դիմումի, նշել է. «... Արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը, ուսումնասիրելով Ձեր կողմից ներկայացված դիմումը, գտել է, որ Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի դատավոր Է. Ավետիսյանի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու հիմքերը բավարար չեն»:

08.02.2012թ. Գ. Գյոզալյանը կրկին դիմել է ՀՀ արդարադատության խորհրդին՝ խնդրանքով, որ իրեն տրամադրվի ՀՀ արդարադատության խորհրդի որոշումը, արձանագրությունը կամ այլ նյութեր, որով ՀՀ արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը գտել է, որ առկա չեն բավարար հիմքեր դատավորին պատասխանատվության կանչելու համար: 23.02.2012թ. ՀՀ արդարադատության խորհրդի աշխատակազմի ղեկավարը, ի պատասխան Գ. Գյոզալյանի դիմումի, նշել է. «... ՀՀ դատական օրենսգրքի 106-րդ և 156-րդ հոդվածների համաձայն՝ Արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը որոշում է կայացնում միայն դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու, հարուցված կարգապահական վարույթը կարճելու և դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին միջնորդությամբ Արդարադատության խորհրդին դիմելու դեպքերում: Հետևաբար, Արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը կարգապահական վարույթ չհարուցելու դեպքում որոշում կայացնելու իրավասությամբ օժտված չէ»:

Գ. Գյոզալյանը հայցադիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ ՀՀ արդարադատության խորհրդին որոշակի գործողություններ կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջով, այն է՝ պատշաճ կերպով, պատճառաբանված պատասխանել իր՝ 19.01.2012թ. դիմումին: ՀՀ վարչական դատարանը «Հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» իր՝ 06.03.2012թ. ՎԳ/1375/05/12 որոշմամբ մերժել է Գ. Գյոզալյանի հայցադիմումի ընդունումը:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը, քննության առնելով ՀՀ վարչական դատարանի՝ վերը նշված որոշման դեմ Գ. Գյոզալյանի բերած վերաքննիչ բողոքը, իր՝ «Բողոքը մերժելու մասին» 06.04.2012թ. որոշմամբ մերժել է Գ. Գյոզալյանի վերաքննիչ բողոքը՝ ՀՀ վարչական դատարանի 06.03.2012թ. ՎԳ/1375/05/12 որոշումը թողնելով օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, քննության առնելով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի՝ վերը նշված որոշման դեմ Գ. Գյոզալյանի բերած վճռաբեկ բողոքը, իր՝ «Վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին» 16.05.2012թ. որոշմամբ վերադարձրել է վճռաբեկ բողոքը:

3. Վիճարկելով ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասի և 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների սահմանադրականությունը՝ դիմող Ս. Մնացականյանը գտնում է, որ դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 3, 5, 18, 19, 43, 91, 92, 93, 94 և 97-րդ հոդվածներին:

Հղում կատարելով ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներին, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի մի շարք որոշումների՝ Ս. Մնացականյանը պնդում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածների և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի դրույթների միասնականությունը կազմում է դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների բովանդակությունը: Ըստ Ս. Մնացականյանի՝ դատարանի մատչելիության, դատական պաշտպանության, դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքների բաղադրատարրերից է դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքը, իսկ պետությունն օրենսդրի միջոցով պարտավոր է ապահովել սահմանադրական այդ իրավունքի իրացումը: Մինչդեռ, ըստ դիմողի, ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասի կիրառման հետևանքով վարչական դատարանը մերժել է վարույթ ընդունել հայցը՝ դրանով իսկ մերժելով արդարադատության իրականացումը:

Անդրադառնալով ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի ենթադրյալ հակասահմանադրականության հիմնավորմանը՝ Ս. Մնացականյանը, վերլուծելով ՀՀ Սահմանադրության 91, 92 և 93-րդ հոդվածների բովանդակությունը, գտնում է, որ ՀՀ արդարադատության խորհուրդը ներառված չէ ՀՀ դատական համակարգում և չի կարող իրականացնել արդարադատություն: Ս. Մնացականյանը գտնում է նաև, որ արդարադատություն իրականացնելու և որպես դատարան գործելու գործառույթ ՀՀ արդարադատության խորհրդի վրա դրված չէ նաև ՀՀ Սահմանադրության 94.1 և 95-րդ հոդվածներով:

Վիճարկելով ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի և 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների սահմանադրականությունը՝ դիմող Գ. Գյոզալյանը գտնում է՝ դրանք հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 27.1, 18 և 19-րդ հոդվածներին:

Մասնավորապես, վերլուծելով ՀՀ Սահմանադրության 27.1-րդ հոդվածը՝ Գ. Գյոզալյանը գտնում է, որ Սահմանադրության նշված հոդվածի տրամաբանությամբ դիմում կամ առաջարկություն ներկայացնողի իրավունքը երաշխավորված է եռակի, որը դրսևորվում է նրանում, որ, առաջին՝ դիմում կամ առաջարկություն ներկայացնողի իրավունքին համապատասխանում է հասցեատեր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց պարտականությունը՝ պատասխանել դրան, երկրորդ՝ պատասխանը պետք է տրվի ողջամիտ ժամկետում, երրորդ՝ դիմումի կամ առաջարկության հասցեատեր պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց պատասխանը պետք է լինի պատշաճ, այսինքն՝ օրինական և հիմնավորված: Ըստ Գ. Գյոզալյանի՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածը ՀՀ Սահմանադրության 27.1-րդ հոդվածի ուժով պետք է սահմաներ, որ ՀՀ արդարադատության խորհրդի կողմից դիմումների պատասխան-

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱՎԳԻՐ • 1(67)2013

ները պետք է լինեն պատճառաբանված, այլապես դատական վերահսկողության ոլորտից դուրս կմնան ՀՀ արդարադատության խորհրդի աշխատակցի կողմից դիմումը միտումնավոր չընդունելու կամ այդ աշխատակցի կողմից դիմումը վերադարձնելու վերաբերյալ միանձնյա որոշում կայացնելու դեպքերը:

Անդրադառնալով ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի ենթադրյալ հակասահմանադրականության հիմնավորմանը՝ Գ.Գ.յոզայանը, վկայակոչելով ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածները, ինչպես նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք որոշումներ, գտնում է, որ վիճարկվող նորմերի հիման վրա դատարանը ոչ միայն մերժում է իր խախտված իրավունքների պաշտպանությունը, այլ նաև դատարանն է կրկնակի անգամ խախտում Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով երաշխավորված իր իրավունքը՝ հայտնելով, որ ՀՀ արդարադատության խորհրդի գործողությունները ենթակա չեն դատական վերահսկողության:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողների փաստարկներին, գտնում է, որ ՀՀ դատական օրենսգրքի՝ նրանց կողմից վիճարկվող դրույթները համապատասխանում են ՀՀ Սահմանադրությանը: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատասխանող կողմը, հղում կատարելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք որոշումների, գտնում է, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս ՀՀ արդարադատության խորհուրդը հանդես է գալիս որպես դատական գործառույթ իրականացնող մարմին և, որպես այդպիսին, լիովին բավարարում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի սահմանած բոլոր չափանիշները, այն է՝ ստեղծված է օրենքի ուժով, նրա իրավասության շրջանակը սահմանված է օրենքով, իր գործունեության ընթացքում անկախ է և անկողմնակալ, ընթացակարգերի իմաստով իրականացնում է արդար, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետներում քննություն, ունի պարտադիր կատարման ենթակա որոշումներ կայացնելու իրավասություն:

Անդրադառնալով ՀՀ արդարադատության խորհրդի որոշումների վերջնական և բողոքարկման ոչ ենթակա լինելու հանգամանքի՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության իրավունքներին առնչակցությանը՝ պատասխանող կողմը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումների վերլուծության հիման վրա գտնում է, որ արդար դատաքննության իրավունքը վերաբերում է առաջին հերթին առաջին ատյանի դատարանին, իսկ մյուս դատարաններում այն կիրառվում է միայն բողոքարկման իրավունքի իրացումից հետո, եթե տվյալ կատեգորիայի գործերով նախատեսված է բողոքարկման իրավունք: Պատասխանող կողմը միաժամանակ, որպես անձի իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիք, նշում է նոր երևան եկած հանգամանքներով դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ՀՀ արդարադատության խորհրդի որոշումների վերանայման իրավական հնարավորությունը:

Ի հակադրումն Ս. Մնացականյանի այն փաստարկների, որ արդարադատության խորհուրդն ընդգրկված չէ դատական համակարգում, պատասխանող կողմը նշում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 92-րդ հոդվածը հնարավոր է համարում մասնագիտացված դատարանների ստեղծումը:

Գիմող Գ. Գյոզալյանի փաստարկների առնչությամբ՝ կապված պատճառաբանված պատասխան ստանալու հետ, պատասխանող կողմը գտնում է, որ բարձրացված հիմնախնդիրն առնչվում է ոչ թե ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետին, այլ նույն հոդվածի 6-րդ մասին:

5. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով դիմող Գ.Գյոզալյանը նախ բարձրացնում է արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովի կողմից կարգապահական վարույթ հարուցելը մերժելիս այդպիսի մերժումը պատճառաբանելու պարտականություն օրենսդրորեն չնախատեսելու խնդիրը:

Անդրադառնալով այդ հիմնահարցին՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ առաջ քաշված խնդիրն ուղղակիորեն չի վերաբերում ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի դրույթին, քանի որ վերջինս, և ընդհանրապես նշված հոդվածի ողջ 5-րդ մասը, սահմանում է կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթները, այլ ոչ թե այդ վարույթի հարուցումը մերժելու կարգը կամ հնարավորությունը: Այսուամենայնիվ, իրավունք վերապահելով անձին իր դիմումով կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթ տալ՝ օրենսդիրը նույնիսկ նույն հոդվածի 7-րդ մասի հիմքով (որում առանձին առիթների դեպքում նախատեսվում է պատասխանը չհիմնավորելու հնարավորություն) չի նախատեսել անձի դիմումի առիթով վարույթ չհարուցելու դեպքում նրան պատճառաբանված պատասխան չտալու իրավունք: Հակառակը, տվյալ հոդվածի իրավական տրամաբանությունից բխում է անձի դիմումով վարույթ հարուցելը մերժելիս այդպիսի մերժումը պատճառաբանելու պարտականությունը: Հակառակ դեպքում այդ առիթը նույնպես կներառվեր հոդվածի 7-րդ մասում: Դատական պրակտիկայում է փորձ արվել ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի դրույթներին տալ այնպիսի մեկնաբանություն, որից բխեցվել է դիմողի հարցադրումը՝ վարույթ հարուցելը մերժելիս այդպիսի մերժումը պատճառաբանելու պարտականություն չնախատեսելու առնչությամբ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, **նախ**՝ ինքնին խնդրահարույց է ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 7-րդ մասը: Այն չունի պատշաճ իրավական հիմնավորվածություն՝ այդ մասի համատեքստում վարույթի հարուցումը մերժելիս դրա պատճառների մասին հիմնավորումներ չտալու դրույթ նախատեսելու առումով: **Երկրորդ**՝ երբ օրենսգիրքը նախատեսել է, որ կարգապահական վարույթ հարուցելու առիթը նաև անձի դիմումն է, և այս առիթն ընդհուպ չի ներառել հիշյալ հոդվածի 7-րդ մասում, ապա այդ դիմումը չի կարող մնալ անպատասխան կամ այն մերժելու դեպքում չտրվի մերժման համապատասխան հիմնավորում: Հակառակ դեպքում խախտվում է անձի՝ ՀՀ Սահմանադրության 27.1-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը, որը սահմանում է, որ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական կամ հասարակական շահերի պաշտպանության նկատառումներով իրավասու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին և պաշտոնատար անձանց դիմումներ կամ առաջարկություններ ներկայացնելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունք»: **Իրավական պրակտիկան պետք է անվերապահորեն հիմք ընդունի անձի՝ ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու սահմանադրական իրավունքի ապահովման անհրաժեշտությունը՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք:** Սահմանադրական դատարանը

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՊԳԻՐ ♦ 1(67)2013
126

գտնում է, որ սահմանադրորեն ամրագրված «պատշաճ պատասխան» եզրույթը չի ենթադրում միայն պատասխանի ձևը կամ առկայությունն ընդհանրապես: Այն բովանդակային առումով նշանակում է, որ պատասխանը պետք է լինի իրավաչափ ու անհրաժեշտ հիմնավորումներով: Իրավական պետությունում այս պահանջը չի կարող շրջանցել որևէ իրավասու պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմին կամ պաշտոնատար անձ, այդ թվում՝ արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը: **Սահմանադրական հիշյալ պահանջը չկատարելն արդարացնող ցանկացած պատճառաբանություն, այդ թվում՝ օրենքին կատարվող հղում, անհիմն է, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք»:**

6. Դիմողների կողմից բարձրացված մյուս հիմնահարցերի առնչությամբ սույն գործի փաստարկների շրջանակներում ՀՀ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում բացահայտել.

- արդարադատության խորհրդի սահմանադրաիրավական կարգավիճակը,
- ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ «գործում է որպես դատարան» եզրույթի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը.
- որպես դատարան գործելիս արդարադատության խորհրդի որոշումների վերջնական, բողոքարկման ոչ ենթակա լինելու իրավաչափությունը՝ դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքների իրացումն ապահովելու համատեքստում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ թե՛ դիմողների և թե՛ պատասխանողի մոտ քննության առարկա հիմնահարցին առնչվող որոշ անհստակություններ պայմանավորված են իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի սահմանադրական մակարդակում իրացման խնդիրներով, ՀՀ Սահմանադրության կառուցվածքը միասնական մոտեցում չի դրսևորել իշխանությունների գործառնական կամ կառուցակարգային տարանջատման հարցում: Այն դեպքում, երբ օրենսդիր և գործադիր իշխանությունները ներկայացված են որպես կառուցակարգային ինստիտուտներ, ապա դատական իշխանությունն առանձնացվել է իր գործառնական դերով: Այսուհանդերձ, սահմանադրորեն դատական իշխանության համակարգում ՀՀ արդարադատության խորհուրդը դիտվում է որպես **այդ համակարգի գործառնական արդյունավետությունն ապահովելու հարցում իր սահմանադրական հստակ գործառնությունն ունեցող ու անկախ գործող ենթահամակարգ:**

ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ 2005թ. սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Հայաստանում զգալի չափով ամրապնդվել են արդարադատության խորհրդի անկախության գործառնական ու կառուցակարգային երաշխիքները, չնայած այս հարցում որոշ հիմնախնդիրներ սահմանադրական մակարդակում հետագա լուծումների անհրաժեշտություն ունեն, որոնք սույն գործի շրջանակներում քննության առարկա չեն:

Սահմանադրական ներկա իրավակարգավորումները լրացվել են նաև արդարադատության խորհրդի գործունեության ընթացակարգային օրենսդրական լուծումներով, ինչի հիմքում դրվել են հարցերի քննարկման դատավարական

մոտեցումները, մասնավորապես, վարչական դատավարության կանոնակարգերը՝ այնքանով, որքանով դրանք կիրառելի են արդարադատության խորհրդի սահմանադրական գործառույթների արդյունավետ իրականացման համար:

Էական է նաև այն հանգամանքը, որ ՀՀ Սահմանադրությունն արդարադատության խորհրդի գործառույթները դասակարգում է երկու խմբի՝ միջանկյալ և վերջնական լուծում տվող գործառույթների: Համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի՝ վերջնական լուծում բովանդակող գործառույթը միայն դատավորներին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելն է: Մյուս բոլոր դեպքերում արդարադատության խորհուրդը ՀՀ Նախագահի լուծման ենթակա հարցերի վերաբերյալ տալիս է առաջարկություններ կամ ներկայացնում է եզրակացություն: Ինչ վերաբերում է դատավորի լիազորությունների դադարեցման մասին ՀՀ Նախագահին առաջարկ ներկայացնելուն, ապա **իր բնույթով պաշտոնանկության այս ընթացակարգը ենթադրում է հարցի քննարկման երեք փուլ՝ վարույթ հարուցող սուբյեկտ, արդարադատության խորհուրդ, Հանրապետության Նախագահ:** Նրանցից յուրաքանչյուրը կոչված է բացահայտելու իրավական ճշմարտությունը և արդարադատության համակարգի արդյունավետ գործունեության շահերից ելնելով՝ օրենքով նախատեսված առիթի ու հիմքերի շրջանակներում, սահմանված կարգով **վերաբերմունք արտահայտել դատավորի կողմից իր պաշտոնական պարտականությունների պատշաճ կատարման վերաբերյալ:** Մեթոդաբանական նշանակության կարևոր հանգամանքն այն է, որ առավելապես գործող դատավորներից ու նաև գիտնական իրավաբաններից կազմված այդ մարմինը սահմանադրական իր իրավասության շրջանակներում ու օրենքով սահմանված հիմքերի առկայության պայմաններում **գնահատում է, թե իր իսկ կողմից դատավորի պարտականությունների համար լիազորված պաշտոնատար անձը որքանով է հավատարիմ է եղմանը և ինչպես է կատարում պաշտոնական պարտականությունները:**

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ այս համակարգն ամբողջական է՝ իր գործառույթների կատարումը ներհամակարգային կայունության ու արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից երաշխավորելու հարցում: Այն դուրս չի գալիս դատավորի պաշտոնական պարտականությունների կատարումը, նրա ծառայողական պիտանելիությունը գնահատելու սահմանադրական գործառույթի իրականացման շրջանակներից, ինչն այս մարմնի բացառիկ իրավասությունն է: Այս հարցում դատարաններին վերահսկողական լիազորություն վերապահելը կիմաստագրվել արդարադատության խորհրդի գոյությունն ընդհանրապես՝ որպես դատական իշխանության համակարգում ինքնուրույն ու սահմանադրորեն բացառապես իրեն վերապահված իրավասություն իրականացնող անկախ մարմնի:

Ինչ վերաբերում է ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 1-ին մասի այն սահմանմանը, համաձայն որի՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցերը քննելիս արդարադատության խորհուրդը գործում է որպես դատարան, ապա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «գործում է որպես դատարան» եզրույթի առնչությամբ նկատի պետք է ունենալ **արդարադատության խորհրդի գործունեության կարգը, այլ ոչ թե նրա՝ որպես արդարադատություն իրականացնող դատարանի գործառնական դերը:** Վերջինս փաստվում է նաև ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասում անմիջապես հաջորդող այն կանոնակարգմամբ,

համաձայն որի՝ «Որպես դատարան գործելիս Արդարադատության խորհրդում գործերի քննության կարգի նկատմամբ կիրառվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց էությանը կիրառելի են Արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում սույն օրենսգրքի նորմերին»:

Միաժամանակ, ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդրական զարգացումները, ելնելով նաև սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումներից, կարող են առավել հստակ դարձնել «գործում է որպես դատարան» եզրույթը՝ նկատի ունենալով, որ որպես անկախ մարմին, որի գործառնությունները կանխորոշված են սահմանադրական մակարդակով, դատավորի պաշտոնական պարտականության կատարմանն առնչվող հարցերը քննության առնելիս նրա իսկ իրավունքների պաշտպանության երաշխիքներից ելնելով արդարադատության խորհուրդը գործում է հարցի քննարկման դատարանին բնորոշ ընթացակարգով: Օրենսդիրը կարող է նաև քննության առարկա դարձնել այդ մարմնի գործունեության առանձին կանոնակարգման խնդիրը՝ ուշադրություն դարձնելով վերջինիս սահմանադրական գործառնություններին ներդաշնակ հարցերի քննարկման կանոնակարգային լուծումներին՝ նկատի ունենալով, որ արդարադատության խորհրդի որոշումները դատական կարգով բողոքարկելի չեն: Էական է նաև կարգապահական հանձնաժողովի և արդարադատության խորհրդի հայեցողության սահմանների օրենսդրական առավել հստակեցումը:

7. Հաշվի առնելով ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված՝ արդարադատության խորհրդի որոշումների բողոքարկման արգելքը, բացի վերոնշյալ սկզբունքային մոտեցումներից, ՀՀ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում պարզել նաև, թե արդյո՞ք օրենսդրորեն նախատեսված են բավարար երաշխիքներ, որոնց պայմաններում կարող է իրավաչափ համարվել ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված՝ վեճի առարկա դրույթը: Ընդ որում, հարկ է, որպեսզի վերը նշված երաշխիքներն առկա լինեն թե՛ արդարադատության խորհրդի ձևավորման, լիազորությունների և թե՛ նրա գործունեության սկզբունքների և ընթացակարգերի տեսանկյունից:

ՀՀ Սահմանադրության և ՀՀ դատական օրենսգրքի վերլուծության հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ օրենսդրական երաշխիքներն առկա են: Մասնավորապես, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ.

ա) արդարադատության խորհուրդն ունի ձևավորման սահմանադրաիրավական հիմք: ՀՀ Սահմանադրության 94.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ Սահմանադրությամբ և օրենքով սահմանված կարգով ձևավորվում և գործում է արդարադատության խորհուրդ,

բ) արդարադատության խորհրդի գործառնությունների կոնկրետ շրջանակը հստակ սահմանված է ՀՀ Սահմանադրությամբ: ՀՀ Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ արդարադատության խորհրդի առջև սահմանադիրը դրել է նպատակ՝ իր գործունեությամբ և բացառիկ լիազորությունների պատշաճ իրականացմամբ արդյունավետորեն կազմակերպել ՀՀ դատարանների, բացի սահմանադրական դատարանից, բնականոն գործու-

նեությունը, որի տարրերից է նաև արդարադատություն իրականացնողների գործառնական պարտականությունների պատշաճ կատարումը,

գ) արդարադատության խորհրդի գործունեության սկզբունքներից են անկախությունը և անկողմնակալությունը: ՀՀ Սահմանադրության 94.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ արդարադատության խորհրդի կազմի մեջ մտնում են ՀՀ դատավորների ընդհանուր ժողովի կողմից գաղտնի քվեարկությամբ հինգ տարի ժամկետով օրենքով սահմանված կարգով ընտրված ինը դատավորներ, Հանրապետության Նախագահի և Ազգային ժողովի կողմից նշանակված երկուական իրավաբան-գիտնականներ: Արդարադատության խորհրդի՝ որպես անկախ մարմին լինելն ուղղակի սահմանված է նաև ՀՀ դատական օրենսգրքի 97-րդ հոդվածով: Դրա հետ մեկտեղ, ՀՀ դատական օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ «Արդարադատություն և **օրենքով նախատեսված այլ լիազորություններ իրականացնելիս դատավորն անկախ է**»: Վերը նշված դրույթում «օրենքով նախատեսված այլ լիազորություններ իրականացնելիս» եզրույթը վերաբերում է նաև այն դատավորներին, որոնք արդարադատության խորհրդի կազմում իրականացնում են կոնկրետ լիազորություններ, ինչը ներառում է նաև դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործի քննությանը մասնակցելը:

Ինչ վերաբերում է արդարադատության խորհրդի կազմում գործող դատավորի անկողմնակալությանը, ապա այդ հանգամանքն առավելապես առնչվում է գործի քննության ընթացակարգերին, որպիսիք, ինչպես արդեն վերը նշվել է, հանդիսանում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց էությամբ կիրառելի են արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում ՀՀ դատական օրենսգրքի նորմերին: Բացի դրանից, որպես անկողմնակալության երաշխիք է հանդիսանում ՀՀ դատական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածը, որը սահմանում է արդարադատության խորհրդի անդամների՝ որոշումների կայացմանը մասնակցության դեպքերը: Մասնավորապես, արդարադատության խորհրդի անդամը չի մասնակցում դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշման կայացմանը, եթե արդարադատության խորհրդի անդամը հանդիսանում է այն կարգապահական հանձնաժողովի անդամ, որի կողմից հարուցված կարգապահական վարույթի հիման վրա է արդարադատության խորհուրդը քննարկում հարցը: Ինչ վերաբերում է արդարադատության խորհրդի կազմում Հանրապետության Նախագահի և ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից նշանակվող իրավաբան-գիտնականներին, ապա նրանց թվաքանակն զգալիորեն զիջում է արդարադատության խորհրդի կազմում դատավորների թվաքանակին, ինչը ոչ միայն չի կարող ազդեցություն ունենալ արդարադատության խորհրդի անկախության և անկողմնակալության վրա, այլև հանդես է գալիս որպես վերջիններիս համար հակակշռող նշանակություն ունեցող լրացուցիչ երաշխիք,

դ) ընթացակարգերի իմաստով արդարադատության խորհուրդն իրականացնում է գործի արդար, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետներում քննություն: Ինչպես արդեն վերը նշվեց՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն արդարադատության խորհրդում գործերի քննության կարգի նկատմամբ կիրառվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարական օրենսգրքի նորմերն այնքանով, որքանով դրանք իրենց էու-

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՆԵԱՎՈՐ ♦ 1(67)2013

թյամբ կիրառելի են արդարադատության խորհրդում գործի քննության նկատմամբ և չեն հակասում ՀՀ դատական օրենսգրքի նորմերին: **Նման կանոնակարգմամբ, ըստ էության, օրենսդիրն արդարադատության խորհրդի գործունեության հիմքում դնում է արդար քննության համար անհրաժեշտ երաշխիքներ՝ ուղղված ՀՀ Սահմանադրության 18 և 19-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավունքների իրացման ապահովմանը:** Արդար քննության շրջանակներում, մրցակցային գործընթացի արդյունավետության ապահովման նպատակով, դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ հարց քննելիս տվյալ դատավորը, ՀՀ դատական օրենսգրքի 160-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, իրավունք ունի՝ ծանոթանալու արդարադատության խորհրդում հարցի քննության համար հիմք հանդիսացող նյութերին, քաղվածքներ անելու, ստանալու դրանց պատճենները, հարցեր տալու ելույթ ունեցողին, առարկություններ ներկայացնելու, բացատրություններ տալու և միջնորդություններ անելու, ապացույցներ ներկայացնելու և մասնակցելու դրանց հետազոտմանը, մասնակցելու նիստին՝ հանդես գալով անձամբ կամ փաստաբանի միջոցով: Օրենսդիրը նախատեսել է մեկ կարևոր երաշխիք ևս. ՀՀ դատական օրենսգրքի 160-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ «Արդարադատության խորհրդի կողմից դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ հարցը քննելիս դատավորն օգտվում է Սահմանադրության 19-րդ հոդվածով և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված երաշխիքներից»: Արդար քննության շրջանակներում հիշյալ օրենսգրքով ամրագրված է նաև, որ արդարադատության խորհրդի որոշումները պետք է պատճառաբանված լինեն: ՀՀ դատական օրենսգրքի 163-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցով արդարադատության խորհրդի որոշումը պետք է պարունակի նաև արդարադատության խորհրդի պատճառաբանված եզրակացությունը՝ առկա ապացույցների վկայակոչմամբ: Հրապարակային քննության շրջանակներում ևս օրենսդիրն ամրագրել է մի շարք պահանջներ: Մասնավորապես, ՀՀ դատական օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատավորի, որի նկատմամբ կարգապահական վարույթ է հարուցվել, պահանջով իր գործի քննությունն անցկացվում է հրապարակային: Նույն օրենսգրքի 111-րդ և 163-րդ հոդվածների համաձայն՝ արդարադատության խորհրդի որոշումները հրապարակվում են «Հայաստանի Հանրապետության պաշտոնական տեղեկագրում» և դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Ինչ վերաբերում է ողջամիտ քննությանը, ապա ՀՀ դատական օրենսգրքի 156-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով կարգապահական վարույթի տևողությունը չի կարող 6 շաբաթից ավելի լինել, բացառությամբ դատավորի բացակայության դեպքերի, իսկ նույն օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ուժով արդարադատության խորհուրդը դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ գործը քննում է ողջամիտ ժամկետում:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերը նշված երաշխիքների առկայության պայմաններում և արդարադատության խորհրդի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի վերաբերյալ վերոշարադրյալ իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մա-

սով սահմանված՝ արդարադատության խորհրդի որոշումների դատական կարգով բողոքարկման արգելքն իրավաչափ է:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ նաև իր՝ 28.11.2007թ. ՄԳՈ-719 որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշմանը, երբ վկայակոչելով արդարադատության մատչելիության և արդյունավետության խնդիրների վերաբերյալ իր մի շարք որոշումներում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ կապված Եվրոպայի խորհրդի առջև ՀՀ ստանճնած պարտավորությունների կատարման անհրաժեշտության հետ, միաժամանակ կարևորել է այդ պարտավորություններից բխող **ներպետական հայեցողական որոշակի ազատությունն արդարադատության մատչելիության և, հատկապես՝ դատական բողոքարկման իրավունքի օրենսդրական սահմանափակումների հարցում:** Հարկ է նկատել, որ ներպետական հայեցողության վերաբերյալ դիրքորոշում է արտահայտել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր՝ **CASE OF OLUJIC v. CROATIA** գործով (Application no. 22330/05, JUDGMENT 5 February 2009, FINAL 05/05/2009), ըստ որի՝ «Դատարանը ճանաչում է պետության շահը վերահսկելու դատարանի մատչելիությունը, երբ հարցը վերաբերում է որոշակի խմբի հարցերի: Այնուամենայնիվ, Պայմանավորվող Պետությունների, մասնավորապես՝ իրավասու ազգային օրենսդրի, այլ ոչ թե Դատարանի խնդիրն է հստակ սահմանել հանրային ծառայության այն ոլորտները՝ ներառելով պետական ինքնիշխանությանն բնորոշ հայեցողական լիազորությունների իրականացումը, որտեղ անհատի շահերը պետք է ստորադասվեն: ...Եթե ազգային համակարգն արգելափակում է դատարանի մատչելիությունը, Դատարանը կհաստատի, որ վեճն իրականում այնպիսին է, որ արդարացվում է Հոդված 6-ով նախատեսված երաշխիքների նկատմամբ բացառության կիրառումը: Եթե վեճն այդպիսին չէ, որևէ խնդիր չկա և 6-րդ հոդվածի 1-ին պարագրաֆը կկիրառվի»:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բարձրացված հիմնահարցին հարկ է անդրադառնալ նաև ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված՝ դատական համակարգի աստիճանակարգության տեսանկյունից: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված ներկա դատական համակարգի պայմաններում մնան որոշումների դատական կարգով բողոքարկումն օրենսդրորեն ամրագրված առկա շրջանակներից դուրս կարող է աղերսներ ունենալ ՀՀ Սահմանադրության 92-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների հետ: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ արդարադատության խորհրդի կազմի մեջ ներառված են հիմնականում գործող դատավորներ ՀՀ դատական համակարգի տարբեր օղակներից, ներառյալ՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը: Նման պայմաններում ընդհանուր իրավասության և մասնագիտացված դատարանների համակարգում նախատեսված չէ այնպիսի դատական ատյան, որի դատավորներն իրենց կարգավիճակով ավելի բարձր կլինեն ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դատավորներից: Այս կապակցությամբ սույն գործով սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում վկայակոչել նաև իր՝ 28.11.2007թ. ՄԳՈ-719 որոշման 5-րդ կետը, որտեղ սահմանադրական դատարանն անընդունելի է համարել հավասար կամ ցածր պետաիշխանական մակարդակի վրա գտնվող դատավորի կողմից նույն դատարանի նախագահի կամ վերադաս ատյանի դատարանների դատավորների գործողությունների (անգործության) վիճարկման վերաբերյալ դիմումները քննության առնելու հնարավորությունը: Սահմանա-

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԳԻՐ ♦ 1(67)2013
132

դրական դատարանը գտնում է, որ նման դիրքորոշումը հավասարապես կիրառելի է նաև արդարադատության խորհրդի խնդրո առարկա որոշումների նկատմամբ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը հանգում է այն հետևությանը, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ արդարադատության խորհրդի որոշումների դատական կարգով բողոքարկման հնարավորություն չնախատեսելը բխում է առկա սահմանադրական իրավակարգավորումների տրամաբանությունից: Այն չի խախտում իր կամքի ազատ արտահայտմամբ ու հատուկ երդմամբ պաշտոնական պարտականություններ իրականացնող դատավորի իրավունքները՝ այդ պարտականությունների կատարման համար նրան երաշխավորած մարմնի կողմից դրանց պատշաճ կատարումը գնահատելու առումով՝ հաշվի առնելով արդարադատության խորհրդի ձևավորման, նրա բացառիկ սահմանադրական լիազորությունների, գործունեության սկզբունքների և աստիճանակարգված ընթացակարգերի արդյունավետ իրացման համար նախատեսված օրենսդրական երաշխիքների առկայությունը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ դատական օրենսգրքի 111-րդ հոդվածի 6-րդ մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. ՀՀ դատական օրենսգրքի 155-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ ներկայացված սահմանադրաիրավական բովանդակության շրջանակներում, համաձայն որի՝ ՀՀ արդարադատության խորհրդի կարգապահական հանձնաժողովը պարտավոր է անձի դիմումը մերժելու դեպքում ողջամիտ ժամկետում իր պատասխանում հիմնավորել վարույթ չհարուցելու պատճառները:

3. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 64-րդ հոդվածի 9.1-րդ կետի և 69-րդ հոդվածի 12-րդ մասի հիմքերով դիմող Գ. Գյոզալյանի գործով վերջնական դատական ակտը նոր հանգամանքների հիմքով օրենքով սահմանված կարգով ենթակա է վերանայման:

4. ՀՀ դատական օրենսգրքի 158-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

5. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն 7որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՄԳՈ-1063**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 1(67)2013

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ԳՈՀԱՐ ԲՈՏՈՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
ՀՀ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 74 ԵՎ 105-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Քաղ. Երևան

25 դեկտեմբերի 2012թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի (զեկուցող), Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ՝ փաստաբան Մ. Վարդանյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ս. Համբարձումյանի և նույն բաժնի առաջատար մասնագետ Հ. Սարդարյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Գոհար Բոտոյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74 և 105-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Գ. Բոտոյանի՝ 28.08.2012թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող և պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրքը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵՎԱԳԻՐ • 1(67)2013

1. ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքը ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից՝ 2004 թվականի նոյեմբերի 9-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2004 թվականի դեկտեմբերի 8-ին և ուժի մեջ է մտել 2005 թվականի ապրիլի 19-ին:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի՝ «Ծնողների մասնակցությունը երեխաների համար կատարվող լրացուցիչ ծախսերին» վերտառությամբ 74-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Համաձայնության բացակայության և բացառիկ հանգամանքների առկայության (ծանր հիվանդություն, երեխաների կամ անաշխատունակ չափահաս անապահով զավակների խեղում, նրանց նկատմամբ հատուկ խնամքի համար վճարելու անհրաժեշտություն և այլն) դեպքում ծնողներից յուրաքանչյուրը կարող է դատարանի վճռով ներգրավվել այդ հանգամանքներից բխող լրացուցիչ ծախսեր կրելու գործին:

Լրացուցիչ ծախսերը կրելուն ծնողների մասնակցության կարգը և այդ ծախսերի չափը՝ կայուն դրամական գումարով, որոշում է դատարանը՝ ելնելով ծնողների և զավակների գույքային ու ընտանեկան դրությունից և ուշադրության արժանի շահերից: Դա ենթակա է վճարման յուրաքանչյուր ամիս:

2. Դատարանը կարող է պարտավորեցնել ծնողներին՝ մասնակցելու ինչպես փաստացի կատարվող լրացուցիչ ծախսերին, այնպես էլ ապագայում կատարվելիք անհրաժեշտ լրացուցիչ ծախսերին»:

ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի՝ «Ալիմենտի ինդեքսավորումը» վերտառությամբ 105-րդ հոդվածը սահմանում է. «Ինդեքսավորման նպատակով ալիմենտի չափը դատարանը սահմանում է նվազագույն աշխատավարձի չափի որոշակի թվի համապատասխանող կայուն դրամական գումարով»:

Սույն գործով վիճարկվող իրավական նորմերում ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից փոփոխություններ և լրացումներ չեն կատարվել:

2. Բնության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին. դիմողը հայցադիմում է ներկայացրել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան՝ ընդդեմ Աշոտ Աղաբաբյանի՝ պատասխանողից 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին նախորդող երեք տարիների համար նրա ամսական բոլոր վաստակների 25 տոկոսի չափով՝ որպես ալիմենտային գումար, և հայցադիմումի ներկայացման պահից ամսական 80.000 ՀՀ դրամ՝ որպես լրացուցիչ ծախս, բռնագանձելու պահանջների մասին:

Երևան քաղաքի Ավան եւ Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 28.12.2011 թվականի վճռով ներկայացված հայցը՝ 80.000 ՀՀ դրամ լրացուցիչ ծախսերի բռնագանձման պահանջի մասով բավարարվել է մասնակիորեն:

Վերը նշված վճռի դեմ վերաքննիչ բողոքներ են ներկայացրել տվյալ գործով հայցվորը և պատասխանողը: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 2012 թվականի ապրիլի 5-ի որոշմամբ հայցվոր Գոհար Բոտոյանի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է: Պատասխանող Աշոտ Աղաբաբյանի վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է, և մասնակիորեն բեկանվել ու փոփոխվել է Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի վերը

նշված վճիռը՝ լրացուցիչ ծախսի գումարի բռնագանձման մասով, իսկ մնացած մասով վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 06.06.2012 թվականի՝ «վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին» որոշմամբ դիմողի ներկայացրած վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է՝ վերահաստատելով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի՝ վերը նշված իրավական դիրքորոշումը:

3. ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի առնչությամբ դիմողը գտնում է, որ նշված հոդվածն այնքանով, որքանով չի նախատեսում հայցի ներկայացման պահից, ինչպես նաև հայցի ներկայացմանը նախորդող ժամանակի համար լրացուցիչ ծախսերի բռնագանձման հնարավորություն, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 34, 36 և 38-րդ հոդվածներին:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 105-րդ հոդվածին՝ դիմողը գտնում է, որ նշված հոդվածը, իր կարծիքով, այնքանով, որքանով պարունակում է օրենսդրական բաց, ինչի արդյունքում չի նախատեսում լրացուցիչ ծախսերի նկատմամբ ինդեքսավորման կիրառման հնարավորություն, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 34 և 38-րդ հոդվածներին:

4. Պատասխանող կողմի գնահատմամբ՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի տրամաբանությունից է բխում, որ լրացուցիչ ծախսերը կատարելու պարտականությունը պետք է ընդգրկի նվազագույնը հայցի ներկայացման պահից: Հակառակ դեպքում փաստացի կատարվող լրացուցիչ ծախսերին մասնակցելու՝ օրենքով նախատեսված կարգը կիմաստագրելվի: Ըստ պատասխանողի՝ լրացուցիչ ծախսերի վճարումը կսկսվի դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո միայն, սակայն վճարվող լրացուցիչ ծախսերի գումարը պետք է ներառի նաև մինչև դատական ակտն օրինական ուժի մեջ մտնելը **կատարված ծախսերը**:

Պատասխանողը դիմումին կից ներկայացված դատական ակտերի ուսումնասիրության արդյունքում փաստում է նաև, որ տվյալ գործով դատարանի կողմից որոշված վճարման ենթակա լրացուցիչ ծախսերի ամենամսյա գումարը ներառել է նաև հայցի ներկայացմանը նախորդող ժամանակահատվածում կատարված ծախսերը, ինչի արդյունքում պատասխանողը եզրահանգում է, որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74 և 105-րդ հոդվածների դրույթներն իրավակիրառական պրակտիկայում սխալ չեն մեկնաբանվել:

5. Դիմումի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողն ըստ էության փորձում է առաջ քաշել իրավակարգավորման բացի խնդիր՝ նկատի ունենալով, որ իր կողմից առաջ քաշվող խնդիրներն առկա իրավակարգավորման պայմաններում լուծում չեն ստացել: Ուստի դիմողը փորձում է առաջադրել օրենսդրական այնպիսի լուծումներ, որոնք կբավարարեն նաև իր կողմից առաջ քաշվող դատական վեճը հօգուտ իրեն լուծելու պահանջները: Այսինքն՝ դիմողն իր իսկ կողմից առաջադրված լուծումների բացակայությունն է դիտում որպես օրենքի սահմանադրականության խնդիր:

Ելնելով նշված հանգամանքից և նկատի ունենալով, որ դիմողը ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74-րդ հոդվածի **գործող դրույթների**՝ ՀՀ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ հիմնավոր փաստարկ չի ներկայացնում, ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ տվյալ հոդվածի սահմանադրականության

մասով դիմումը «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 69-րդ հոդվածի 7-րդ մասի հիմքով ակնհայտ անհիմն է:

Անդրադառնալով օրենսգրքի 105-րդ հոդվածին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նշված հոդվածը դիմողի նկատմամբ չի կիրառվել: Հիմք ընդունելով նշված հանգամանքը և վերահաստատելով իր՝ 17.03.2009թ. ՄԴԱՈ-21 աշխատակարգային որոշման 6-րդ կետում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 105-րդ հոդվածի մասով դիմողը սահմանադրական դատարան դիմելու համար իրավասու սուբյեկտ չէ: Բացի դրանից, սույն հոդվածի կապակցությամբ նույնպես դիմողը ոչ թե վիճարկում է օրենսգրքի տվյալ հոդվածի գործող դրույթների սահմանադրականությունը, այլ դարձյալ առաջ է քաշում, իր կարծիքով, օրենքի անկատարության և իրավակարգավորման բացի խնդիր ու քննարկման առարկա է դարձնում դատական ակտերի իրավաչափության հարցը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ և 6-րդ կետերի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 69-րդ հոդվածի պահանջներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Քաղաքացի Գոհար Բոտոյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 74 և 105-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**25 դեկտեմբերի 2012 թվականի
ՄԴՈ-1064**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ♦ 1(67)2013

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի նախագահ պարոն Գագիկ Հարությունյանի ուղերձը Եվրախորհրդի «Ժողովրդավարություն» իրավունքի միջոցով» Եվրոպական հանձնաժողովի նախագահ պարոն Ջիանի Բուքիբոյին, և պարոն Ջ. Բուքիբոյի պատասխանը պարոն Գ. Հարությունյանի ուղերձին:

ՆԱԹԱՏԱՆԻ ՆԱԴՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
PRESIDENT OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

ԵՎՐԱՅՈՐՏՐԻ «ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ» ԻՐԱՎՈՒՆԵԻ ՄԻՋՈՑՈՎ» ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԴԱՐՈՆ ՋԻԱՆԻ ԲՈՒՔԻԲՈՅԻՆ

Նարգարժան պարոն նախագահ,

Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովը մշտապես եղել է իրավունքի գերակայության և ժողովրդավարական արժեքների արմատավորման առաջամարտիկը ոչ միայն եվրոպական մայրցամաքում, այլև միջազգային առումով: Եվ համոզված եմ, որ Ձեզ չի կարող չվրդովեցնել եվրոպական իրավական դաշտում վերջին օրերին արձանագրված աննախադեպ զավեշքը, որը ոչ միայն անհամարելի է եվրոպական իրավական արժեքների հետ, այլև չափազանց վրանգավոր նախադեպ է՝ իրավունքն անհեռապես քաղաքականությանը ծառայեցնելու և իրավունքի գերակայության սկզբունքը ուրնահարելու առումով:

Փաստն այն է, որ Նուբարիայում, ՆԱՏՕ-ի կողմից կազմակերպված ուսումնական դասընթացների օրերին, զիջերով, քննած ժամանակ ազգային թշնամանքի հողի վրա հայ սպային կացնահարած ու հունգարական արդարադատության կողմից 2006 թվականին ցմահ ազատազրկման դատապարտված Ռամիլ Մաֆարովն օրերս Նուբարիայի կառավարության կողմից հանձնվել է Ադրբեջանին, և նա ոչ միայն անմիջապես ազատ է արձակվել, այլև պետական մակարդակով այդ երկրում մարդասպանին հերոսացնելու մի աննախադեպ գործընթաց է սկսվել:

Տեղի ունեցածը մարտահրավեր է եվրոպական իրավական ու բարոյական արժեքներին, և միջազգային որևէ հեղինակավոր իրավական կառույց դրա կողքով անվարբեր անցնել չի կարող: Ուստի ակնկալում եմք նաև Ձեր սկզբունքային ու համարժեք արձագանքը:

Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի անդամ,
ՆՆ սահմանադրական դատարանի նախագահ՝

(Handwritten signature)
Գ. Հարությունյան

06.09. 2012թ.

Ն Ա Ն Ա Գ Ա Հ

**Պարոն Գ. Հարությունյանին
Հայաստանի Հանրապետության
Սահմանադրական դատարանի նախագահին**

2012 թվականի սեպտեմբերի 13,
Ստրասբուրգ

Հարգելի պարոն Նախագահ,

Ես խորապես կիսում եմ Ձեր վրդովմունքը կապված վերջերս տեղի ունեցած դեպքերի հետ:

Եվրոպայի խորհրդի Գլխավոր քարտուղարը այս առնչությամբ ողջ կազմակերպության անունից կատարել է հետևյալ հայտարարությունը.

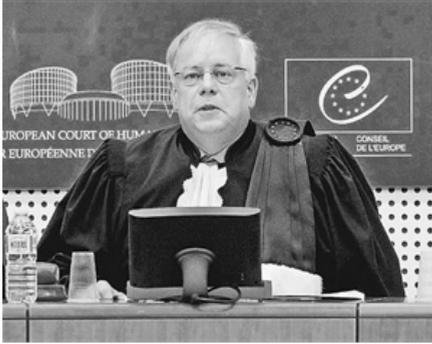
«Ռամիլ Սաֆարովը մեղադրվել էր սպանության համար և դատապարտվել ցմահ բանտարկության Հունգարիայում: Սույն թվականի օգոստոսի 31-ին նա տեղափոխվեց Ադրբեջան և անմիջապես նրան ներում շնորհվեց: Ես որևէ կերպ չեմ ցանկանում տրամադրել մեկնաբանություններ իրավական ընթացակարգերի վերաբերյալ, սակայն գտնում եմ, որ անընդունելի է, որ դատապարտված մարդասպանին տրվում է հերոսի կարգավիճակ:

Ես հրաժարվում եմ ընդունել աշխարհի այնպիսի հայեցակարգ, որի բարոյական հիմքերը սասանվում են, որում մարդկային արժանապատվությունը ժխտվում է: Սա այն Եվրոպան չէ, որը Մենք պետք է թողնք մեր ապագա սերունդներին: Ես խստագույնս դատապարտում եմ հանցագործությունների նմանատիպ փառաբանումը և կոչ եմ անում բոլորիս աշխատել միասնաբար, որպեսզի կարողանանք ապահովել կյանքի իրավունքի հանդեպ հարգանքը, ինչպես նաև այն արժեքների պաշտպանությունը, որոնք քարոզում է Եվրոպայի խորհուրդը:»

Ես ևս ամբողջությամբ միանում եմ այս հայտարարությանը:

*Հարգանքով,
Ջիաննի Բուքիփո*

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԿԳԻՐ ♦ 1(67)2013
139

**ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀ
Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԸ
ՄԻԵԳ ՆՈՐԱՆՇԱՆԱԿ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆԻՆ**

**Ն.Գ. ՊԱՐՈՆ ԳԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆԻՆ
ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԸՆՏՐՎԱԾ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ**

Մեծարգո պարոն Շպիլման,

Խնդրում եմ ընդունեք հարգանքիս հավաստիքը:

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի և իմ անունից ցանկանում եմ շնորհավորել Ձեզ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախագահի պաշտոնում ընտրվելու կապակցությամբ:

Ես խորապես հավատացած եմ, որ անցած տարիների ընթացքում մեր հաստատությունների միջև ձևավորված արդյունավետ և պտղաբեր համագործակցությունը ապագայում ևս կլինի շարունակական:

Թույլ տվեք մտադրել Ձեզ և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանին նորանոր հաջողություններ Եվրոպայում իրավունքի գերակայության և սահմանադրական արդարադատության հաստատման, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետություններում ժողովրդավարության ու մարդու իրավունքների տարածման գործում:

Օգտվելով առիթից, մեկ անգամ ևս ներդնեք հարգանքիս հավաստիքը:

Հարգանքով՝
ԳԱԳԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Հայաստանի Հանրապետության
սահմանադրական դատարանի
նախագահ

Երևան, 10 հոկտեմբերի 2012 թ.

**ՄԻԵԳ ՆՈՐԱՆՇԱՆԱԿ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆԻ
ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԱՄԱԿԸ
ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀ
Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ**

Հարգելի պարոն նախագահ,

Ի պատասխան հոկտեմբերի 10-ի Ձեր նամակի, ցանկանում եմ շնորհակալություն հայտնել Ձեզ և ՀՀ սահմանադրական դատարանի անդամների ու աշխատակազմին՝ շնորհավորանքների և բարեմաղթանքների համար:

Ամբողջովին կիսում եմ մեր դատարանների միջև զարգացած հարաբերությունների կարևորության վերաբերյալ Ձեր տեսակետը և անհամբեր սպասում եմ դրանց հետագա զարգացմանը այնքան ժամանակ, որքան ես կլինեմ դատարանի նախագահ:

Անհամբեր սպասում եմ մեր նոր հանդիպմանը մոտ ապագայում:

Հարգանքով՝
**ՄԻԵԳ նախագահ
ԳԻՆ ՇՊԻԼՄԱՆ**

Ստրասբուրգ, 16 հոկտեմբերի 2012թ.

**«ՈՍԿԵ ՀԱՎԱՍՏԱԳԻՐ»
ՀՀ ՍԳ ԿԱՅՔԷՋԻՆ**

Հոկտեմբերի 27-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանը շնորհավորական նամակ ստացավ NerdyData ամերիկյան կազմակերպության հիմնադիր և գլխավոր տնօրեն Մարկ Բալմերից՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի

պաշտոնական կայքէջի դոմեյնին (www.concourt.am) «Ոսկե հավաստագիր» շնորհելու առիթով:

NerdyData կազմակերպության հետազոտություններն անց են կացվում Alexa և Whois վերլուծական տեղեկատվական համակարգերի տվյալների հիման վրա: «Ոսկե հավաստագիր»-ը տրվում է այն դոմեյններին, որոնց այցելուների քանակը գերազանցում է 99% հետազոտված այլ կայքերի այցելուների թիվը:

ԽՆԿԱՐԿՈՒՄ

Հոկտեմբերի 27-ի առավոտյան ավագ և կրտսեր Գագիկ Հարությունյաններն այցելեցին Եռաբլուր հուշահամալիր և Կոմիտասի անվան Պանթեոն, ծաղիկներ դրեցին Վազգեն Սարգսյանի և Կարեն Դեմիրճյանի շիրմերին:

ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳՈՒՄ

Նոյեմբերի 14-ից 16-ը աշխատանքային այցով Ստրասբուրգում գտնվող ՍԳ նախագահ Գագիկ Հարությունյանը հանդիպեց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նորընտիր նախագահ Դ. Շալիմանի հետ: Գ. Հարությունյանը Դ. Շալիմանին շնորհավորեց դատարանի նախագահի պաշտոնում ընտրվելու կապակցությամբ:

Հանդիպման ընթացքում քննարկվեցին Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեում ՀՀ նախագահության շրջանակներում՝ 2013թ. հուլիսի սկզբին Երևանում կայանալիք «**Եվրոպական իրավական չափորոշիչները և իշխանությունների հայեցողության սահմանները Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներում**» խորագրով խորհրդաժողովի անցկացման հետ կապված հարցեր: Սահմանադրական դատարանի նա-

խագահը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախագահին հրավիրեց մասնակցելու այդ խորհրդաժողովին:

Այդ դատարանի մի շարք անդամների և պալատի նախագահ Ի. Ջիմելեի հետ քննարկվեցին նաև «**Նոր հազարամյակի սահմանադրականությունը, իրականության պարադիգմաները և մարտահրավերները**» թեմայով միջազգային ժողովածուի նախապատրաստման ու հրատարակման հետ կապված հարցեր:

Վենետիկի հանձնաժողովի նախագահ Ջ.Բուքիբիոյի հետ հանդիպմանը երկուստեք կարևորվեց Հանձնաժողովի դերը ՀՀ օրենքների նախագծերի փորձաքննության հարցում, գոհունակությամբ արձանագրվեց շփումների բարձր մակարդակը և հարաբերությունների խորացումն ու զարգացումը, ինչպես նաև անդրադարձ եղավ 2013թ. հուլիսի սկզբին Երևանում կայանալիք խորհրդաժողովում Վենետիկի հանձնաժողովի նախագահի և քարտուղարության աշխատակիցների մասնակցությանը:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Դեկտեմբերի 6-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանին այցելեց ԱՄՆ Ինդիանայի համալսարանի Իրավունքի

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿԱԿԻՐ ♦ 1(67)2013

դարոցի միջազգային, համեմատական և եվրոպական իրավունքի դոկտոր, պրոֆեսոր Ֆրանկ Էմերթը՝ ուղեկցությամբ ԵՊՀ եվրոպական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի դասախոսներ Ա. Հակոբյանի և Գ. Թորոսյանի:

Զրուցակիցները քննարկեցին գալիք տարվա հուլիսին Երևանում կազմակերպվելիք միջազգային գիտաժողովի հետ կապված, ինչպես նաև «Նոր հազարամյակի սահմանադրականություն. իրականության պարադիգմեր և մարտահրավերներ» խորագրով հրատարակվելիք հոդվածների ժողովածուի նախապատրաստմանն առնչվող հիմնահարցեր:

Անդրադարձ կատարվեց նաև Եվրոպական միության հետ Հայաստանի Հանրապետության համագործակցության հիմնական հեռանկարներին, ինչպես նաև ԵՄ օրենսդրությանը ՀՀ իրավունքի մոտարկմանը նվիրված մի շարք հարցերի:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԱՅՑ

Դեկտեմբերի 8-ին հրաժեշտի այցով ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանին այցելեց Հայաստանի Հանրապետությունում Մեծ Բրիտանիայի և Հյուսիսային Իռլանդիայի Միացյալ Թագավորության արտակարգ և լիազոր դեսպան Չարլզ Լոնսդեյլը:

Ողջունելով հյուրին, պարոն Հարությունյանը շնորհակալություն հայտնեց

Հայաստանում դեսպանի պաշտոնավարման տարիներին դեսպանատուն-սահմանադրական դատարան արդյունավետ համագործակցության համար: Զրույցն ընթացավ իրավունքի գերակայության ապահովման, Սահմանադրական դատարանների ունեցած կարևոր դերի, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հետ գործակցության, ՀՀ ՄԳ-ի միջպետական կապերի շուրջ:

ՄԳ նախագահը դեսպանին հաջորդություն մատթեց իր հետագա աշխատանքում:

ՄԳ ՆԱԽԿԻՆ ԱՆԳԱՄԻ ՄԵԾԱՐՈՒՄԸ

Ռաֆայել Պապայանը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ՄԳ անդամ նշանակվեց 1997թ. սեպտեմբերի 23-ին և ՄԳ գործող անդամ մնաց մինչև 2010թ. հոկտեմբերի 5-ը: Նա վախճանվեց կյանքի 68-րդ տարում:

Դեկտեմբերի 21-ին Սահմանադրական դատարանում՝ ՄԳ անդամների, աշխատակազմի և Ռ.Պապայանի հարազատների ու մտերիմների ներկայությամբ նշվեց ՀՀ ՄԳ նախկին անդամ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամ Ռաֆայել Պապայանի ծննդյան 70-ամյակը:

Ներկաների սեղաններին որպես ընծա, դրված էին Պապայանի հեղինակած «Արդի իրավունքի քրիստոնեական ակունքները» 700 էջանոց սովորածավալ գրքի օրինակներ:

Հանդիսությունը բացվեց ՀՀ սահմանադրական դատարանի օրհներգով, որը հեղինակել է Ռ. Պապայանը:

ՍԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը հակիրճ խոսքով բնութագրեց հոբելյարին՝ որպես եզակի մի անհատականություն, եզակի՝ իր ապրած կյանքով ու ապրեցնել սովորեցնելով, եզակի մարդ իր որակներով, իր ստեղծագործական կարողունակությամբ և այն դրսևորելու շնորհներով: Մարդ, ով իր մարդկային որակներով, ազնվությամբ ու շիտակությամբ ծնված էր արարումի համար, իր ապրելը տեսնում էր ստեղծագործելու մեջ՝ արհամարհելով հիվանդությունը, նույնիսկ մոտալուտ մահը:

Հրապարակվեց ՀՀ ՍԳ աշխատակարգային որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու իրավունքների պաշտպանության և սահմանադրական արդարադատության բնագավառում ունեցած մեծ ավանդի համար, ծննդյան 70-ամյակի կապակցությամբ ՌԱՖԱՅԵԼ ՊԱՊԱՅԱՆԻՆ հետմահու պարգևատրել ՀՀ սահմանադրական դատարանի ոսկե մեդալով»:

Հանդիսությունը եզրափակվեց Ռաֆայել Պապայանին նվիրված՝ ՈԳՈՒ ՀԵՐԿԸ տեսաֆիլմի ցուցադրմամբ:

Այնուհետև մասնակիցներն այցելեցին գերեզմանատուն՝ իրենց խնկարկումը բերելով Ռաֆայել Պապայանի հիշատակին:

**ՍԳ ՄԱՄՈՒԼԻ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ**

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝.....
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ տեղեկագիրը
ՀՀ բարձրագույն որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
ատենախոսությունների արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*